

PIAȚA „MIHAI EMINESCU” DIN IAȘI. PASAJ PRIN ISTORIE (SECOLELE XVII-XX)

Sorin IFTIMI

Piața „Mihai Eminescu” este locul numit de ieșeni „La Fundație”, deși cei mai mulți nu cunosc de unde vine acest nume. Denumirea păstrează memoria Fundației Regale „Regele Ferdinand I” (1934), clădire emblematică pentru Iași, ce găzduiește astăzi Biblioteca Centrală Universitară. În perioada anterioară, aceasta era piața Jockey-Clubului, loc în care pulsa intens viața mondenă a orașului, considerată de mulți, metaforic, un fel de „centru al lumii”. Înainte de jumătatea secolului al XIX-lea zona era, totuși, o periferie a târgului Iașilor. După construirea Casei Tineretului și Studenților (str. V. Conta 30), intersecția a primit numele de „Piața Tineretului” (1959-1980),

În prezent, Piața „Mihai Eminescu” este inclusă în perimetrul special de protecție, intitulat „Centrul istoric și Curtea Domnească”, care figurează în *Lista monumentelor istorice din județul Iași*, (actualizată în 2010) la poziția S-I-s-A-03504 (Cod RAN: 95079.04). În jurul acestei piețe civice există câteva obiective incluse în aceeași *Listă a monumentelor istorice* (LMI), cu titlu individual: Biserica Sf. Paraschiva de Sus (1852), str. Păcurari 6 (IS-II-m-B-03965); Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” (Fundația Regele Ferdinand I) (1834), Str. Păcurari 4, (IS-II-m-B-03964); Monumentul lui Mihai Eminescu (1912) de Ioan Schmidt-Faur, Bd. Carol I nr. 2 (S-III-m-B-04282); Statuile Voievozilor (IS-III-m-B-04283 – IS-III-m-B-04289) Bd. Carol I, nr. 2, în Parcul Casei Tineretului; Casa Canano, (fosta Închisoare „Poarta Verde”), azi corp al Universității „Al. I. Cuza”, str. Păcurari, nr. 9 (IS-II-m-B-03967); Casa Cantacuzino-Cozadini (Palatul Copiilor), Bd. Carol I, nr. 12 (IS-II-m-B-03778); Hotelul Binder, str. Vasile Conta nr. 23 (IS-II-m-B-03814); Casa Savagoiu (Procuratura), str. Vasile Conta nr. 28 (IS-II-m-B-03815); Casa Ghica-Chefal (Fostul Conservator Filarmonico-Dramatic), str. Gavril Muzicescu nr. 18 (S-II-m-B-03951); Esplanada Râpa Galbenă (1896), denumită cândva și „Regina Elisabeta”. Toate aceste monumente definesc valoarea istorică a zonei.

Piața „Mihai Eminescu” a fost și mai bogată în monumente, unele dintre ele dispărând, la jumătatea secolului XX: Clădirea Jockey-Clubului (fosta Cofetărie Tuffli) clădire emblematică a Iașilor, situată la intersecția străzilor Lăpușneanu și Păcurari; biserica Sf. Nicolae cel Sărac, pe locul căreia s-a construit Casa Studenților; Monumentul Marii Uniri, dăruit orașului Iași de Olga Sturdza, la 1924, ce se afla pe locul actual al statuii lui Mihai Eminescu. Acestea merită a fi rememorate pentru a vedea că zona pieței și-a plătit tributul său de monumente dispărute, ceea ce reclamă o mai mare grijă din partea generației actuale.

Această documentație a fost întocmită pentru a servi colegilor arheologi de la Muzeul de Istorie a Moldovei, în perspectiva cercetărilor ce s-au desfășurat cu prilejul amenajării

pasajului subteran care străbate Piața Eminescu. Era previzibil că săpăturile aveau să scoată la lumină numeroase temelii și bolți de pivnițe ale unor clădiri din secolele XIX-XX, pentru a căror înțelegere a fost necesară această amplă investigație în dosarele aflate la Arhivele Naționale Iași. Pentru perioada mai veche, ce cuprinde secolele XVII-XVIII, exista șansa că săpăturile arheologice să intercepteze conducte de ceramică (*olane*) pentru aducțiunea apei din dealul Copoului. Un rezultat spectaculos ar fi fost dacă cercetările ar fi surprins acel „zid al apei”, amintit în documentele scrise, care ar fi putut explica sistemul de alimentare cu apă a vechii capitale a Moldovei. Lucrările desfășurate nu au oferit prilejul de a evidenția existența acestei vechi amenajări ingineresti.

*

Analizând *Planul orașului Iași din 1857*, realizat de Fr. Peytavin, pot fi făcute câteva observații interesante. Mai întâi vedem că în această zonă, pe un spațiu destul de mic, se întâlneau un mare număr de ulițe, dar ele nu convergeau spre un punct unic, care să genereze necesitatea amenajării unei piețe. Mai întâi Strada Mare (Lăpușneanu) se întâlnea cu Ulița Sf. Spiridon (Bd. Independenței) și apoi cu ulița Sf. Nicolae (str. Vasile Conta) și abia apoi se întâlnea cu strada Păcurari, care înainta în acest spațiu după întâlnirea cu str. Copou (Podul Verde). Întreaga rețea de ulițe era aici destul de complicată. Chiar o intersecție sau o piață către care converg nu mai puțin de șase străzi¹ este de natură să ridice numeroase probleme asupra traficului urban. La rezolvarea acestei situații încearcă să răspundă și pasajul subteran aflat în construcție.

La 1857 străzile cele mai importante din acest „ghem” erau Ulița Sârbească (Lăpușneanu) și Copou (Podul Verde), ambele componente ale proiectului numit Ulița Mare (1832). Traseul acestui ax al orașului, numit Strada Mare, forma aici un unghi incomod („traseu frânt”), care se cerea rezolvat din punct de vedere urbanistic, pentru a avea, de pe Bd. Copou, capul de perspectivă deschis spre Palatul Ocârmuirii (Palatul Culturii) așa cum este astăzi.

Din același Plan al orașului de la 1857, vedem că perimetrul supus cercetării nu căpătase încă o identitate distinctă, nu alcătuiă un cvartal de clădiri, ci era o parte, sau un colț al caselor de pe partea stângă a Uliței Mari. Doar eroziunea de teren numită „Râpa Galbenă”, aflată în spatele caselor de aici, contribuia la delimitarea zonei. Deschiderea a două noi străzi a dus la separarea unei zone construite (cvartal). Această remodelare a spațiului a fost efectul secundar al unui alt proiect urban, ce a fost pus în operă între anii 1900-1930.

Mai întâi, imediat după 1900, a fost deschisă strada Regina Elisabeta, numită pretențios „bulevard”, pentru scurttimea sa și pentru modestia clădirilor ce o mărgineau. Această stradă era o continuare a Bd. Carol I (Copou), care cobora din intersecție pe axul noii amenajări de la Râpa Galbenă, denumită oficial în epocă „Esplanada Regina Elisabeta”. Al doilea moment a fost realizarea unei „străpungeri” care făcea legătura între intersecția străzilor Lăpușneanu și Strada de Sus (Bd. Independenței) cu Esplanada „Regina Elisabeta”. Deoarece această mică stradă s-a realizat în mandatul primarului Gheorghe Lascăr, o vreme

¹ În Iași mai era cunoscut un nod similar, situat între Târgul Cucului și stația Pădure, dinspre Tătărași, numit din vechime chiar „La cinci drumuri”.

i-a purtat numele. Pe unele planuri străduța apare sub denumirea de „Principesa Maria”. Astfel a apărut pe harta orașului un nou cvartal, de sine stătător. Această zonă construită a fost eliberată ulterior de imobile pentru amenajarea pieței „Mihai Eminescu”.

Piața actuală este considerată a fi prea mare, lipsită de coerență, având o arhitectură foarte eterogenă. S-a arătat că „Piața Fundației, ieșită din scara umană, cu fronturi discontinue de clădiri pe contur, prezintă doi factori de concurență ce merită accentuați: axa formată de grupul statuar al Voievozilor și vederea panoramică spre colinele Galata și Cetățuia. În plus, concordanța cu conotații istorice dintre siluetele bisericilor mănăstirilor Galata și Cetățuia și grupul statuar pune accent pe caracterul de oraș istoric al Iașului. Această deschidere spre natură este un factor care trebuie conservat și accentuat. Din păcate, silueta bisericii Cetățuia a fost acoperită, în unele puncte de vedere ale pieței, prin amplasarea unei noi clădiri în perioada actuală”².

Elementul dominant al pieței este, în prezent, clădirea Bibliotecii Centrale Universitare, care în momentul construirii ei era lipsită de perspectivă, fiind acoperită de clădirile mai vechi din zonă. Peste ani a primit o replică din beton și sticlă, de cealaltă parte a pieții prin construirea noului sediu al Romtelecom (în prezent clădire a Universității „Alexandru Ioan Cuza”, corp destinat masteranzilor). Dialogul dintre cele două construcții este însă dificil de observat.

Clădiri precum Casa Cantacuzino-Cozadini nu făceau parte din peisajul inițial al acestei piețe. Aceasta era înconjurată cu gard de zidărie ce o ascundeau privirilor. S-a deschis perspectiva spre Piață prin demolarea clădirii fostei Jockey-Club/Tuffli („Cartea Rusă”), prin anul 1960. În anii imediat următori au dispărut din peisajul stradal mai multe clădiri din capătul străzii Lăpușneanu, între care și impunătoarea casă Walter (1962).

Râpa Galbenă. Evoluția istorică a zonei (secolele XVII-XIX)

Documentele vechi ale orașului Iași permit reconstituirea evoluției acestei zonei pe timp de trei-patru secole. Locul este denumit în mai multe feluri precum „Râpa cea Mare” sau „Râpa Muntenimii”. Râpa a fost un obstacol însemnat în calea extinderii orașului spre nord, în secolul al XVIII-lea. Două dintre ulițele însemnate ale Iașilor se sfârșeau la limita trasată de acest obstacol natural: Ulița Târgului de Sus (Ulița Hagioaiei, Sf. Spiridon) și Ulița Sârbească (str. Lăpușneanu). Probabil tot marea râpă a oferit delimitarea dintre două mahalale periferice ale vechii capitale a Moldovei. Este vorba despre Muntenimea de Sus și Muntenimea de Mijloc, care se învecinau undeva în această zonă.

Poate fi încercată o delimitare a acestei Râpe „istorice” documentele orașului oferind informații suficiente în acest sens. Un asemenea demers nu a mai fost întreprins până acum, așa că rezultatul ar putea fi unul interesant pentru cei preocupați de istoria Iașilor.

Marginea Râpei dinspre mahalaua Sârbească. Proprietățile situate pe marginea de est a Râpei, dinspre oraș, sunt considerate în actele epocii ca aparținând de Mahalaua Sârbească, și nu de Muntenimile periferice. Astfel, la 2 ianuarie 1742, frații Ștefan și Ilie Șchiopul

² Maria Urmă, *Orașul Iași – conservarea imaginilor tradiționale*, în „Monumentul”, X/1, Iași, 2009, p. 241-248.

vindeau lui Gheorghe tălpălar loc de casă din *capul Uliței Hagioaie*, cu 9 lei și jumătate³. Locul era lângă Adam pietrar și lângă Andrei cantaragiul. Ei au construit o casă pe acest loc, pe care au revândut-o după puțină vreme. Gheorghe talpalar, la 21 iunie 1745, a vândut lui Niculai neamțul o casă cu loc pe Ulița Hagioaiei, cu 120 lei, descriindu-se hotarnica. Se arată că această casă *este pe Ulița Mare a Hagioaiei, lângă Râpa Mare*⁴. La 6 martie 1774, preotul Neculai de la biserica Vulpe, fiul răposatului preot Ion, vindea lui Toma ciubotar un loc de casă în Mahalaua Sârbească. Locul fusese cumpărat de preotul Ion de la Catrina Buchinoaia. Acest loc se hotărnicia dinspre răsărit cu locul Catrinii Ghermănesii și din față se hotăra cu Ulița Sârbească (str. Lăpușneanu), iar dinapoi *este hotar pârâul și ruptura Râpii celei Mari*⁵.

Capătul Râpei, dinspre Muntenime. Straja Marginii. Locul din capătul Râpei celei Mari era situat însă în Muntenime, după cum reiese din documente. Se știe că Ioniță grămatic de la vamă avea o casă în mahalaua Muntenime, „*la capul Râpii*”, pe care a trebuit să o vândă, pentru datoriile făcute în legătură cu exploatarea unui heleșteu. Pentru aceasta, la 20 iulie 1749, vornicii de poartă evaluau proprietate arătată la 50 lei „fiind cu mult loc și bună casă, cu cămară în casă, cămară în tindă, cu ogradă, cu grajd de bârne”⁶. La 16 iunie 1780, Anastasie meserciu vindea, cu 30 lei, preotului Damian un loc de casă „*în capu Râpei, la zid*”, împreună cu hotarnica și zapisele vechi. Locul se învecina de la vale cu locul lui Ștefan croitorul și de la deal cu a lui Dinu, fecior lui Antohi croitorul, „și mai dinspre amiază (sud, n. ns.) *până în malul Râpii, și despre apus până în drumul vechi*”⁷.

Zidul amintit trebuie să fie același cu cel menționat documentar la 1665, ca aflându-se în capătul Uliței Sârbești⁸. Multă vreme s-a crezut că el aparținea unei fortificații care indica limita orașului, dar putea, la fel de bine, să fie în legătură cu un rezervor de apă, un apeduct sau o lucrare menită să sprijine terenul din capul Râpei celei Mari. Zidul acesta amintește de amenajarea din piatră de la Râpa Galbenă (1896), aflat și astăzi în operă: susținerea malului și drenarea apelor freatice. Drumul vechi menționat aici, ce cobora cam abrupt spre Bahlui, pe malul dinspre mahalaua Sârbească, a dispărut în timp, fiind probabil surpat în Râpă, dar este desenat pe planul din 1807, despre care va fi vorba mai jos. Era numit în documente „*Drumul Neamțului și a Siretului*”.

Proprietățile la care am făcut referire se aflau pe platou, pe marginea Râpei celei Mari. Documentele amintesc însă și proprietăți aflate sub malul Râpei, în vale. De pildă, aici avea casă, un Ion Teacă-de-Aramă, care a vândut-o apoi lui Iorgu medelnicer și soția sa Ilinca. La 3 martie 1752, Iorgu medelnicer vindea locul, cu 80 lei, lui Nedelcu vătaf. Documentul arată că această casă se afla „în Muntenimea de Mijloc, de la vale de Strajă, în malul Râpii, den vale de Sfeti Neculai de Sus”⁹. Un alt act, privitor la casă, arată că aceasta era situată „de la vale de drum, *între râpi*”¹⁰. Dintr-un alt act se știe că Nedelcu vătaful, ce avea aici casă cu

³Ioan Caproșu, *Documentele orașului Iași*, V, nr. 146, p. 80.

⁴*Documente Iași*, V, nr. 484, p. 278.

⁵*Documente Iași*, VII, nr. 103, p. 92-93.

⁶*Documente Iași*, V, nr. 605, p. 384.

⁷*Documente Iași*, VII, p. 478, p. 627-628.

⁸*Documente Iași*, II, nr. 93, p. 91.

⁹*Documente Iași*, V, nr. 680, p. 436.

¹⁰*Documente Iași*, V, nr. 688, p. 441.

cârciumă, intrase cu cârciuma în drumul Păcurariului, umblând apoi să treacă chiar, cu așezarea sa, peste uliță, pe locul lui Vasile Șoroagă¹¹, dar judecata nu i-a dat dreptate¹².

Dacă Nedelcu vătaf este același cu Nedelcu șetrar, poate fi urmărită evoluția proprietății în continuare. Astfel, la 1782, un Mihalache, fiul lui Nedelcu șetrar, vindea această proprietate lui Ioniță Ghindă. La 25 octombrie 1786, Ruxandra, soția lui Ioniță Ghindă fost logofăt de taină, vinde lui Costache Benescul fost cămăraș de izvoade, casele din mahalaua Muntenimea de Sus, cu 660 lei¹³. Vânzătoarea ținea să precizeze că, deși vechiul zapis de cumpărare a fost făcut pe numele soțului său de atunci, Ioniță Ghindă, banii i-a plătit chiar ea, din averea rămasă de la soțul dintâi, Tudorii beceriul, tatăl fiului său, Pascal. Costache Bănescu fost cămăraș de izvoade a vândut lui Ioniță Gane fost mare clucer, la 3 noiembrie 1795, casele din Iași cu pivniță de piatră și cu jigniță deasupra, grajd, șură și deosebit cu cuhne și odăi pentru calabalac și cu tot locul, care pe larg se cuprind în scrisorile vechi, cu prețul de 4000 lei. În actul de vânzare se precizează că „o căsuță ce este în afară din ogradă, în malul Râpii, dinspre drum, pe un colț de loc, ace căsuță cu locul ei nu este intrată în vânzare; și cât loc vine prin dreptul căsuții dinafară de gardul ogrăzii, este a căsuții”¹⁴. Astfel a ajuns acest loc în proprietatea familiei Gane, din care provenea și primarul N. Gane, care avea să inițieze lucrările de amenajarea a Râpei, la 1896.

Straja Marginii. Documentele Iașilor amintesc și alte proprietăți și situate sub malul Râpei celei Mari. Astfel, se știe că Obreja a vândut, la 27 mai 1754, unei anume Lupa „a noastră dreaptă ocină și moșie ce aveam noi aici în Iași, în capul Râpii, de la vale de Strajă”¹⁵. Vânzătorii aveau moștenire de la Maria Răpotoaie, care l-a dat danie lui Tănase, iar Tănase la dat danie lui Pavel vameș. Lupa și Păvăloaia (soția lui Pavel vameș) s-au judecat pentru acest loc cu Ioniță Bejan, care era descendent din aceeași Maria Răpotoaia. Un alt exemplu este documentul de la 8 mai 1766, prin care Gavril Ciubotaru, seimen al Agiei, a cerut de la Domnie, pentru slujba sa, o bucată de pământ pe care să-și construiască o căscioară. Locul era situat în „mahalaua Sârbească, lângă râpa ce este alături cu Straja Mărginenilor, din Drumul cel Mare, pe sub costișa Râpei”¹⁶.

Într-un studiu mai vechi privitor la această zonă a orașului, s-a arătat că, încă din secolul XVIII, sub Râpa Galbenă era un post de strajă de la marginea orașului, „straja mărginenilor”, pentru paza drumurilor mari de atunci, din direcția vest: drumul Păcurarilor și drumul Siret-Neamț¹⁷. Subiectul privitor la străjile urbane este puțin cunoscut, dar merită a fi reluat, pentru o anumită relevanță pe care s-ar putea să o aibă¹⁸. La 1776 domnitorul Grigore III Ghica a luat măsuri în acest sens: „Hatmanul să fie dator a rândui străjile de la mahalale cu slujitori deajuns și zapcii de credință, ca să străjuiască neadormit de cu seară până în ziuă”. „Vel aga, trebuia să stabilească străjile în oraș, cu zapcii aferenți, iar

¹¹ Locul lui Vasile Șoroagă era în zona Bibliotecii Centrale Universitare de astăzi.

¹² *Documente Iași*, V, nr. 4165, p. 379-380.

¹³ *Documente Iași*, VIII, nr. 395, p. 493-494.

¹⁴ *Documente Iași*, IX, nr. 398, p. 381.

¹⁵ *Documente Iași*, V, nr. 784, p. 513-514.

¹⁶ *Documente Iași*, VI, nr. 704, p. 610-611.

¹⁷ C. Turcu, *op. cit.*, p. 107.

¹⁸ Dan Dumitru Iacob, *Din istoria străjilor urbane ieșene: culucii (secolul XVIII – mijlocul secolului XIX)*, IN, II-III, 1996-1997, p. 125-148.

vel căpitanul de darabani avea grijă de a treia straja a târgului¹⁹. Cu alte cuvinte, dacă straja din capul Râpei celei Mari, sau din dreptul bisericii Sf. Nicolae din Sus era în subordinea marelui agă, înseamnă că zona era considerată de administrație ca făcând parte efectivă din oraș; dacă însă această strajă era sub controlul hatmanului, zona ținea de mahalalele mărginașe (Muntenime).

O situație asemănătoare era la începutul secolului al XIX-lea, în domnia lui Alexandru Moruzi (1803-1806), când a fost organizată garda urbană formată din *culuccii* (termen turcesc) și a străjilor mobile. Culuccii, puși sub comanda vel căpitanului Agiei, erau repartizați în principalele intersecții ale târgului. Straja Agiei, formată din roșii, din lefegii și târgoveți, patrula numai prin oraș, sub comanda vătafului de lefegii. Straja Hătmăniei, formată din arnăuți, din seimeni și din bulucbașei, condusă de Baș-bulucaș sau de vătaful de Hătmănie și își exercita atribuțiile numai în mahalale²⁰.

Un post de culucciu a existat în această zonă și în deceniile următoare. La 1837 se arăta că un asemenea post de *caraulă* se afla în Ulița Păcurariului: „în capătul dinspre Ulița Mare urmează a sluji culucu di la Sveti Neculaiu”²¹. Alt culucciu era în răspântia despre Berăria Veche, din Păcurari, iar altul în dreptul Cișmelii Păcurarilor, aflată mai în vale; de acolo se apropie *rohatca* (bariera), care își avea proprii slujitori. Și mai târziu, în 1846, un post de culucciu se afla: în colțul dughenelor din dreptul bisericii Sf. Neculai cel Mic. Acesta avea în grijă „la vali până la dugheana lui Bogus, și dosul până la medeanul (piața, n. ns.) Sfântului Spiridon”²².

În urma cercetărilor am identificat o imagine necunoscută a Iașilor, care înfățișează chiar zona Râpei Galbene. Este vorba despre o acuarelă realizată de Mihail Mateiev Ivanov, la 1790. Imaginea poartă titlul *Vedere din Iași, capitala Moldovei* (32,1 x 51,2 cm)²³. Este o perspectivă asupra orașului dinspre vest, de la poalele dealului Copou (**fig. 1**). În prim plan este înfățișată Râpa Galbenă. Malurile lutoase, roase de torenți și năpădite de buruieni ofereau o imagine deplorabilă și pitorească, în același timp. Pe promontoriu din stânga se observă punctul de control și observație, îngrădit cu un gard din nuiele împletite. Probabil că această amenajare era în legătură cu Straja Marginii.

Marginea Râpei dinspre Păcurari. Zidul haznalei. Malul de vest al Râpei celei Mari este cunoscut din alte câteva documente, deosebit de interesante. La 9 octombrie 1756 aici își avea casa Vasile blănar, primită ca zestre de la Iordachi Cractiță. Acest loc era în *mahalaua Muntenimii, pe Ulița Păcurariului, la Râpa de Sus a haznali cei vechi*. Se arată că locul casei „pe dinsus se hotărăște cu ulița ce iese de la haznaua cea veche din deal, în dreptul locului lui Țigănuș”²⁴. La facerea hotarniciei, vorniciei „au început întâi a măsura din *drumul haznali de la vale*, unde s-au pus o piatră hotar în colț ...”. „Așijdere s-au măsurat locul și la mijlocul

¹⁹ Petre Râșcanu, *Lefile și veniturile boierilor Moldovei la 1776*, Iași, 1887, p. 9.

²⁰ Dan Dumitru Iacob, *op. cit.*, p. 126-127.

²¹ *Ibidem*, p. 140.

²² *Ibidem*, p. 146.

²³ Muzeul de Stat Rus, Saint-Petersburg, Fondul de acuarele și desene din secolele din XVII-XIX, P-30900, *Iași, capitala Moldovei*, P-30126. Hârtie, acuarelă, tuș, 32,1x51,2 cm (nr. vechi 9960).

²⁴ *Documente Iași*, VI, nr. 60, p. 50-51.

lungului, în dreptul *răsuflătoarei haznalei* (gânsca, n. ns.), din gios de uliță, până în locul lui Grigore fuștașul, în colțul streășinii casei Sandei, unde s-au pus piatră”²⁵.

Un alt loc de casă din mahalaua Muntenimii de Sus, cunoscut dintr-un document de la 17 mai 1780, aparține lui Nastasie casap. Mărturia hotarnică privitoare la acest teren arată că „întâi am pus două petri hotară chiotori locului, lângă drumul ce vine din Drumul Păcurarului, ce coboară pe lângă locul acesta în Bahlui, și dintre aceste două pietre hotară am purces cu măsura la vale, alături cu drumul, până unde s-au împlinit 14 stânjani, și am pus două pietre hotară chioțoare locului, lângă drum, și lângă *hudița ce merge peste zidul haznalei*; și de acolo am întors măsura pe de la vale, despre miazăzi, până unde s-au împlinit 18 stânjani, și am pus două pietri hotară chioțoare în malul Râpei”²⁶. Este bine de precizat că la vremea respectivă capătul Drumului Păcurarilor înainta mult în spațiul Pieței Eminescu, până în fața Casei Tineretului.

La 16 iunie 1780, Anastasie meserciu a vândut preotului Damian un loc de casă „*în capu Râpei, la Zid*”. Locul a fost vândut cu 30 lei, împreună cu hotarnica și zapisele vechi. Locul se învecina dinspre amiază-zi (sud, n. ns.) *până în malul Râpii*, și despre apus până în *drumul vechi*²⁷.

Într-un document din 18 septembrie 1780 menționează *Drumul Aparilor*, situat în Muntenimea de Sus, care cuprindea poalele dealului Copou, cu partea de sus a uliței Păcurarilor²⁸.

*

Lucrările de alimentare cu apă la Iași. Aducerea apei în oraș, în secolele XVII-XVIII, a fost un subiect care a preocupat pe mai mulți istorici sau pasionați ai trecutului, fiecare aducând o contribuție mai mare sau mai mică la cunoașterea acestui subiect²⁹. Credem că este necesară deschiderea acestei paranteze pentru o mai bună înțelegere a subiectului și pentru a ști mai exact la ce ne puteam aștepta din perspectiva săpăturilor arheologice. Documentele epocii se cer mereu studiate, cu un real folos. Considerăm că subiectul trebuie rezumat aici, pentru a oferi contextul discuțiilor despre „zidul apei”, cișmelele și celelalte amenajări hidraulice din zona Pieței Eminescu.

Se știe că, pe la 1730, Grigore II Ghica vodă a adus meșteri suiulgi de la Constantinopol și a făcut două cișmele, una dinaintea Curții Domnești și alta dinaintea Feredeielor³⁰. Apa era adusă din dealul Copoului pe conducte de ceramică, traseul acestora străbătând întreg orașul, începând cu zona pieței care ne interesează aici. *Suiul apei* era un șanț adânc de cca. 1,20 m, cu pereții căptușiți cu lespezi de piatră, prin care treceau conductele de ceramică; acestea erau protejate de alte pietre sau cărămizi așezate „în

²⁵ *Documente Iași*, VI, nr. 60, p. 51.

²⁶ *Documente Iași*, VII, nr. 469, p. 618.

²⁷ *Documente Iași*, VII, p. 478, p. 627-628.

²⁸ *Documente Iași*, VII, nr. 497, p. 644.

²⁹ Informații diverse despre asemenea lucrări hidraulice sunt oferite în unele scrieri mai vechi: C. Andreescu, *Știri noi asupra aducerii apei la Iași*; Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, ediția a doua revăzută, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007, p. 286; Nicolae Peiu, Dionisie Simionescu, *Lungul drum al apei către Iași. Istoricul aducerii apei în dulcele târg*, Editura Gamma, Iași, 290 p.

³⁰ *Documente Iași*, VI, nr. 53, p. 43-46.

triunghi”³¹. Din epocă, a fost delimitat terenul de protecție din jurul haznalelor și pe tot „drumul suiului apei”, până la Copou: de la gura lagâmului „drept în sus, alături cu Ulița Mare și până la gânscă”; documentul arată că înainte suiul a avut loc slobod de o parte și de alta câte 7,5 stânjani, pe care nu avea voie nimeni să construiască nimic; acum însă, în oraș au rămas doar câte 4,5 stânjani, „până la zidul apei ce este la Râpa Muntenimii, și de acolo, din capul zidului apei, s-a măsurat câte 6,5 stânjani pe partea de răsărit și câte 7,5 stânjani pe partea de apus, ca spațiu de protecție pentru suiul apei, fiind tot loc domnesc, câmp deschis; și așa să urmeze până la gânscă”³². Zidul apei de la Râpa Muntenimii era important și pentru că aici se începea „lagâmul” (tunelul) de piatră prin care apa circula pe teritoriul orașului, fiind adusă prin conducte de ceramică, până în fața Curții Domnești.

În document se arată, privitor la spațiul de protecție de 7,5 stânjani de o parte și de alta a suiului apei, că „așa a fost mai înainte, la facerea haznalei cele vechi”, în perioada mai nouă spațiul fiind restrâns la 4,5 stânjani de o parte și de alta, în oraș. Este amintită, deci, o lucrare similară mai veche, ce urma același traseu. Referirea ar putea fi la aducțiunea de apă înfăptuită la 1677 de Antonie vodă Ruset, cel care a construit cișmeaua cea veche, din fața Curții Domnești, aducând apă tot de la Copou³³. Cu toate acestea, nici această a doua sugestie, nu oferă o explicație pentru menționarea amintitului zid din capătul Uliței Sârbești, mai devreme, la anul 1665. Dacă rămânem pe aceeași ipoteză, putem presupune că zidul aparținea unei epoci mai vechi, și anume domniei lui Vasile Lupu, cel care a construit Feredeul Turcesc de pe Ulița Ciubotărească, din spatele Mitropoliei și care funcționa și în secolul al XVIII-lea³⁴. Au fost exprimate mai multe ipoteze privitoare la sursa alimentării cu apă a acestei băi publice, dar cea mai probabilă este tot izvoarele de la Copou. Dacă este așa, zidul amintit ar fi o mărturie a primelor amenajări de aducțiune a apei la Iași, efectuate în domnia lui Vasile Lupu, înainte de 1640.

Am arătat că săpăturile din anii 2013-2014, efectuate pentru amenajarea pasajului subteran nu au interceptat o asemenea construcție masivă, din piatră. Poate că aceasta nu a fost pe traseul lucrărilor, sau poate a dispărut, prin re folosirea pietrei, fără să lase urme suficient de vizibile. În această ipoteză, amintim o cunoscută imagine a Iașilor, din 1793, atribuită tot lui M.M. Ivanov, publicat de Dan Bădărău (1958). Vederea Iașilor dinspre Tătărași, de cealaltă parte a orașului, surprinde existența unui apeduct, lucrare masivă din piatră, din care nu a mai rămas nimic astăzi, decât această ilustrație³⁵.

*

Planul Pieței la începutul secolului XIX. În colecțiile Arhivelor Naționale Iași se află *Planul proprietăților Bisericii Sf. Nicolae cel Sărac*, realizat la 20 iunie 1807. Acesta nu este

³¹ Detalii despre acest fel de amenajări se oferă Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 286.

³² *Documente Iași*, VI, nr. 53, p. 45.

³³ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 86.

³⁴ Maria Magdalena Székely, Ștefan S. Gorovei, *Contribuții la istoria Trei-Ierarhilor*, în AIIAI, XXX, 1993, p. 442-443.

³⁵ Dan Bădărău, *O vedere panoramică a Iașilor la 1793 datorată pictorului rus M.M. Ivanov*, în „Monumente și muzee”. Buletinul Comisiei Științifice a Muzeelor și Monumentelor Istorice și Artistice, Editura Academiei, București, 1958, p. 73-81.

un document inedit, fiind publicat în 1961 de către Constantin Turcu³⁶ (**fig. 2**). Cu toate acestea, el nu a intrat în circuitul științific, rămânând aproape necunoscut³⁷. Documentele istorice care explicau acest plan al locului se păstrau separat și au fost publicate independent³⁸. Puse împreună, planul și documentele amintite contribuie la o mai bună înțelegere a situației acestei zone, așa cum se prezenta aceasta acum 200 de ani.

Biserica Sf. Nicolae cel Sărac, astăzi dispărută, se afla la intersecția străzilor Vasile Conta, Lăpușeanu și Păcurari și Bulevardul Copou (Podul Verde, denumit, din 1866, Bd. Carol I)³⁹. Aceasta era situată pe locul Casei Tineretului

Prima biserică de aici a fost construită din lemn, pe la 1670, de către Luca pârčalabul de Chișinău, pe Ulița din Afară” (str. Vasile Conta). Biserica a fost reconstruită din zidărie, pe la 1786, de către Manolache Balș, fratele marelui logofăt Constantin Balș, cunoscut ca „nazir al podurilor” din capitală (administrator, inspector). Pe la 1800, biserica era destul de avariată, așa încât, după marele cutremur din 1803 (când s-au surpat multe cupole și turnuri clopotnițe în Iași) a trebuit reconstruită. La 1804, mitropolitul Veniamin Costachi a încredințat rezidirea lăcașului tot polcovnicului Manolache Balș, care avea calitatea și de epitrop al bisericii⁴⁰.

Biserica a fost puternic afectată de cutremurul din 1898, fiind închisă după acest eveniment. Mai târziu s-a decis demantelarea ei, spre a fi rezidită. La 1906, inginerul orașului Iași a făcut un raport pentru demolarea bisericii, ca nefiind reparabilă. După mai multe dispute, biserica a fost demolată în 1913. În anul 1960 s-au făcut pe acest loc săpături arheologice (la construirea Casei Tineretului) și s-au descoperit temelile. La Arhivele Naționale Iași se află două pachete de documente privitoare la această biserică⁴¹.

S-a păstrat jalba preoților de biserica Sf. Nicolae împotriva lui Ioniță Cerchez pentru un loc de bezmen al bisericii (10 septembrie 1800)⁴².

Pe când era biserica stricată și fără epitropi, preoții ce slujeau aici s-au învoit cu un jidov să facă o bina, o dugheană pe locul bisericii din afara îngrăditurii, iar pentru folosirea locului avea să plătească bezmen câte 10 lei pe an. Pitarul Ioniță Cerchez, pe când trăia, a cumpărat acea dugheană și a plătit bezmen câte 5 lei pe an, până în 1784, când a devenit

³⁶ C. Turcu, *Îmbogățirea depozitelor Arhivelor Statului Iași*, RA, 1961, nr. 2, p. 214-216 (planul este reprodus la p. 215).

³⁷ Cf. Sorin Iftimi, *Vechi planuri privitoare la Ulița Târgului de Sus din Iași (Bd. Independenței)*, „Monumentul XI, partea I, Iași, 2010, p. 61-65 (referire la acest plan).

³⁸ Gh. Ghibănescu, *Documente*, IN, fasc. 5, 1925, p. 146, documentele nr. XIV-XXIX, comunicate de N.A. Bogdan. Originalele documentelor amintite aici republicat de I. Caproșu, *Documente Iași*, I-X.

³⁹ Constantin Turcu, *O biserică din Iași dispărută: Sf. Nicolae cel Sărac din Muntenime*, MMS, XLII, 1966, 1-2, p. 96-108. Vezi și Vasile Sărman, *Altare cu candelă stinse din Iașul de altădată*, Editura Timpul, Iași, 2008, cap. VII, Biserica „Sf. Neculai cel Sărac”, p. 183-220. Semnalăm și recentul studiu semnat de Iuliana Stavarachi, Biserica Sf. Nicolae cel Sărac din Muntenimea Iașilor, publicat în AȘUI (serie nouă), *Istorie*, LIX, 2013, p. 201-210.

⁴⁰ Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 101.

⁴¹ DJANI, Documente, Pachetul nr. 507, cu 145 acte, dintre anii 1690-1915 (donate Arhivelor de pr. Vespasian Vasiliu); pachetul nr. 793, cu 37 acte. Dintre acestea, o parte au fost publicate de episcopul de Huși Iacob (Ioan) Antonovici și N. A. Bogdan, în „Ioan Neculce”. *Buletinul Muzeului Municipal Iași*, fasc. V, 1925, p. 122-129; 129-146.

⁴² IN, fasc. 5, 1925, p. 132-133.

epitrop al bisericii. De atunci nu a mai plătit, arătând că acea bina este dată cu chirie și că, după încheierea anului de învoială, o va face danie bisericii; dar au trecut 16 ani și nu a plătit această datorie, nici binaua nu a făcut-o danie. Și după moartea pitarului, urmașii săi stăpânesc binaua tot fără nici o plată, în tăria lor. Biserica se află acum în proastă stare, crăpată încât să cadă, ajutor de nicăirea un ban nu are, și măcar de pe urma unor asemenea binale să aibă un venit cu care să se ajute.

Epitropii cer ca binaua să revină în stăpânirea bisericii, așa cum a fost înainte⁴³.

În 1804 Manolache Balș, epitrop al bisericii Sf. Nicolae cel Sărac (ce ar fi ajutat în două rânduri la refacerea ei), a cerut acordul Mitropoliei de a zidi alături, pe terenul bisericii, „o casă temeinică”, de piatră. Pe acel loc tot el ținuse, anterior o crâșmă veche și o băcălie din piatră, stricată. De față cu Mitropolitul Veniamin s-au făcut măsurătorile și s-a trasat hotarnica locului viitoare case. Potrivit lui Constantin Turcu, „Terenul avea forma unui patruleter neregulat, cu un perimetru de 116 stâneni și se mărginea cu: poarta ogrăzii bisericii, podul (ulița) Păcurarilor, podul Copoului, locul vornicului Grigore Ghica, al lui Dumitrachi, fiul lui Ioniță Balș bașcauș și cu cimitirul bisericii”.

*

Se cunoaște o mărturie hotarnică a locului Bisericii „Sf. Neculai” și alegerii lui despre vecini. Epitropii bisericii „Sf. Nicolai” fac plângere la Divan pentru reconstituirea proprietăților:

... făcând arătare că scrisorile bisericii pe locurile ce împregiur le-au avut dăruite de la ctitorii săi prăpădindu-se, din nepurtare de grijă a celor mai vechi ctitori ai săi. (...) De când s-au pus în bună stare acest lăcaș, zidindu-se din temelie de piatră, s-au depus silință ca în baza actelor bisericii și a megieșilor să se îndrepte hotarele acesteia, neavând acum pricini cu nici unul dintre vecini. (...) Iar parte sau margine locuitorilor, dinspre miazăzi hotărându-se alături cu Drumul Mare ce vine de la Păcurari și intră în Iași, unde de la vale de drum din vechime fiind o mare râpă, numită după vreme cu multe nume, din pricina curgerii apelor de la deal, acea râpă câte puțin s-au tot mâncat către drum, și drumul ferindu-se de râpă s-au suit cătră locul bisericii⁴⁴.

Nu de multă vreme, Andoni Bineca băcal, care mai din jos având o căsuță cumpărată alături cu ulița ce să coboară în Iași la foișoru, au năvălit cu împresurare de și-au făcut niște binale pe locul ce mia rămăsese al bisericii, peste drumul nou, și pe margine drumului vechi, cât mai rămăsese către pomenita Râpă. După starea și îndreptarea ce s-au luat acum drumul. Se află dovedit pe locul bisericii. Epitropii bisericii au lăsat după trebuința obștii umblarea drumului în curmeziș, de 4 stâneni⁴⁵.

S-au cercetat atât documentele bisericii cât și ale vecinilor, după cum urmează: o mărturie a unor oameni bătrâni (preotul Ioniță Prale, Petre iuzbașa de Harem, Mihalachi ciubotarul) din 13 mai 1807. Aceștia au mărturisit că drumul pe unde este acum podul l-au apucat înainte vreme mai la vale, adică cap prin casa ce este acum a lui Stoica cârciumarul,

⁴³*Ibidem*, p. 132-133.

⁴⁴*Ibidem*, p. 142-146.

⁴⁵*Ibidem*, p. 142.

făcută de vreo trei ani și cu totul pe dinafară dughenuța ce au făcut-o numitul băcal (Andoni Bineca), mutându-se drumul din pricina Râpei în locul numitei biserici ca trei drumuri, și că pe unde este ograda numitului băcalau fost și livadă îngrădită, care au căzut în râpă, măcinându-se asupra bisericii, din vreme în vreme⁴⁶.

Locul Manolache Calmuțchi, loc pe care l-a moștenit soția acestuia de la răposatul său tată, pitarul Ioan Cerchez. Acesta este locul pe care se află astăzi clădirea Bibliotecii Centrale Universitare, după cum se poate vedea și din planul de la 1807. În veacul al XVIII-lea, terenul se megieșea cu locul numitei bisericii pe din sus și dinspre apus, peste drumul Botoșanilor. Documentele prezentate sunt acestea:

La 2 februarie 1724, Vasile Cioară și soția sa, Ilinca, fiica lui Gheorghe Giurgiul a dat danie preotului Ioan Kogălniceanu un loc de casă în mahalaua Muntenimei, între Sfeti Nicolae de Sus și Prepadoamna Paraschiva cea Nouă, arătând măsura lungului din țintirimul bisericii Prepadoamna Paraschiva, în jos până în locul Râpei dinspre Sf. Nicolae 60 stânjeni domnești și latul 35 de stânjeni⁴⁷.

Carte domnească din 18 decembrie 1762, de la Grigore Ioan Callimachi amintește de plângerea lui Vasile Șoroagă, mazil din Iași pentru locul mai sus arătat, ce-l are de cumpărătură. Locul mergea din țintirimul bisericii Prepadoamnei Paraschivei și *până în malul Râpei*, și între uliți ce mergeau drumurile cele mari, și pe de o parte și pe de alta. Peste uliță, despre Bahlui, având casă și crâșmă un *Nedelcu vătaful*, (care acum se află a clucerului Ioan Gane); acesta nu se îndestulase, ci cu cârciuma lui mai intrase în ulița de se mai mutase drumul pe locul lui Șoroagă, ci a cerut vornic de poartă ca să îi hotărască locul, care să treacă și peste uliță. Judecata a dat dreptate lui Șoroagă, întărindu-i hotarnica.

Cartea aceasta domnească face curată alegere, că locul lui Șoroagă au fost între două drumuri mari, adică de la drumul care pornește de la Bahlui și trece pe la capul Râpei, care acum îl numesc ei drumul Neamțului și al Siretului și al Păcurarului, și într-acel drum să razămă locul lui Șoroagă cu marginea sa dinspre miazăzi *Și acel cuvânt al capului Râpi, fără a pomeni de drum, l-au pus după prostime de atunci, căci drumul niciodată n-au putut să umble peste râpă, ci pe la capul Râpii, și totdeauna trebuința l-au cerut a fi în locul acela*. Iar celălalt drum este Drumul Botoșanilor, în care să razămă locul lui Șoroagă dinspre răsărit. „Și amândouă drumurile curat se înțelege că se împreună drept în capul Râpii, și după vreme măcinându-se Râpa le-au stricat pe amândouă, suindu-le la deal”⁴⁸.

Scrisorile ce au arătat Ruxandra Corboae și clironomii (moștenitorii) lui Gavril Ciubotaru și Andonie băcalu sunt acestea:

O mărturie hotarnică din 8 mai 1766: jalba lui Gavril Ciubotaru seimen agesc, a cerând să fie miluit de către domn cu o bucată de loc din târgul Iași, la mahalaua Sârbească, lângă Râpa cea Mare, ce este lângă *Straja marginilor* din Drumul cel Mare sub costișa Râpii, să-și facă o căscioară în care să locuiască. Toți martorii din vecini au spus că pe acea bucată de loc niciodată n-au fost casă. „Și puind o piatră despărțitoare dinspre locul preotului Ioan, (...) pe hotarnica alături cu drumul de sus, costișa pe malul Râpei, unde s-au împlinit 8

⁴⁶*Ibidem*, p. 143.

⁴⁷*Ibidem*, p. 143.

⁴⁸*Ibidem*, p. 143 -144; și în *Documente Iași*, vol. VI, nr. 416, p. 379-380.

stânjeni au pus altă piatră hotar, iar la vale merge până în *pârăul Râpei*, cum pre larg se arată în hotarnică⁴⁹.

Zapisul din 20 noiembrie 1776, prin care Toma Ciubotaru vinde acel loc fratelui său Gavril Ciubotaru, pentru 60 lei, arătând că este în valea strâmbă, de la vale de margine, peste Drumul cel mare al Păcurarilor, la Muntenimea de Sus⁵⁰. Un alt zapis, din 12 iulie 1777, arăta că Gavril Ciubotar a vândut locul lui Gheorghe Pâslaru, pentru 80 lei⁵¹. Prin Zapisul de la 1 mai 1800, Gheorghe Pâslaru a vândut casa lui Antonie Bindeca băcal, drept 510 lei. Se arată că locul se hotărăște pe din sus cu Drumul cel mare al Păcurariului, iar pe din jos, împrejur îl hotărăște Râpa, cum pre larg arată zapisul⁵².

Este invocată și o mărturie hotarnică din 23 martie 1769, pe alt loc, ce este din jos de locul acesta, care a fost a unui preot Ioan de la biserica Sf. Nicoale, cumpărat de la Catrina Buchiloaie. Măsurile cele două, dinspre miază-noapte și dinspre răsărit le-am găsit întocmai, fără nici o pricină pentru Biserica. Iar la partea despre miazăzi de la vale, despre casa lui Ioan Vătaful, hotarnicii au fost solicitați în trecut pentru locul numitei bisericii, ce se împresura de către unii megieși, cât și „pentru ulițele cele vechi, ce sunt cuprinse în gardul unora dintre mahalagii”.

Documentele din aceasta serie aduc lămuriri suplimentare privitoare la *deschiderea Drumului spre Copou* (viitorul Pod Verde), Bulevardul Carol I de astăzi:

„Apoi mai cu dinadinsul am stătut de au deschis ulița aceea ce merge pe de la vale de locul bisericii, începând a deschide întocmai din locul lui Enachi Sava, care acum este a fiicei sale, pităreasa Elena Climentoaie, și mergând în sus, tăind garduri și livezi de pomi, care împresurată ulița până unde s-au sfârșit locul lui Ion Vătaful, ce era de la vale de locul numitei biserici (Sf. Nicolae, n. ns.), din jos de casa unui Vasile Mărgineanu, ce era pe locul bisericii, am pus o piatră hotar dinspre biserica, și altă piatră am pus din vale, dinspre locul aceluia Ion Vătaful, iar de acolo în sus arată că ulița era deschisă, măcar că după răspunderea hotarnici această uliță se vede iarăși închisă la deal, împresurând-o tot aceea în urma hotărâturii, însă cât veni drept locul bisericii rămâne ca în urmă să-și caute biserica, dar îndestul ce hotarnica aceasta curat dovedește că acea uliță deschizând-o, au dat în Drumul cel Mare, cari merge pe de la vale de locul lui Calmuschi, ce au fost al lui Șoroagă, zicând că au pus piatră din jos de casa lui Vasile Mărgineanu, ci era pe locul bisericii; și foarte bine se alcătuieste hotarnica pe cei opt stânjeni ci au fost dat lui Gavril Ciubotaru, fiind făcută cu puțin înainte și zicând că acea bucățică de loc s-au dat lângă Straja mărginenilor, din drumul cel mare sub costișa Râpii, care se înțelege că până s-au împlinit ce opt stânjeni, până acolo era și Râpa și acolo era și Straja, căci hotarnica vorbește pentru marginea locului cea de la vale că merge până la pârul Râpei, iar la marginea cea din deal nu vorbește nimic de pârul Râpei, înfundându-se locul în coada Râpei, unde nu mai era pârâu⁵³. Și pe lângă aceste se amintește și mărturia preotului Ilie Prale și a celorlalți bătrâni, care au dat-o cu carte de blestem.

⁴⁹*Ibidem*, p. 144.

⁵⁰*Ibidem*.

⁵¹*Ibidem*.

⁵²*Ibidem*.

⁵³*Ibidem*, p. 145.

Apoi fiindcă de la piatra ce au pus-o din jos de casa lui Vasile Mărgineanu hotarnica bisericii mai în sus numai în vorbă arată că ulița era deschisă, iar vreo altă măsură la locul bisericii până unde merge spre apus nu s-au făcut, îndestul că dinspre partea aceea ne-am încredințat din scrisorile locului lui Calmuschi, ce sânt arătate mai sus, pe care loc curat îl arată zăpisiul că este între Sfeti Nicolae și Prepadoamna Paraschiva, cum și cartea domnească îl lămurește că este cuprins între două drumuri mari, adică a Neamțului și a Botoșanilor, precum am arătat mai sus și am dovedit și groapa pivniții ce făcuse acel Nedelcu vătaf, care se află cuprinsă în ograda clucerului Ioniță Gane⁵⁴.

Documentele lui Ioniță Gane nu au putut fi văzute, deși divanul le-a cerut pentru această pricină, arătându-se că sunt în păstrare la mănăstirea Slatina.

La urmă s-a ivit și o altă dovadă, o hotarnică din 5 noiembrie 1780 pe un loc ce a fost al lui Gheorghe Gage, care acum este a doftorului Evstatie, alături pe din sus cu locul caselor spătarului Ioan Canano, de la vale de drum, în dreptul bisericii Prepadoamna Paraschiva, care loc se arată că este cu capul cel de la deal în drumul Păcurarului, unde au pus și două pietre în colțuri. Cercetându-se acum de Vasile Bucur vornic de poartă, s-au aflat atât pietrele acolo dinspre drum, cât și măsurile de jur-împrejur, cu palma ce este arătată pe hotarnică, și mai prisosesc dintr-acele pietre până în podul ce s-au făcut acum, la colțul din sus trei stânjeni și două palme, iar la colțul din jos, dinspre colțul caselor spătarului Canano trei stânjeni, care iarăși îndestulă dovadă este că cu 27 de ani mai înainte umbla drumul pe acolo, potrivit în linie gropii pivniții ce făcuse acel Nedelcu vătaf, pe care cartea domnitorului Grigore Calimah o dovedește că era făcută în drum⁵⁵. Și de toate aceste, curat și fără îndoială s-au dovedit că numitul băcal au făcut dughenele este drept a bisericii Sf. Nicolae.

Am măsurat și locurile ce au avut acel Gavril Ciubotarul, atât cei 8 stânjeni ce cuprinde hotarnica de la 1766, care sunt cumpărați de numitul băcal, cât și locul ce a fost al preotului Ioan, după hotarnica de la 7277, care locuri amândouă s-au găsit sub stăpânirea Ruxandrei Corboaiiei, nepoata acelu Gavril Ciubotarul. Și împlinindu-se suma stângenilor ce se cuprind în hotarnici, după pietrele ce s-au făcut de față, mai rămân la deal alături cu Râpa 16 stânjeni, unde este acum așezat podul uliței, pe care îi pretinde numita biserică, după dovezile arătate, din care socotim că este cu cuviință a se lăsa o bucată de loc slobod, unde au fost Straja marginii, pentru deșertarea gunoaielor orașului în Râpă, precum am aflat și am dovedit, am dat această mărturie la numita biserică a Sfântului Nicolae, împreună cu o hartă inginerească de starea locului (1807 iunie 23)⁵⁶.

*

Deschiderea drumului Botoșanilor (Bd. Copou). Documentele invocate mai sus oferă informații interesante cu privire la momentul amenajării primului drum de aici, străbunicul actualului bulevard Copou/ Carol I/ 23 August. Având în vedere interesul public pentru acest subiect, se cuvine să poposim puțin asupra lui.

⁵⁴*Ibidem*, p. 145.

⁵⁵*Ibidem*, p. 145-146.

⁵⁶*Ibidem*.

Constantin Cihodaru arată că în vechime (sec. XVII-XVIII): „spre Copou, prin Muntenimea de Mijloc, se mergea prin actuala stradă Karl Marx (Lascăr Catargi)⁵⁷. Drumul era nepracticabil pentru cei din Muntenimea de Sus. Locuitorii acestei mahalale și-au deschis *prin anul 1800*, un drum nou printre cimitirele bisericilor Sf. Nicolae cel Sărac și Prepadoamna Paraschiva, drum care va căpăta, în viitor, denumirea de „Podul Verde” (Bulevardul „23 August”)⁵⁸. La 1921, Gh. Ghibănescu, *Catastiful Iașilor la 1755*, afirmă că „pentru a deschide drum mai lesnicios spre Copou – cel vechi fiind pe strada Lascăr Catargi de astăzi – s-au săpat drum tăind cimitirele bisericilor Sf. Neculai și Prapadoamnei, s-a mutat ulița Sârbească mai sus, după prăpădul de torente din 1804 și s-a săpat drumul Botoșanilor – azi strada Carol. Toate acestea nu le putea vedea călătorul la 1755⁵⁹”

Documentele orașului Iași, recent editate de profesorul Ioan Caproșu, oferă mai multe informații cu privire la acest subiect, arătând că începuturile poveștii sunt mai vechi decât de credea. Astfel, la 18 decembrie 1761, Grigore Ioan Callimah voievod întărește lui Vasile Șoroagă, mazil din Iași, stăpânirea asupra locului său dintre cimitirul bisericii Prepadoamna și Râpă, pe care îl încălcăse Nedelcu vătaf⁶⁰. Aici apare pentru prima dată menționat drumul Botoșanilor.

Alte lămuriri sunt aduse de o mărturie hotarnică a lui Andrei Mogâldea vornic de poartă privitoare la cimitirul bisericii Sfântului Nicolae din mahalaua Muntenimea de Mijloc:

(15 noiembrie 1786).

Din porunca lui Alexandru Ion Mavrocordat, vornicul de poartă a venit la biserica Sf. Nicolae din Muntenimea de Mijloc, pentru a alege și hotări locul cimitirului bisericii dinspre megieși. A adunat martori megieși: Ioniță baș-bulucbaș, șetrarul Sandu Oatul, preoții de la Sf. Nicolai și Sf. Paraschiva, Ilie Mărgineanul, care are casă pe locul bisericii.

Marginea dinspre răsărit, după scrisorile lui Ioniță baș-bulucbaș. Am aflat că cimitirul se hotărăște cu casele dumnealui, măcar că printre biserică și printre locul caselor dumnealui baș-bulucbaș Ioniță este acum uliță care vine dinsus dinspre Copou și merge alături, pe de la vale de ograda lui Ioniță baș-bulucbaș. Și în gios printre casele șetrarului Sandu Oatu și printre locul caselor ce-au fost ... [loc liber în original], iar acum se stăpânește acel loc de șetrarul Toma Cozma; care între aceste două locuri de casă iaste lăsată uliță de patru stânjeni, de hotarnicii ce au hotărât locul caselor șetrarului Sandu Oatu și a șetrarului Toma Cozma. Dar noi pe țintirimul bisericii n-am putut să lăsăm și să deosebim drum cu pietre hotară de vreme ce în scrisorile dumnealui baș bulucbaș Ioniță nimică de drum nu pomenește, ce zice că două locuri de casă ce le are unde acum sunt casele dumnealui să hotărăsc cu țintirimul bisericii, precum îi arată scrisorile.

⁵⁷ Înainte de 1900 și traseul acestei străzi era diferit, ea fiind „împinsă” puțin mai spre Politehnică (vezi Arhivele Naționale Iași, Primăria Iași, dosare Imobile, str. Lascăr Catargi (Română), nr 16).

⁵⁸ *Istoria orașului Iași*, I, coord. Constantin Cihodaru, Gheorghe Platon, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 355. Se citează ca surse contribuții documentare ale lui Gh. Ghibănescu, IN, fasc. 1, p. 27; fasc. 5, p. 133.

⁵⁹ Gh. Ghibănescu, *Catastiful Iașilor la 1755*, IN, I, 1921, p. 27.

⁶⁰ *Documente Iași*, VI, nr. 416, p. 379-380.

Dinsus, despre miazănoapte, să hotărăște țințirumul bisericii cu un loc iarăși a dumnealui Ioniță baș bulucbaș, ce-l are de cumpărătură de la Apostol ce au fost diac de divan, pe care loc fiind o căsuță proastă să află deosebit cu pietre hotară de către țințirumul bisericii.

Despre apus să hotărăște cu locul casii Zmarandii ce noao și mai la vale drept pivnița căpitanului Cerchez cea de piatră, să hotărăște cu Drumul Botoșanilor, care se pogoară la vale printre casăle Zmărandii și pinte pivnița de piatră a dumnealui căpitanul Ioniță Cerchez și dă în Drumul cel mare a Neamțului, unde aice în răspântie drumurilor mai are căpitanul Ioniță Cerchez o cârciumă de lemn de cumpărătură și fiind pe locul bisericii plătește bezmăn pe an la biserică⁶¹.

Din gios, dinspre amiazăzi, să hotărăște cu un drum ce este printre țințirumul bisericii și printre locul sterp al sulgerului Vasile Carp Pin păcate, cimitirul bisericii nu a avut anterior o hotarnică scrisă, care să lămurească și mai bine situația. Și întâi am început a măsura dintr-o piatră hotar ce am pus în colțul locului, lângă cârciuma cea de lemn a căpit. Ioniță Cerchez, ce este în răspântiile drumurilor și înspre soare-răsare, alături cu drumul de la deal, până în două pietre hotară în chiotoarea locului dumnealui șetrar Sandu Oatul, ce sânt de la deal de drum, unde mai puind și noi alte două pietre hotară chiotoarea locului bisericii, s-au aflat 43 stânjeni (peste 80 metri, n.n.).

Drumul mai vechi, a fost îngustat prin abuzurile megieșilor, făcându-l adesea impracticabil; aceasta a făcut ca drumul Botoșanilor să fie „îndreptat” și redeschis ulterior. Înainte de a avea construcții importante (Teatru, Universitate), Dealul Copoului reprezenta o atracție doar ca loc de plimbare, cu diverse atelaje sau călare. După 1800, drumul spre Copou fiind pavat cu bârne de lemn, a dobândit denumirea de Podul Verde⁶². În zonă trebuie să fi existat, în veacul al XVIII-lea, și un pod de lemn, vopsit în verde, construit peste un mic râu⁶³. Credem că nu întâmplător penitenciarul orașului, care a funcționat în casa Canano, aflată vizavi de Biblioteca Centrală, purta denumirea de „Poarta Verde”. Începuturile istorice ale Bulevardului Carol I de astăzi poate fi, însă, subiectul unui alt studiu, așa încât ne mulțumim doar a semnală aici potențialul acestui subiect, fără a ne putea permite dezvoltarea sa, tema beneficiind de un spațiu limitat în economia lucrării de față.

La Arhivele Naționale Iași se păstrează o schiță a locului, din 1826, care nu are calitățile estetice ale planului de la 1807, dar oferă, totuși, câteva detalii interesante. Planul are următoarea însemnare: „Această închipuitoare hartă de mine s-au făcut, la an 1826 august 24. Constantin Timircan vornic porții”⁶⁴. Planul reprezintă chiar colțul pe care este amplasată astăzi Biblioteca Centrală Universitară, putând fi văzute *Ulița Mare spre Copou la deal, Ulița ce vine la Copou, Păcurari precum și Drumul Sării, spre Păcurari*. În plan sunt însemnate *Locul bisericii cu hramul Sfintii Paraschiva Prepadomna*, locul lui Manolache Calmuschi (BCU). La deal de acestea este arătat *Locul caselor dumnealui aga Ioan Carpu* (beneficiarul „hărții”). Acestea se aflau în dreptul frumoasei clădiri ce găzduiește astăzi Institutului de Igienă Publică. Locuința agăi Carp era însă mai în spate, la fața uliței aflându-se o seamă de

⁶¹ *Documente Iași*, VIII, nr. 400, p. 507-508.

⁶² Ion Mitican, *Urcând Copoul cu gândul la Podul Verde*, Ed. Tehnopress, Iași, f.a. [2006].

⁶³ Mircea Ciubotaru, *Lexic și toponimie în Moldova. Podul Alb, Podul Roșu, Podul Verde*, ALIL, t. XLVII-XLVIII, 2007-2008, București, p. 311-317 (mai ales notele 6, 7).

⁶⁴ Planul de la 1826 se află la Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, P. 403/138.

acareturi ale gospodăriei sale, precum „pivnița și cuhniei și alte două, cu grajdul”, după cum arată planul de la 1826. Despre proiectul Pieței de la Sf. Paraschiva⁶⁵. Regulamentul Organic din 1832 prevedea înființarea de piețe publice în jurul unor biserici din zona centrală a orașului. Abia în 1841 se dă curs acestei prevederi, făcându-se măsurătorile și proiectele necesare⁶⁶. Vizat pentru piață era terenul pe care se află astăzi Biblioteca Centrală Universitară ce se învecina direct cu biserica Sf. Paraschiva. Pe plan apare ca „locul pitarului Ioniță Cerchez”. La 1844, când se dezbătea încă problema, proprietar al locului era căminarul Costache Cazimir, stabilit în Basarabia. De fapt, soția sa, Pulheria Calmuschi, primise acest loc drept zestre, cu prilejul căsătoriei⁶⁷. Pe acel loc se aflau niște dughene din vălătuci, închiriate de proprietar unor negustori evrei; acestea fuseseră demolate de Municipalitate, pe la 1837. Negustorii respectivi se angajaseră să construiască dughene din piatră și cărămidă, după modelele oferite de autorități. Datorită plângerii Bisericii Sf. Paraschiva, autoritățile urbei au decis ca pe acel loc să se amenajeze o piață publică⁶⁸.

„Ulița Strâmbă” din zona Pieței Eminescu. Deși poate părea o chestiune colaterală, credem că este necesară aici o paranteză dedicată unei probleme neelucidate satisfăcător până acum. Examinând planul din 1807, Constantin Turcu a remarcat că ulița pe care este așezată biserica Sf. Nicolae cel Sărac este denumită aici „Ulița Strâmbă”, fără să ofere și o explicație a acestui fapt⁶⁹. Denumirea uliței a fost adăugată pe plan cu scriere chirilică, de mână, folosind o cerneală puțin mai deschisă, la 1807, de altă mână decât cea a desenatorului inițial. Indicația pare a fi o greșeală, dacă denumirea nu ar fi fost scrisă încă din epocă, negru pe alb⁷⁰. De fapt, asupra acestei ulițe stăruie, de multă vreme, numeroase neclarități, care merită să fie readuse în discuție, cu speranța limpezirii lor.

Se știa că în orașul Iași exista o uliță cu această curioasă denumire – „Ulița Strâmbă” – însă amplasarea ei era fixată, în mod tradițional, într-o altă parte a orașului, și anume în fosta stradă Dancu (astăzi în zona Uzinei Teatrului Național), care se întâlnea cu Podul Vechi (str. Costache Negri). Așa este localizată Ulița Strâmbă de Constantin Cihodaru pentru secolul al XVII-lea. Se considera că, deși era foarte aproape de zona veche a orașului, aceasta era prima uliță ce aparținea Târgului Nou, cu axul pe Ulița Hagioaiei (Sf. Spiridon)⁷¹. „Între orașul vechi și Măji (zona Teatrului, n.ns.) s-a interpus Ulița Strâmbă. În actul din 6 iunie 1623, în care este menționată pentru prima dată, se notează că este situată în Târgul Nou. Potrivit lucrării citate, Ulița Strâmbă pleca din Podul Vechi, din apropierea extremității apusene a acestuia și, după ce cotea în dreapta mănăstirii Sf. Sava, ieșea lângă Teatrul Național de astăzi, în fața Conservatorului. Corespundea actualei străzi Dancu. Aproape de

⁶⁵ Dan Dumitru Iacob, *Proiecte edilitare în Iași primei jumătăți de secol XIX. Piața de la biserica Sfânta Paraschiva*, în IN, IV-VII, 1998-2001, p. 125-140.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 125.

⁶⁷ Dan Dumitru Iacob, *op. cit.*, p. 128-129; vezi și doc. din 1848, Anexa I, p. 133-134.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 130.

⁶⁹ DJANI, Documente, P.793/21. C. Turcu, *Îmbogățirea depozitelor Arhivelor Statului Iași, RA*, 1961, nr. 2, p. 214-216 (planul este reprodus a p. 215).

⁷⁰ Biserica Sf. Nicolae nu este arătată niciodată în documente ca fiind pe Ulița Strâmbă, ci doar în Muntenimea de Mijloc. La prima atestare, în 1690, este arătată ca fiind pe Ulița Dinafară.

⁷¹ *Istoria orașului Iași*, vol. I, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 53.

capăt, lângă clădirea Teatrului Național de astăzi, se afla biserica Dancu, datând din secolul al XVI-lea, iar în colțul pe care-l făcea cu Ulița Golia (str. Cuza Vodă) era situată un han (cărvăsărie) al mănăstirii Golia. Ca și strada Pantelimon, Ulița Strâmbă se mai numea și Ulița Chervăsăriei⁷².

Vom relua documentele veacurilor XVII-XVIII pentru a încerca elucidarea amplasării Uliței Strâmbă, pentru care sunt propuse cele două locații diferite. Există, într-adevăr, mai multe documente care identifică Ulița Strâmbă cu strada Dancu de mai târziu, dintre Teatrul și Maternitate, așa cum am văzut. Astfel, documentul din 17 august 1648, se referă la o casă cu pivniță, ce o ține Istrate Măciucă „pe Ulița Strâmbă, în colțul Uliții, împotriva chervăsăriei mănăstirii Golia”⁷³. Alt document, din 15 septembrie 1662, arată că Iorga, fiul lui Caraiane fost vornic vinde doctorului Moise casele sale de „pe Ulița Strâmbă, lângă Podul Vechi, între casele lui Palade aga și Hariton cel bătrân”⁷⁴. Lângă casele doctorului Moise erau și altele, ce aparțineau Mănăstirii Trei Ierarhi (1669 noiembrie 19)⁷⁵. La 4 iulie 1671, Condrea negustor vinde lui Teodosie episcop de Rădăuți o casă cu pivniță de piatră „pe Ulița Strâmbă, aproape de biserica lui Danco”⁷⁶. Aceeași locație este susținută și de documentul din 20 aprilie 1664, prin care Istrate Dabija întărea lui Miron Costin mare comis (cronicarul) casele cu pivniță de piatră dedesubt și beci, și cu alte pivnițe deosebit (foste ale șetrarului Andriaș, fiul logofătului Toderășco), pe Ulița Podului Vechi (foste ale lui Dumitrașco Solomon mare sulger)⁷⁷.

Publicarea documentelor orașului Iași într-o prețioasă serie de volume, de către profesorul Ioan Caproșu oferă o perspectivă mai cuprinzătoare și mai completă asupra acestei chestiuni. Putem astfel constata că numeroase documente din secolele XVII-XVIII menționează existența Uliței Strâmbă în legătură cu Târgul de Sus, cu extremitatea Ulița Hagioaiei dinspre Piața „Mihai Eminescu” de astăzi.

Chiar prima mențiune documentară, cea din 6 iunie 1623, ni se pare a fi elocventă în acest sens: Dumitrașco Ștefan mare vornic de Țara de Jos primea danie niște dughene cu locul lor, „ce este în târgul Iașilor, pre Ulița Strâmbă, în Târgul Nou”⁷⁸, de la mătușa sa, Sinticlichia Bilăi, pentru a o îngriji la bătrânețe. Alte documente au venit în sprijinul acestei localizări, aducând mai multe detalii. Astfel, la 1 mai 1662, Istrate Dabija vodă întărea lui Stamatie fost mare postelnic stăpânirea asupra caselor de pe Ulița Strâmbă și șase dughene din Târgul de Sus. Se arată că acestea erau „case gata și cu loc cu tot ce este pe ulița [Strâmbă] și șase dughene gata ce sunt în Târgul de Sus, unde se împreună Ulița ce vine dinspre Brașoveni cu Ulița Târgului de Sus, ce se cheamă Podul Hagioaiei”. Acestea erau „case gata, pre Ulița Strâmbă (...) ce sunt în Târgu de Sus, ce să cheamă Podul Hagioaiei, unde este împreunarea ulițelor”⁷⁹.

⁷² *Ibidem*, p. 53.

⁷³ *Documente Iași*, vol. I, nr. 351, p. 421-423.

⁷⁴ *Documente Iași*, vol. II, nr. 34, p. 29.

⁷⁵ *Documente Iași*, vol. II, nr. 293, p. 271.

⁷⁶ *Documente Iași*, vol. II, nr. 357, p. 331. Vezi și documentul din 10 iulie 1673, nr. 404, p. 371.

⁷⁷ *Documente Iași*, vol. II, nr. 64, p. 66-67.

⁷⁸ *Documente Iași*, I, nr. 150, p. 201-202.

⁷⁹ *Documente Iași*, vol. II, nr. 24, p. 22-23.

Ulița Strâmbă și ulița Pârvuleștilor. Documentele orașului Iași atestă două denumiri ale acestei ulițe, nume pentru care este dificil de stabilit o succesiune, ele fiind folosite, practic, în paralel. Prima mențiune a celeilalte denumiri a uliței apare în actul din 23 mai 1666, prin care Ieremia dascăl a vândut „un loc de case *de la Zid, pre Ulița Pârvuleștilor*”⁸⁰. Denumirea apare și în alte documente ulterioare: 1681 aprilie 6⁸¹, 1681 octombrie 26⁸², 1703 martie 3⁸³. Importantă este însă precizarea din 7 septembrie 1736, cuprinsă în actul emis de Grigore II Ghica, prin care întărea lui Dumitrașco ispravnicul marelui grămătic stăpânirea asupra unor locuri de casă pe Ulița Pârvuleștilor. În document este amintită o hotarnică în care vorbea despre niște „locuri de casă pe Ulița Pârvuleștilor, *la capul zidului haznalii, din gios*”⁸⁴. În hotarnică este menționat și „malul Râpii”.

Identitatea Uliței Strâmbă cu Ulița Pârvuleștilor, cel puțin pe un anumit segment al acesteia, a fost pusă în evidență, cu mulți ani în urmă, și de profesorul Mihai Costăchescu, într-un articol dedicat caselor aflate, în vechime, pe locul Colegiului Național din Iași⁸⁵. Documente folosite de acesta se aflau în colecția Bibliotecii Centrale Universitare din Iași.

Astfel, la 26 octombrie 1681, preotul Vasile, de la biserica Talpalari („Nașterea Născătoarei”), fiul preotului Gligorie, cu frații săi, au vândut o casa părintească de pe *Ulița Pârvuleștilor*, lui Alexandru Armașul, cu 33 lei bătuți. Casa se afla între casa lui Petre căpitanul și cea a serdarului Gheorghită Albotă, peste drum de casa lui Ștefan Feștilă (?)⁸⁶. La 14 februarie 1731 un anume Costin și soția sa Măriuța vindeau preotului Ursu Zugravul o casă cu loc cu tot, din *Ulița Strâmbă*, între casa lui Petre căpitanul și casa lui Gheorghită Albotă serdarul, cu prețul de 20 lei⁸⁷. Un alt document, din 20 mai 1710 arată că Silion feciorul lui Neculai, nepotul Petrii, ce-au fost căpitan, a vândut preotului Ion de la Biserica răposatului Iordache Cantacuzino mare vistiernic (Talpalari), și fiilor acestuia, un loc de casă pe Ulița Strâmbă, între locul lui Voicu și locul casei lui Vasile fost armaș, până în locul lui Mihalache Terlea ce a fost hotnog, pentru 18 lei bani gata⁸⁸. La 14 februarie 1731 un anume Costin și soția sa Măriuța vindeau preotului Ursu Zugravul o casă cu loc cu tot, din Ulița Strâmbă, între casa lui Petre căpitanul și casa lui Gheorghită Albotă serdarul, cu prețul de 20 lei⁸⁹. Într-un document din 21 septembrie 1750, preotul Ioan Zugrav mărturisea că a moștenit de la părinți locul de pe Ulița Strâmbă, pe care și-a construit casa: „am o casă cu locul pe *Ulița Pârvuleștilor, ce se zice acum Ulița Strâmbă*”⁹⁰.

⁸⁰ *Documente Iași*, II, nr. 130, p. 118-119.

⁸¹ *Documente Iași*, II, nr. 550, p. 490-491.

⁸² *Documente Iași*, II, nr. 563, p. 501.

⁸³ *Documente Iași*, III, nr. 220, p. 189-190.

⁸⁴ *Documente Iași*, IV, nr. 296, p. 215-216.

⁸⁵ M. Costăchescu, *Din actele vechi ale caselor ce au fost pe locul Liceului Național din Iași*, în „Anuarul Liceului Național din Iași” pe anii școlari 1942-43, 1943-44, 1944-45, (*Omagiu profesorului Mihai Costăchescu*), Iași, p. 38-44.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 39-40.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 31-44.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 41-42.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 31-44.

⁹⁰ *Documente Iași*, V, nr. 634, p. 405.

Biserica Banu și Ulița Strâmbă. Ulița Strâmbă urma, oarecum, traseul străzii Banu [Gavriil Muzicescu?]. Biserica Banu, la începutul secolului al XIX-lea, era denumită și „Biserica Calicilor” deoarece era patronată de Breasla calicilor (cerșetorilor), care își avea sălaşurile undeva prin apropiere⁹¹. Inscricția unei cădelnițe de argint donate bisericii pentru pomenirea spătarului Alecu Bran, se arată că biserica Banu se afla „lângă Ulița Strâmbă”⁹².

Din vechile documente aflăm, într-adevăr, că Biserica Banu se învecina cu Ulița Strâmbă⁹³. Astfel, la 12 octombrie 1800 ctitorii și poporeni depun jalbă precum că „locul ce l-a avut biserica din vechi, cel mai mult s-ar fi împresurat atât de dumnealui spătar Ion Canano și dumnealui ban Grigore Bașotă, cât și despre locul lui Vârnav, *luându-le și o uliță care n-ar fi fost drum vechiu, numindu-se Ulița Strâmbă*”⁹⁴. Vecinii cimitirului erau: de la deal, Ulița Sârbească, de la vale Ulița Strâmbă; din jos Șerban Constantin Canano, iar din sus Ioan Canano.

S-a păstrat hotarnica cimitirului bisericii Banului de pe ulița Strâmbă, din 12 octombrie 1800, în care se arată hotarnice din anii 1736 (7244), 1767 (7275) și 1762. Documentul arată că locul, „din sus, în capătul țintirimului de la deal, se megieșește cu ulița Sârbească și capătul țintirimului de la vale se megieșește cu Ulița Strâmbă”⁹⁵.

Informații interesante oferă și actele banului Grigore Bașotă, cu o hotarnică de la 1767 (7275) iunie 26: marginea din jos a locului și cea din sus a cimitirului era de 30 stânjani (cca. 60 m). Se arată că această proprietate intrase cu 6 stânjani și 4 palme pe locul cimitirului, „iar lungul marginii cei din sus este *despre biserica din ulița Strâmbă*”⁹⁶. Marginea din jos a cimitirului, dinspre banul Bașotă și slugerul Vârnav, măsurată „din Ulița Sârbească până în Ulița Strâmbă, 49 stânjani și 2 palme”, iar în celălalt capăt 37 de stânjani, între cele două ulițe. Ulița Strâmbă era împresurată de slugerul Vârnav și de spătarul Șerban Cantacuzino [sau Ioniță]⁹⁷. Marginea din sus a cimitirului se învecina cu spătarul Ioan Canano, care cuprinsese vreo cinci locuri de casă; după documente nu s-a putut stabili marginea cimitirului, dar martorii arată că acesta a mai dat din locul ogrăzii sale o parte pentru îndreptarea marginii de sus cimitirului bisericii. Astfel, din Ulița Strâmbă până în ulița Sârbească s-au măsurat 37 de stânjani. Capul locului de la Ulița Sârbească [între locurile Canano și Bașotă] a ieșit de 50 stânjani; Măsurat capul locului de la vale [din spate], dintre locurile spătarului Ion Canano și slugerului Vârnav și au ieșit 26 stânjani. Astfel, locul țintirimului a fost stâlpit cu 8 pietre hotare, câte două la cele patru colțuri. Iar pentru *împresurarea Uliței Strâmbă* din hotarnica de la 7244 aprilie, s-au găsit împresurat atât despre o căsuță a bisericii cât și despre grajd și un bordei al dumnealui spăt. Ion Canano, pentru care a răspuns vechilul că a zis însuși dumnealui spătarul [Ion Canano] *că le va ridica și va deschide ulița*, Ulița Strâmbă mai era împresurată și de spătarul Șerban Canano.

Este amintită o mărturie hotarnică de la 1792 octombrie 25, de la vorniciei de poartă Andrei Mogâlde și Ștefan Ciogolie, în care se arată că hotarnica cea veche [din 7244], dar

⁹¹ Paul Mihail, *Contribuții documentare la istoria orașului Iași (Biserica Banu)*, I, în AIIAI, XXIV, 1987/1, p. 418.

⁹² *Ibidem*, p. 472.

⁹³ *Ibidem*, p. 419, 446.

⁹⁴ Paul Mihail, *op. cit.*, p. 446.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 446-447.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 447.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 447.

nici o urmare după dânsa nu face, ci au hotărât cum li s-a părut împresurat, și pe Ulița Strâmbă numind-o uliță, fără să caute urmare ce înapoi cât este de largă, printre locul sulgerului Vârnav și locul sulgerului Ion Bran.

Având în vedere toate aceste informații documentare, aparent contradictorii, Gh. Ghibănescu încercase și el să schițeze traseul Uliței Strâmbă, după cum urmează: „Din dosul Podului Vechi și al Bărboiului plecau spre nord-est două uliți”: Ulița Strâmbă și Ulița Hagioaiei. „Ulița Strâmbă, ce mergea șerpuiind în dosul locurilor de casă, ce dădeau în Ulița Mare și mergea spre Măji, adică spre Sf. Sava, mănăstirea Dancu și trecea (...), spre Sf. Ioan Botezătorul din Măji”⁹⁸. Potrivit lui Ghibănescu „în sus această uliță, ce șerpuia până în locul Calicilor, înconjurând toate râpile ce cădeau în Bahlui, se deschidea *noua uliță a Hagioaiei*, după o veche boieroaică – probabil o Prăjească – care atingea hindichiul despre nord, ce mărginea Ulița Târgului Dinafără...”. Cunoscându-se configurația veche a orașului, este greu de imaginat ca o uliță care începea zona Teatrului Național de astăzi să ajungă cu un capăt de cealaltă parte a bulevardului Independenței, până la poalele Copoului. Acest traseu, dificil de urmărit, încerca să reunească cele două ipoteze privitoare la Ulița Strâmbă.

Potrivit *Catastihului* de la 1755, Ulița Strâmbă cuprindea 68 de case, fiind printre cele mai scurte⁹⁹. Între aceștia se mai afla încă, un Costandin Pârnu¹⁰⁰ diac la Vistierie și Alexandru Pârnu¹⁰¹, care slujea tot la Vistierie. Probabil că ei reprezentau familia după care ulița (sau un segment al ei) s-a numit și Ulița Pârnuștilor.

Piața „Mihai Eminescu” din Iași în secolul XX

Amenajarea Pieței „Mihai Eminescu” a dus la dispariția unui întreg cvartal de imobile, precum și a două mici străzi: Gh. Lascăr și alea Principesa Maria. Înfățișarea de astăzi reprezintă rezultatul sistematizării urbanistice, săvârșită în mai multe etape. Inițial, la poalele Copoului se afla o mică piață, denumită neoficial Tuffli, iar apoi, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, „Piața Carol I”. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, această piață era inclusă în traseul așa numitei „Ulițe Mari”, care pleca din fața Palatului Ocârmuirii” (Palatul Culturii de astăzi); aceasta cuprindea traseele actualelor străzi Ștefan cel Mare, Lăpușneanu și Carol I, un adevărat ax al Capitalei. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, piața a fost cuprinsă într-un alt proiect edilitar, care reunea denumiri de străzi dedicate membrilor familiei regale. Noul traseu pleca din Copou și se îndrepta, simbolic, spre gară (adică spre noua capitală). Acesta cuprindea străzile Carol I (Copou), Aleea Regina Elisabeta, Aleea principesa Maria, Esplanada „Regina Elisabeta” (Râpa Galbenă) și Bd. Regele Ferdinand I (strada Gării). În ultimii ani ai secolului al XIX-lea a fost elaborat un plan urbanistic detaliat al orașului Iași, ce urmărea îndreptarea și lărgirea străzilor orașului; acest plan a modelat, în mare parte orașul modern. Dosarele păstrate a Arhivele Naționale Iași cuprind numeroase planuri

⁹⁸ Gh. Ghibănescu, *Catastihul Iașilor din 1755*, IN, fasc. 1, 1921, p. 9, 26. Catastihul a fost republicat de Ioan Caproșu, Mihai-Răzvan Ungureanu, *Documente statistice ale orașului Iași*, vol. I, Iași, 1999.

⁹⁹ *Ibidem*, p.10.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 31.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 32.

fragmentare ce înfățișează vechile trasee ale străzilor orașului și felul în care acestea au fost rectificate treptat, în cadrul procesului de „alinieră” a străzilor¹⁰².

Povestea clădirilor aflate odinioară în acest perimetru este destul de greu de reconstituit. Întreprinderea presupune o cercetare aprofundată și de durată în fondurile arhivistice ieșene, mai ales în cele ale instanțelor juridice, care stau mărturie pentru moștenirea și vânzarea de clădiri. Ceea ce este relativ la îndemână sunt dosarele de imobil din fondul Primăriei orașului Iași, care acoperă perioada 1900-1940, cu unele referiri la deceniile anterioare. Potrivit formulei tipărite pe coperta acestor dosare, ele sunt definite ca „Dosarul autorisării pentru construcții, reparații, îngrijiri (...) corespondență privitoare la acele lucrări de dărâmări, exproprieri sau vânzarea imobilului, fie din partea comunei, fie din partea proprietarului”.

În cele ce urmează, vom încerca să rezumăm, informațiile documentare cuprinse în aceste dosare. Câteva planuri de detalii sau fațade de clădiri contribuie substanțial la reconstituirea înfățișării edificiilor care împodobeau altădată străzile din perimetrul actualei Piețe „Mihai Eminescu”, astăzi dispărute. Aceste dosare dezvăluie un întreg mecanism pus la punct de Primărie: modul în care municipalitatea urmărea starea de soliditate și de igienă a clădirilor; felul în care se acordau autorizațiile pentru lucrările de întreținere curentă sau modificările aduse clădirii; procesul introducerii instalațiilor sanitare moderne și a luminii electrice; standardele impuse pentru clădirile zonei I a orașului; capacitatea Primăriei de a urmări, cu perseverență, realizarea planului de aliniere a străzilor orașului; mecanismul administrativ, juridic și financiar pus în funcțiune pentru exproprierile de utilitate publică. Din când în când, ies la iveală oamenii: proprietari sau chiriași, povești de viață, detalii ce dau culoare istoriei urbane.

Pe la 1900 în acest spațiu era amplasat un întreg cvartal de clădiri, ce adăposteau magazine, ateliere diverse și locuințe. În cele ce urmează, vom urmări în detaliu povestea fiecărei clădiri în parte. Sunt mici istorii care fac parte din istoria cea mare a orașului. În vechea intersecție de la poalele Copoului, un rol proeminent l-a avut strada Păcurari, al cărui capăt înainta foarte mult, aproape de Casa Tineretului de astăzi. Strada Copou (Carol I) deschisă după 1804, printre cimitirele bisericilor Sf. Paraschiva de Sus și Sf. Nicolae cel Sărac; anterior era aici doar o potecă ce traversa spațiul dintre cele două țintirimuri. Am amintit de paradoxul că, deși s-a plecat de la o singură parcelă inițială, palatul Tuffli a ajuns pe str. Păcurari, în timp ce biserica Sf. Nicolae cel Sărac, pe str. V. Conta, fosta uliță Sf. Nicolae. Având în vedere aceste realități, vom începe descrierea clădirilor amintite din acest capăt al uliței Păcurarilor.

Imobilele de pe strada Păcurari

Palatul Fundației Universitare „Regele Ferdinand I”/ Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”. Clădirea monumentală care domină astăzi peisajul pieței Mihai Eminescu este aceea Bibliotecii Universitare, care străjuiește poalele Copoului, un

¹⁰² Această a doua parte a studiului de față cuprindea și bogată ilustrație; 120 imagini de fotografii de epocă, planuri, relevee. Din păcate, această documentație vizuală nu a putut fi inclusă în paginile volumului de față. Sperăm să putem relua acest text, însoțit și de imagini, într-un format independent.

adevărat Palat al Cărții. În Arhivele ieșene, istoria locului are două părți distincte, cărora le corespund două dosare: înainte și după construirea Fundației Ferdinand. Perioada anterioară anului 1930 reprezintă un fel de „preistorie” a impozantului Palat al Fundației.

Am văzut că, în vechime, locul a aparținut lui Vasile Șoroagă, iar apoi lui Manolache Calmuschi. Studiile urbanistilor au evidențiat faptul că aici, pe locul actualei Bibliotecii Universitare, s-a încercat, pe la 1845, amenajarea celei dintâi piețe civice („de paradă”) din capitala Moldovei. Chiar dacă tentativa a fost un eșec, inițiativa merită a fi consemnată¹⁰³. Regulamentul Organic din 1832 prevedea înființarea de piețe publice în jurul unor biserici din zona centrală a orașului. Abia în 1841 se dă curs acestei prevederi, făcându-se măsurătorile și proiectele necesare. Vizat pentru piață era terenul pe care se află astăzi Biblioteca Centrală, ce se învecina direct cu biserica Sf. Paraschiva. Pe plan apare ca „locul pitarului Ioniță Cerchez”. La 1844, când se dezbătea încă problema, proprietar al locului era căminarul Costache Cazimir, stabilit în Basarabia. De fapt, soția sa, Pulheria Calmuschi, primise acest loc drept zestre, cu prilejul căsătoriei¹⁰⁴. Pe acel loc se aflau niște dughene din vălătuci, închiriate de proprietar unor negustori evrei; acestea fuseseră demolate de Municipalitate, pe la 1837. Negustorii respectivi se angajaseră să construiască dughene din piatră și cărămidă, după modelele oferite de autorități. Datorită plângerii Bisericii Sf. Paraschiva, autoritățile urbei au decis ca pe acel loc să se amenajeze o piață publică¹⁰⁵.

La 28 martie 1900, proprietarul terenului de la intersecția străzii Păcurari cu Bd. Carol I, profesorul A.C. Cuza, cunoscută persoană publică. Acesta era somat de primărie să îngrădească locul, pentru ca să poată fi construit în mod definitiv trotuarul¹⁰⁶. Se știe ca la 8/21 iunie 1911 pe acest teren viran, îngrădit cu gard de lemn, era instalat Circul Henry¹⁰⁷.

În iunie 1912, pe acest loc al lui A. C. Cuza, doi asociați, Marcel Dudekewici și Luca Bogdan cereau autorizație pentru a construi un „teatru reflecto-optic”, după proiectul inginerului Primăriei¹⁰⁸. La 23/5 mai 1914, agentul Primăriei semnala că pe locul viran al cărui proprietar era A. C. Cuza s-a instalat Circul „Könyöt & Brothers”, cu un număr de 40 de cai, trei elefanți, patru urși, mai mulți câini și 150 oameni, care produc zilnic o cantitate enormă de gunoi, pe care refuză să-l îndepărteze, în ciuda somațiilor¹⁰⁹.

La 15 noiembrie 1923 era încheiat un proces-verbal, în care se constată existența unor magazii din lemn pe proprietatea d-lui P. Iliescu, din str. Păcurari nr. 4, numită „Arenale Romane”. Se constata existența mai multor barăci din lemn în care se ocupă cu comerț de fruct domnul D. D. Miron, iar domnul V. Lunganu are o cizmărie. Alături de acestea era proprietatea vecină a domnului Beer, care amenința cu prăbușirea. Zăplazurile de scânduri erau foarte deteriorate, încât au și căzut. Asemenea lucrări din lemn nu sunt permise în zona I, recomandăm dărâmarea de urgență a tuturor construcțiilor din lemn și a zăplazurilor, atât

¹⁰³ Dan Dumitru Iacob, *Proiecte edilitare în Iașii primei jumătăți de secol XIX. Piața de la biserica Sfânta Paraschiva*, IN, IV-VII, 1998 – 2001, p. 125-140.

¹⁰⁴ Dan Dumitru Iacob, *op. cit.*, p. 128-129; vezi și doc. din 1848, Anexa I, p. 133-134.

¹⁰⁵ Dan Dumitru Iacob, *Proiecte edilitare în Iașii primei jumătăți de secol XIX. Piața de la biserica Sfânta Paraschiva*, în IN, IV-VII, 1998-2001, p. 130.

¹⁰⁶ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 2, 3.

¹⁰⁷ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 17.

¹⁰⁸ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 22.

¹⁰⁹ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 29.

spre str. Păcurari, cât și spre str. Carol. Se va construi un alt gard, regulamentar, cu avizul Primăriei¹¹⁰.

Dl. Nathan Natanzohn solicita, la 30 iulie 1923, aprobare pentru a înființa un depozit de desfacere a benzinei și a uleiurilor minerale pe terenul din str. Carol colț cu str. Păcurari („Arenele Romane”), proprietatea d-lui Iliescu¹¹¹. Serviciul tehnic se pronunță pentru respingerea acestei inițiative. La 20 decembrie 1923, era emisă o altă somație pentru ca P. Iliescu să dărâme toate construcțiile din lemn¹¹².

Luigi Proserpi, director de circ, la 4 decembrie 1926, dorea să instaleze pe locul viran din str. Carol colț cu str. Păcurari, proprietatea domnului Iliescu, un circ, construcție provizorie de scânduri, pe timp de șase luni, pentru a-și desfășura activitatea începând de la 25 decembrie 1916. Proprietarul cerea autorizație de instalare și funcționare¹¹³. Raportul expertului, consemnat pe verso, pune următoarele condiții: construcția va fi provizorie, pe durata sezonului de iarnă. Se va face din lemn de brad, acoperișul fiind protejat de carton gudronat. Direcțiunea cercului se obligă ca zilnic să se curețe grajdurile pentru animale, iar gunoiul rezultat să se transporte afară din oraș. Este atașat un plan pe ozalid, din care se vede că cercul urma să aibă o formă dreptunghiulară (32x26 m); în spatele aceste construcții se păstra „scena veche”¹¹⁴. Alături este și o altă planșă cu reprezentarea acestei amenajări. Interiorul Cercul era de formă rotundă; la intrare, lângă cele două case de bilete, existau standuri pentru băuturi și cofetărie. În vârful acoperișului conic flutura un steag atârnat în formă de banieră. Arena avea un diametru de 12 m, iar locurile spectatorilor erau dispuse, concentric, în Stal I, Stal II și Galerie.

În mai 1927, G. Bella, director și proprietar al Cercului „Național” cere autorizație pentru a se instala în Iași, la Arenele Romane, vizavi de Cofetăria „Tuffli”, pentru ca reprezentațiile să poată începe de la 1 iunie 1927¹¹⁵. Condițiile puse de municipalitate erau următoarele: cercul va fi de pânză pe schelet de lemn; grajdul pentru cei 15 cai ai cercului va fi de asemenea din pânză. Se cerea ca terenul să aibă closete regulamentare, grajd de zid, instalație de apă și lumină¹¹⁶.

La 22 martie 1928, arhitectul șef cere primarului să aprobe somarea d-lui P. Iliescu, domiciliat în str. Ștefan cel Mare, fundacul bisericii Sf. Dumitru Balș care este proprietarul terenului viran din str. Carol colț cu str. Păcurari, să împrejmuiască acel teren în termen de 30 zile. „Acest teren este aproape în întregime desprejmuit, iar împrejmuirea ce mai există în picioare este distrusă complet, dând un aspect foarte urât stradei în acest punct; totodată acest teren, atât în timpul zilei cât și în timpul nopții servește trecătorilor pentru facerea necesităților”¹¹⁷.

La 25 iunie 1926, D. Iliescu adresa următoarea solicitare: „Domnule Primar, în anul 1923 Majestatea Sa Regele, venind în Iași spre a-l vizita, și-a exprimat dorința către fostul

¹¹⁰ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 43.

¹¹¹ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 48.

¹¹² DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 49.

¹¹³ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 55.

¹¹⁴ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 56. Autorizația la f. 58.

¹¹⁵ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 61.

¹¹⁶ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 62 (autorizația).

¹¹⁷ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 63.

domn primar al Comunei, de a clădi în acest oraș o *fundație universitară care să poarte numele de Fundația „Regele Ferdinand”*. În acest scop majestatea sa a ales terenul proprietatea mea, din str. Carol colț cu str. Păcurari, fiindcă se află peste drum de palatul Majestății Sale Regina Maria, pe de o parte, iar pe de altă parte, de palatul Căminului studentesc. Această dorință expresă a Majestății Sale Regele mi-a fost comunicată de însuși domnul primar al Comunei, care la rândul său m-a rugat de a nu vinde terenul nimănui și cu nici un preț, căci va fi cumpărat de către Comună și oferit Majestății Sale în scopul sus-numit. În timpul din urmă începusem serioase tratative de vânzare însă, aceasta nu s-a putut efectua din cauza căderii de la guvern a fostului partid. În consecință, am onoarea de a oferi terenul spre vânzare Comunei Iași. Acesta este un teren de colț cu două fațade, pe străzile Carol și Păcurari; are o suprafață totală de 2500 m.p., cu fațadă de 123 m. Prețul este de 2200 lei/m.p.¹¹⁸.

Același D. Iliescu, la 23 februarie 1928, adresa o plângere către Prefectului județului Iași: „Cu ocazia devastărilor studențești din decembrie 1927 mi s-a devastat de către studenți întreaga împrejmuire, adică gardul terenului proprietatea mea din str. Carol colț cu str. Păcurari”. Reclamantul arăta că s-a prezentat la fostul prefect de Poliție, Lăzărescu, ce l-a asigurat că va fi despăgubit, dar nu a primit nici un fel de compensații, precum ceilalți proprietari aflați în aceeași situație. D. Iliescu arată că este a patra devastare pe care o suferă această proprietate a sa. El amintește că a mai suferit o mare pagubă când s-au masat trupe în curtea Comisiei I, cu prilejul altei demonstrații studențești. Atunci trupele, fiind nevoite să stea acolo mai multă vreme, mi-au murdărit o scenă care era pe acel teren, iar parte din aceasta au ars-o ca să se încălzească, căci nu aveau lemne. În urmă proprietarul susține că a fost nevoit să demonteze scena cu totul, iar materialul rămas să îl vândă pe un preț de nimic. Suma la care se ridică paguba suferită în ziua de 10 decembrie 1927 întrece valoarea de 30.000 lei¹¹⁹.

Proces-verbal încheiat cu acea ocazie arăta că: „Din cercetările făcute s-a stabilit de noi că în adevăr, în ziua de 10 decembrie 1927 au fost mișcări de stradă petrecute pe str. Păcurari, de către studenți, cu care ocazie studenții au devastat o parte din gardul reclamantului, în lungime de aproximativ 80 de metri, înalt de aproximativ 3 metri; la care mișcări studentul Bordeianu Ioan din anul II de la Facultatea de Chimie a lovit cu scânduri provenite din acel gard pe soldații Rotaru Constantin, Costea Vasile și Ițic Șmil, din Regimentul 13 Infanterie, care mențineau ordinea pentru care fapt a fost înaintată adresa noastră nr. 1384 din 10 decembrie 1927 către Parchetul Tribunalului Iași”¹²⁰.

Serviciul Arhitecturii din cadrul Ministerului Finanțelor solicita Primăriei, la data de 23 ianuarie 1929, o copie de pe Planul orașului Iași a locului viran fost Cuza-Iliescu, care aparținea acum Fundației „Regele Ferdinand”, din str. Carol colț cu str. Păcurari, cu vecinătățile lui și a clădirilor respective de peste stradă, precum și vecinătățile din Bd. Elisabeta, străzile Lăpușeanu, Vasile Conta”; se cerea și indicarea liniei de aliniament din aceste zone¹²¹.

¹¹⁸ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 74.

¹¹⁹ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 75.

¹²⁰ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 77.

¹²¹ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 78.

Iunie 1929 se solicită demolarea unor construcții vechi de lemn rămase pe acest loc: o magazie de scânduri situată pe str. Păcurari, lângă Circumscripția I (Comisia I), unde își exercită meseria de cizmar dl. D. Ungureanu, neavând nici o autorizație pentru această meserie în această gheretă; un corp de gherete de lemn ce fuseseră amenajate mai demult pentru bufeturi la circurile care se instalau pe acel loc. Acestea fuseseră construite mai demult de proprietarul locului, dl. D. Iliescu, fără autorizație¹²². Se decide ca ghereta cizmăriei și closetele de pe acest loc să fie lăsate spre a fi folosite în viitoarea organizare de șantier¹²³. La 10 septembrie 1929 a fost înregistrată solicitarea lui Dumitru Ungureanu, de profesie cizmar, chiriaș al gheretei de pe terenul, domnului Iliescu, lângă Comisia I, str. Păcurari nr. 6. Acesta arată că este „om sărman și am și datorii cu familie”, rugând autoritățile să accepte o amânare a evacuării sale până la Sf. Dumitru (25 octombrie)¹²⁴. Cizmarul arată că lucra în acea gheretă de opt ani (locuia în str. Zugravi, nr. 70) și avea de întreținut o familie cu șapte copii minori¹²⁵. El a obținut o ultimă amânare până la 15 martie 1930, după care trebuia să părăsească ghereta deoarece aveau să înceapă lucrările de șantier.

La 5 mai 1930, Primăria Comunei Iași autoriza de dl. G.T. Kirileanu de a executa construirea Palatului Fundației Universitare „Regele Ferdinand I”, în str. Carol colț cu str. Păcurari¹²⁶. Palatul Fundației Universitare „Regele Ferdinand I”, clădirea dominantă a Pieței, apare în peisajul urban după 1930¹²⁷. Imobilul era situat în Despărțitura I, 46 bis, Bd. Carol I nr. 46 (anterior str. Păcurari nr. 5)¹²⁸.

Ing. Emil Prager, antreprenorul lucrărilor de construcție a Palatului Ferdinand, începe organizarea de șantier¹²⁹. La 14 aprilie el cerea să i se fixeze punctele de aliniere dinspre străzile Carol și Păcurari¹³⁰. La 18 aprilie 1930, G. T. Kirileanu, secretarul general al Fundației Ferdinand, solicita Primăriei Iași examinarea planurilor aflate la dosar și cerea autorizația de construcție necesară demarării lucrărilor. El cerea ca un exemplar avizat al planurilor să fie dat apoi arhitectului G. Boria, împruternicitul antreprenorului¹³¹. La analiză se semnala faptul că încadrarea în teren este foarte strânsă, scările din față ieșind în stradă iar trotuarele rămânând prea înguste pentru circulația din zonă.

Se stipula obligativitatea ca imobilul să aibă fundații solide din beton și planșee din beton armat. Deși terenul de construcție fusese cumpărat de Primărie și pus la dispoziție cu titlu gratuit, se calculau taxele de construcție cuvenite Municipality. Planuri al Palatului, arhitect C. Iotzu, plan de situație al terenului Fundației (f. 18), pe ozalid fundațiile clădirii (f.

¹²² DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 80v.

¹²³ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 82.

¹²⁴ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 84.

¹²⁵ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 92-92v.

¹²⁶ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46, f. 97.

¹²⁷ *Istoricul construcției localului Fundațiunei Universitare „Regele Ferdinand I” din Iași*, (lucrare în manuscris), 1933, BCU Iași, Ms. VI-209; Nicoleta Popescu, Liviu Papuc, Radu Tătărucă, *Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”. Monografie*, Iași, 1989; George Căileanu, *Palatul Fundației Regale „Ferdinand I”*, în vol. *Patrimoniul Național și Modernizare în societatea românească: instituții, actori, strategii*, editori Dumitru Ivănescu, Cătălina Mihalache, Editura Junimea, Iași, 2009, p. 285-294.

¹²⁸ Arhive Iași, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46 bis.

¹²⁹ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46 bis, f. 5.

¹³⁰ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46 bis, f. 20.

¹³¹ DJANI, Fond Primăria Municipiului Iași, Dosare imobile, 26/46 bis, f. 19.

12), subsol (f.7), parter (f. 14), etaj (f. 8) , releveu al fațadei dinspre str. Carol. (f. 15) str. Păcurari (f. 10). Secțiune longitudinală prin ax (cu statuia regelui Ferdinand pe poziție).

Din planurile anexate la dosar se vede că pe atticul clădirii, în jurul cupolei, urmau să fie amplasate o serie de statui. Astăzi se știe că au fost comandate în acest scop statuile Voievozilor, amplasate între timp în scuarul din apropiere. Schițele din dosar arată însă că, ideea inițială era de a pune statui de *soldați romani*.

*

Palatul Jockey-Club/ Cofetăria Tuffli (str. Păcurari nr. 2). Această elegantă construcție era, în mod tradițional, clădirea istorică dominantă a Pieței prin înfățișarea sa arhitectonică și rolul său social (înainte de construirea Palatului Fundației Ferdinand). Neoficial, mica piață de aici era numită de ieșeni, chiar „Piața Tuffli”. Memorialistul Vasile Panopol scria, privitor la terasa cofetăriei Tuffli: „Unii ieșeni credeau că Piața Unirii este buricul orașului, alții gândeau că el se află în dreptul acestei terase; eu eram printre aceștia. Într-adevăr, în vecinătatea ei se întretăiau mai multe ulițe. Strada Lăpușneanu își sfârșea parcursul, aceea a lui Vasile Conta și-l începea. Păcurarii plănuiau o lungă cale, strada Carol (Bd. Copou, n. ns.) își termina scoborârea, pe când drumul dinspre Râpa Galbenă și-l pregătea”¹³².

Clădirea care asigura capul de perspectivă al străzii Lăpușneanu de altădată, Jockey-Clubul, era privită diferit de ieșeni și de administrație. Potrivit numerotării străzilor ieșene, acest imobil se afla pe str. Păcurari nr. 1 și nu pe str. Lăpușneanu, reflectând o situație veche, în care Păcurarii erau strada dominantă în această intersecție și nu vechea uliță Sârbească (Lăpușneanu).

Fiind o clădire istorică, reprezentativă, trecutul ei poate fi reconstituit mai complet și din mai multe categorii documentare, spre deosebire de majoritatea clădirilor din zonă. Această istorie începe în 1804, când Manolache Balș, epitrop al bisericii Sf. Nicolae cel Sărac (ce ar fi ajutat în două rânduri la refacerea ei) a cerut acordul Mitropoliei de a zidi alături, pe terenul bisericii, „o casă temeinică”, de piatră. Pe acel loc tot el ținuse, anterior o crâșmă veche și o băcălie din piatră, stricată. De față cu Mitropolitul Veniamin s-au făcut măsurătorile și s-a trasat hotarnica locului viitoare case. Potrivit lui Constantin Turcu, „Terenul avea forma unui patruleter neregulat, cu un perimetru de 116 stânjeni și se mărginea cu: poarta ogrăzii bisericii, podul (ulița) Păcurarilor, podul Copoului, locul vornicului Grigore Ghica, al lui Dumitrachi, fiul lui Ioniță Balș baș-ceauș și cu cimitirul bisericii”. Se pare că această clădire a fost construită după planurile tânărului Gheorghe Asachi, prin anii 1804-1807.

Casa lui Manolache Balș a fost dată ca zestre Ecaterinei, fiica acestuia, căsătorită cu Iordache Filipescu, ce avea pe atunci rangul de căminar. Aceasta a vândut casa banului Alecu Beldiman, la 22 noiembrie 1812, cu prilejul mutării sale la București¹³³. În actul de vânzare se menționează că locul era împrejmuit cu ziduri și că în curte exista o clădire de

¹³² Vasile Panopol, *Pe ulițele Iașului*, ediție îngrijită și introducere de Mihai Sorin Rădulescu, Editura Allfa, 2000, p. 107. Aici se află o istorie documentată, completă a casei și a celor care o frecventau.

¹³³ DJANI, Documente, P. 793/22. Odată cu casa, Ecaterina Filipescu (n. Balș) a vândut și toată mobila dinăuntru, potrivit unui inventar separat (P. 793/24).

piatră „cu apa ce vine la cișmelele orașului și afară din ogradă, după izvodul împărțirii apei ce este făcut între tovarășii apei aceștia. De la fereastra casei sale a privit vornicul Beldiman cum a fost distrusă, la 1821, statuia de la cișmea, care reprezenta un călugăr eremit; aici a scris „Jalnica Tragedie”.

Casa a fost moștenită apoi de marele postelnic Vasile Beldiman¹³⁴. În martie 1839, Elena, cea de-a doua soție a postelnicului, a vândut casa boierului Lupu Baș. Pe la 1845, proprietară a case era Elena Sturdza-Păstrăvanu, fiica logofătului Iordache Catargiu, ce fusese măritată mai întâi cu Iorgu Ghica, iar apoi cu beizadea Gheorghe, fiul domnitorului Ioniță Sandu Sturdza¹³⁵. Din această epocă, se știe că locuința avea „două rânduri” (parter și etaj), șapte odăi și două saloane.

Elena Sturdza a vândut clădirea avocatului Vasile Scully, cel care a dat clădirii, la 1872, înfățișarea cunoscută din vechile vederi, cu frumoasele statui în stil antic de pe frontispiciu. Acesta a adus modificări clădirii, transformând ferestrele mici ale parterului în vitrine luminoase, în vederea găzduirii unor magazine moderne. La 1867 aici s-a instalat „Hotel d'Angleterre”, ținut de Iosif Holștein. Prin 1876 saloanele de la etaj au fost închiriate *Jockey-Club*-ului, iar la parter era găzduit un restaurant. În septembrie 1885, cofetarul elvețian Richard Tuffli se muta la parterul aceleiași clădiri, deschizând vestita cofetărie ce-i purta numele. Pe la 1910, căderea fiind scoasă la vânzare de Creditul Urban, a fost cumpărată de jockeyști, care au stăpânit-o până la 1945. Prin anii 1960 clădirea încă mai găzduia Librăria „Cartea Rusă”, „A.L.R.U.S.” și „S.R.S.C.”-ul. Clădirea a fost demolată prin 1966, lăsând locul micului parc [scuar] în care este amplasat Grupul statuar al Voievozilor și deschizând perspectiva casei Cantacuzino-Cozadini asupra Pieței.

Dosarul de imobil creat de Primărie oferă noi detalii asupra istoriei acestei case. Clădirea din str. Păcurari nr. 2 apare ca având drept proprietari succesivi Creditul Urban Iași și Cofetăria Tuffli. La 18 iunie 1899, Creditul Urban Iași, Serviciul Contencios, comunică Primăriei Iași faptul că, în urma lucrărilor de aliniere a străzii, „din cauza îngustării trotuarului din fața imobilului nostru din str. Păcurari nr. 2 (cofetăria Tuffly) suntem nevoiți a schimba poarta de acces din curte. Vă rugăm, deci, să binevoiți a ne da cuvenita autorizațiune pentru așezarea ei în str. Păcurari și astuparea bortelor”¹³⁶. Recomandările semnate de arhitectul orașului I. Vignali și inginerul șef Ch. Chaigneau, arată că solicitarea se referea la „a zidi și a închide poarta actuală, ce cată spre piața din fața casei, deschizând o altă poartă și porțiță în grilajul dinspre strada Păcurari, însă cu condițiunea de a se așeza întreaga linie a grilajului pe linia indicată pe alăturatul extras de pe planul de aliniament, adică paralel și îndepărtat cu 13.00 m de linia ce pleacă dinspre colțul de răsărit a zidului de împrejmuire, a Penitenciarului Central trecând prin colțul despre răsărit a casei nr. 3. După ieșirea temeliei soclului în fața pământului nu va continua lucrările, până nu va cere mai întâi arhitectului Comunei să-i verifice alinierea și acesta-i va certifica de verificare”¹³⁷.

¹³⁴ DJANI, Documente, P. 793/26. În acest document, din 1839, se face și un istoric al proprietății.

¹³⁵ Rudolf Șuțu, *Iașii de odinioară*, vol. II; Ion Mitican, *Strada Lăpușeanu de altădată*, Iași, Ed. Tehnopress, 2002, p. 9-10. Vasile Panopol, *op. cit.*, p. 107-118.

¹³⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 5.

¹³⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 7.

La dosar este anexat și un *Extras din planul de aliniament al stradelor Păcurari și Carol I*, aprobat prin Decret Regal nr. 2233, din 19 iunie 1889¹³⁸. Este hașurată suprafața supusă exproprierii pentru lărgirea Bd. Carol (Copou), fâșie lată de 10 m. Pentru Bd. Copou era prevăzută o lățime de 16 m; strada Păcurari se prevedea o lățime de 13 m.

Serviciul de Igienă semnala, la 3 mai 1900, că la Cofetăria Tuffli în ograda se face murdărie mare, aceasta nefiind pavată, precum se cuvenea pentru zona I a orașului. Creditul Urban Iași, ca proprietar al imobilului, este somat ca de urgență să paveze această curte interioară, așa cum prevede regulamentul de urbanism¹³⁹. La 14 iunie, Creditul Urban răspunde că „Societatea nedispunând pentru moment de mijloace *ad-hoc*, pentru a face din nou pavarea ogrăzei caselor unde e instalată cofetăria Tuffli, (...), consiliul de administrație, căruia i s-a supus cazul în deliberare, a decis ca această lucrare să se execute mai târziu”¹⁴⁰. La 13 septembrie 1906, Creditul Urban din Iași cerea autorizație pentru a face unele lucrări la imobilul său din str. Păcurari nr. 2 (Jockey Club): „1. Reparatul acoperământului parțial cu tablă nouă; 2. Văpsitul lui; 3. Reparatul ulucelor; 4. Și alte lucrări de reparație și întreținere”¹⁴¹. Avizul tehnic de pe verso revedea că: „Înlocuirea câtorva table de pe acoperământ prin altele noi și văpsirea lui în oloi, repararea hodgeagurilor, repararea tencuielilor exterioare, și vopsirea lor cu lapte de var în culoare, se pot autoriza”¹⁴².

Cofetarul Richard N. Tuffli, la 31 martie 1910, solicita o autorizație din partea Primăriei pentru lucrări de întreținere a imobilului din str. Păcurari nr. 2 (Jockey Club)¹⁴³. Din textul avizării, se vede că imobilul se afla în continuare sub ipoteca Creditului Urban; petentul era autorizat „să repare tencuielile casei la exterior și să deie o culoare din lapte de var”. La 27 iulie 1912 Primăria soma pe Richard Tuffli ca în termen de 8 zile să instaleze un contor la instalația de apă din cofetărie; acesta s-a conformat¹⁴⁴.

O curiozitate administrativă este faptul că, deși construite pe aceeași proprietate inițială, clădirea Jockey Clubului (fosta casă Th. Balș) și Biserica Sf. Nicolae cel Sărac ajung să fie amplasate în două despărțituri diferite ale orașului. Primarul Iașilor invita, la 20 mai 1921, pe arhitectul orașului să verifice dacă localul Jockey Club și Epitropia Bisericii Sf. Nicolae cel Sărac (imobilele alăturare, din despărțiturile I și III, str. Păcurari nr. 2 și str. V. Conta) s-au conformat somației ca, în termen de 48 de ore, „să se închidă locul desgrădit din fața acelor imobile”¹⁴⁵.

La 30 iunie 1921, antreprenorul Iosub Cohn a executat lucrările de refacere a gardului și cerea plata din partea Primăriei, inclusiv pentru lucrările care nu erau cuprinse în devizul inițial, dar au fost cerute de arhitectul orașului¹⁴⁶. Scoaterea a trei rădăcini de copaci și nivelarea terenului; subzidire cu piatră deasupra stratului de beton al fundației gardului, pe distanța de 21,60 m (cu înălțimea de la 0,00 la 0,30 m); două gropi în piatră pentru fixarea

¹³⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 14.

¹³⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 9.

¹⁴⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 13.

¹⁴¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 34.

¹⁴² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 34v. Autorizațiunea, la f. 35.

¹⁴³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 36.

¹⁴⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 38, 41.

¹⁴⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 44.

¹⁴⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 53.

stâlpilor de fier la poartă, de 2x2 și 140 cm.; refacerea porții de fier, care lipsea. Să i se plătească și cele 16 zile de muncă „care le-am pierdut cu săparea stâncilor de piatră pentru fixarea stâlpilor de fier”¹⁴⁷. Lucrările au costat 7708,70 lei. Devizul acestor lucrări arată că a fost „remontat” grilajul de fier și soclul de piatră, pe noul aliniament. Soclul de piatră al gardului metalic a fost așezat pe fundație de beton; au fost completate lipsurile grilajului metalic¹⁴⁸. Refacerea zidului despărțitor dintre Jockey Club și Epitropia Sf. Neculai cu cărămida existentă (refolosită), pe fundație de piatră și tencuit pe amândouă părțile. Consolidarea restului de grilaj care a fost scos și în urmă reșezat la loc¹⁴⁹. Din poarta metalică lipsea o jumătate, care a fost înlocuită prin modificarea unei porțiuni de gard vechi.

Pe la 1928, proprietar al imobilului era cofetarul Constantin Vlădescu. Un chiriaș al său, pe care voise să-l evacueze, l-a reclamat Primăriei, arătând că: „în str. Păcurari nr. 2, zona I, în ograda Cofetăriei C. Vlădescu, (...) proprietarul se folosește de un șir întreg de magazii, bucătării de vară, comodități etc., insalubre în ultimul grad posibil și foarte primejdioase târgului în caz de incendiu, fiind alipite de clădirile vecine și de marea clădire a Jockey-Clubului. Toate aceste construcții au fost construite fără autorizație. Subsemnatul consider că prin această reclamație aduc un real serviciu Comunei”¹⁵⁰. I. Ciure, delegat din partea Primăriei, consemna că a găsit la fața locului „două magazii vechi de scândură de brad, una care servește de bucătărie de vară, lipită de clădirea Jockey-Clubului și a doua care servește de depozit de sticle, lemne, lăzi etc. Lipită de casele din curtea Jockey-Clubului. Ambele sunt vizibile din str. Lăpușeanu, având un aspect foarte urât, neregulamentare și fără autorizație executate”¹⁵¹.

La 16 mai 1932, proprietarului Constantin Zamfirescu, domiciliat în București, solicita o autorizație pentru „amenajarea unui local de consumație (numai la parter), situat în clădirea Jockey-Club, constând în: schimbarea tâmplăriei, pardoselilor și zugrăvelilor”¹⁵². Primăria acorda autorizație ca, la proprietatea din str. Păcurari nr. 2, să schimbe ușile și ferestrele în dimensiunile existente, pe unde va trebui, având spre stradă deschiderea în interior; asemenea va înlocui dușumelele și repara tencuielile, șlefuid și văruind¹⁵³.

La dosar se mai află și un deviz de lucrări pentru instalația canalului la Cofetăria D-lui C. Zamfirescu, din str. Păcurari nr. 2, proprietatea Jockey Club¹⁵⁴. Executantul lucrării a fost Iosif Streit, a cărui firmă de Instalații de apă, canal și calorifere se afla pe str. Mitropoliei nr. 10. Este anexată și o planșă: *Planul racordului la canal la Cofetăria C. Zamfirescu, la rețeaua din Bd. Carol (Copou)*¹⁵⁵. Desenul făcut cu această ocazie oferă imaginea planului acestei case. Pe fațadă era marele salon, desfășurat în lungime, cu șase ferestre mari și o ușă la mijloc. În jurul unui hol central, sunt aliniate, pe două rânduri, trei camere mici. În partea din spate se detașează, spre exterior absida semicirculară a salonul oval. Acesta este planul

¹⁴⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 53.

¹⁴⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 55.

¹⁴⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 56; 58-59.

¹⁵⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 67-67v.

¹⁵¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 67v.

¹⁵² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 83.

¹⁵³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 82.

¹⁵⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 1.

¹⁵⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/2, f. 84.

parterului, cu unele ferestre anulate, probabil. La etaj trebuie să fi avut mai multe ferestre, care să ofere lumina necesară.

*

Clădirea Păcurari nr. 1-3 (Kaufmann, Iacubovici, Hermina Rameder). Situat în Despărțitura I, pe colț, imobilul are două fațade, una pe str. Păcurari nr. 1-3 și alta pe str. Lăpușneanu nr. 2. Pe coperta dosarului sunt menționați ca proprietari succesivi A.I. Kaufmann, Iacubovici și Hermina Rameder¹⁵⁶. În ultimii ani ai secolului XIX, imobilul era deja vechi, având nevoie de reparații. Proprietarul de atunci, A. I. Kaufmann solicita Primăriei, la 8 aprilie 1896, autorizație, „voind a repara acoperământul, pe unde răzbate ploaia, precum și a repara tencuiala exterioară, boindu-se cu o culoare de lapte de var potrivit”¹⁵⁷. În urma referințelor favorabile făcute de arhitectul orașului, J. Vignali, Primăria a acordat această autorizație.

Din anul următor, 1897, imobilul apare ca fiind proprietatea doamnelor Caterina Weisengrün și Henriette Vexler, probabil moștenitoarele lui A.I. Kaufmann. La 6 mai 1897, I. Corjescu arăta că a închiriat un apartament în acest imobil, la etaj, și solicita Primăriei acordul pentru a construi un balcon din lemn care să reunească locuința sa cu latrinele, aflate într-un alt corp din curtea interioară¹⁵⁸. Raportul arhitectului arată că se poate autoriza o asemenea construcție, cu condiția ca traversele ce trec peste curte să fie din șine de fier, bine consolidate¹⁵⁹.

Avocatul P. Sion, care locuia și el în acest imobil, în urma somațiilor repetate ale Primăriei solicita, la 1 iunie 1902, „reparațiunea balconului de la numitele case, prin înlăturarea materialelor de lemn cu elemente din fier”¹⁶⁰. Arhitectul Primăriei, N. Cugler, cerea să nu se mai accepte deloc amenajarea balconului de la stradă, iar cerdacele din curtea interioară să fie reconstruite cu material noi, pe console și tiranți din fier, protejate cu vopsea în ulei. Se constată că cerdacele din curte erau din lemn vechi și putred, devenind o amenințare pentru locatari¹⁶¹. În finalul notiței sale, Cugler cerea constituirea unei comisii speciale care să analizeze starea de soliditate a clădirii.

La 22 iulie 1902 s-a întrunit comisia solicitată, din care făceau parte ing. Em. Constantinescu și G. A. Ulrich, iar aceasta a făcut următoarele constatări: „Zidurile construcției sunt de dimensiuni chiar prea mari în raport cu înălțimea lor, în stare bună, fără crăpături, neamenințând cu căderea în nici un punct. Lemnăria balconului de la stradă este în stare putredă și amenință cu căderea în caz de uz al acestuia. Balconul este puțin stabil în zidărie, sistemul de fixare a lui în perete este defectuos. Lemnăria cerdacului din ogradă, în parte, sunt în rea stare. Lemnăria acoperământului (șarpanta) este bună, neprezentând piese putrede”¹⁶². În final, Comisia cere ca „să se oblige doamnele proprietare ca în cel mai scurt timp posibil să procedeze la refacerea balconului de la stradă, după un plan aprobat de

¹⁵⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3.

¹⁵⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 1.

¹⁵⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 7.

¹⁵⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 7v.

¹⁶⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 8.

¹⁶¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 10.

¹⁶² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 13.

Serviciul Tehnic al Comunei Iași și în care plan să prevadă și modul de consolidare a consolelor în zid, să înlocuiască parte din lemnăria cerdacului din ogradă și este de dorit ca să se desființeze găștile de lângă scară și de sub scară”¹⁶³. La final este consemnată și o opinie separată: „Din faptul că unele uși și ferestre sunt cam strâmbate, nu găsesc că zidurile sunt extreme de solide și stabile, cum ar rezulta de la pct. 1”.

O imagine mai bună asupra corpurilor acestui imobil este oferită de un raport al comisiei de igienă, din 22 iunie 1904, în care se arată că imobilul din str. Păcurari nr. 1-3, aparținând doamnelor Wechsler Weisengrün, are, pe cele două nivele, 11 camere, 2 antreturi și 2 bucătării. La acestea se adaugă și trei atenanse: I. două camere (umede); II. o cameră (umedă), III. 4 camere. Curtea interioară era doar parțial pavată, iar îngrăditura proprietății era considerată proastă. În curtea interioară se aflau și două latrine, una de zid și una de scânduri, ambele în stare foarte proastă¹⁶⁴. La 27 februarie 1905, Primăria emitea o somație, în baza *Regulamentului pentru clădiri, îngrădiri și alinieri*: se cerea ca în termen de o lună să se dărâme scara care da acces la etajul I și să se construiască una nouă¹⁶⁵.

Firmele găzduite la parter au făcut, în timp, diverse modificări asupra înfățișării inițiale a imobilului. O astfel de solicitare era făcută, la 28 mai 1908, de firma austriacă Union Baugesellschaft, care avea antrepriza lucrărilor de alimentare cu apă și canalizare a orașului Iași, în 1907, pentru alimentarea din sursa Timișești¹⁶⁶. Această firmă a închiriat o prăvălie din imobil, „vizavi de Cofetăria R. Tuffli“ (deci, pe latura de pe str. Lăpușneanu), și voia „să amenajeze o expoziție de diferite piese, aparate și ustensile, ce se întrebuintează pentru instalațiuni de apă în case particulare”. Firma dorea „a înfrumuseța fațada prăvăliei și anume a lărgi și prelungi ferestrele existente, a așeza un cadru și o ușă nouă, a tencui și șlefui fațada, adăugând un portal frumos”¹⁶⁷. Documentul era semnat de A. Jacobovitz, conducătorul firmei. N. Cugler, arhitectul orașului, arăta, în avizul său, că „se admite lărgirea ferestrelor fără a se atinge picioarele de zid dintre ușă și ferestre, care, având a purta două etaje și cordoanele plafonului nu se pot slăbi prin cioplire, așa că ferestrele se vor mări până la 1,80 m, pe aceeași înălțime. Asemenea și ușa, care însă va rămâne cu aceeași lățime, se va pune traversă de fier în locul bolților de zid. Se va tencui exteriorul și interiorul; se va vopsi apoi în culori. Treptele se vor așeza în interiorul zidurilor”¹⁶⁸. Se mai preciza că „în caz că s-ar capitona fațada cu lemn peste tot, ornamentația va fi în stil doric, cu linii drepte, și vor fi acoperite cu lemn de culoare deschisă”. Taxa cuvenită Primăriei pentru această autorizație a fost de 7500 lei. Autorizația, în care sunt enumerate toate lucrările aprobate, a fost emisă la 19 mai 1908¹⁶⁹.

În anii următori imobilul a devenit proprietatea doamnelor Eliza Berea și Alice căpitan Ghenovici, ca tutori ai minorului Ernest Berea. Clădirea a fost ipotecată și, din cauza datoriilor neonorate, a ajuns să fie administrate de Creditul Urban, care încasa și chirile¹⁷⁰.

¹⁶³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 13.

¹⁶⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 15.

¹⁶⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 23.

¹⁶⁶ Vezi Nicolae Peiu, Dionisie Simionescu, *op. cit.*, p. 95, 101-106.

¹⁶⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 27.

¹⁶⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 27.

¹⁶⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 28.

¹⁷⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 41.

Un raport al Serviciului Sanitar, din 18 iunie 1913, arată că „acest imobil, proprietatea Creditului Urban, era locuit de un mare număr de chiriași și localuri publice (...). Sunt în această ogradă două rânduri de latrine, din care unul în fundul ogrăzii, de care se servește atelierul de stolerie (...). Asemenea, un rând de latrine compus din 4 cabine, sus și jos (...) care au instalate closete, însă sunt stricate și nu funcționează”¹⁷¹. Întreaga curte interioară era cât se poate de insalubră. Un raport similar, din 19 iulie 1913, arăta că „în fundul ogrăzii, unde se află Atelierul de Stolerie, este o latrină de lemn cu poloboc, ruinată aproape complet, (...) în cea mai rea stare. Lângă atelierul de Cofetărie se află un rând de latrine cu două rânduri sus și două rânduri jos; instalația de apă de la closete este stricată și nu funcționează”¹⁷².

În clădire, pe lângă cofetărie, mai funcționa cu chirie, pe la 1916, un magazin de fructe, ținut de Moise Mair, acuzat de vânzarea unui lot de lămâi la supra-preț¹⁷³. În curtea interioară, în afara Stoleriei, s-a mai instalat un atelier de vulcanizare. La 8 iunie 1918, Teodor Ionescu, de profesie vulcanizator de cauciucuri, solicita autorizație de funcționare din partea Primăriei¹⁷⁴. Pe verso se precizează că atelierul de vulcanizare ocupă „două camere în fundul curții din str. Păcurari nr. 3. Drept orice instalație are două mașini de lipit și vulcanizat (la cald) încălzite cu mașina „Primus”; lucrează patru lucrători. Camerele sunt de zid, pardosite cu scânduri, luminoase”. Se recomandă autorizarea atelierului, cu precizarea că „petiționarul nu are voie a extinde întreprinderea sub nici un cuvânt; orice intențiune ar avea a mări întreprinderea să ceară o nouă autorizare; în caz de neconformare, i se va închide atelierul” fără nici o altă formalitate¹⁷⁵. Autorizația de funcționare a fost emisă, la 27 iunie 1918¹⁷⁶.

În acest an, 1918, proprietarul imobilului era Gh. Popa Radu, iar adresa clădirii nu mai era Păcurari nr. 3, ci Bulevardul „Elisabeta” nr. 3. Acesta arăta că a închiriat un apartament compus din patru odăi domnului Ion Popescu și se arăta nemulțumit că noul chiriaș a deschis în spațiul destinat locuinței un atelier de vulcanizare a cauciucurilor, fapt nepermis de Regulamentul Comunei, fiind un permanent pericol de incendiu. Prin urmare, cerea ca Primăria să interzică această activitate în spațiul arătat¹⁷⁷. La 17 iunie 1920, Ion Popescu, proprietarul Atelierului „Expresul”, care avea ca obiect de activitate „reparația cauciucurilor de automobile din Iassy” cerea Primăriei autorizație de funcționare la adresa din Bd. Elisabeta nr. 3, în spațiul „cesionat de fostul meu asociat, Teodor Ionescu”¹⁷⁸.

La 30 iulie 1923 imobilul din Bd. Elisabeta nr. 3 avea același proprietar, Gh. Popa Radu, care depunea o plângere împotriva imobilului Iacobovici de alături, care găzduia Cercul Vânătorilor¹⁷⁹. În anul următor el a făcut anumite reparații la pivnița din curte, căreia i-a construit și un gârlici nou, zidit din piatră. Planul pe calc al acestui gârlici, cu o schiță

¹⁷¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 31.

¹⁷² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 33.

¹⁷³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 41.

¹⁷⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 51.

¹⁷⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 51.

¹⁷⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 52.

¹⁷⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 52.

¹⁷⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 58.

¹⁷⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 71.

privitoare la amplasarea sa, poartă data de 16 iulie 1924¹⁸⁰. Moise Iacubovici avea adresa tot în imobilul de pe str. Păcurari nr. 1-3 (acum Bd. Elisabeta) și Lăpușneanu nr. 2, cerea Primăriei, la 13 mai 1929, o autorizație pentru văruieli și tencuieli ce urmau să fie efectuate asupra aceleiași clădiri¹⁸¹.

După 1930 acest imobil a devenit proprietatea doamnei Henriette Rameder. Aceasta era, de fapt, co-proprietară a imobilului, împreună cu Iosup Iacubovici, ceea ce înseamnă că moștenise partea stăpânită anterior de Gh. Popa Radu. Soții Rameder locuiau pe str. Ștefan cel Mare, la nr. 21, folosind clădirea din str. Păcurari 1-3 doar ca sursă de venituri.

Johann Rameder era un inginer austriac, născut la Viena, în anul 1866. În 1908, frații Johann și Franz Rameder s-au stabilit la Iași, unde au înființat Fabrica de cărămidă din Tătărași (de lângă Abator), construită special pentru a furniza cărămizile necesare construirii Palatului de Justiție (Palatul Culturii)¹⁸². Johann Rameder a condus și lucrările de construcție ale Palatului (numele său regăsindu-se cu prilejul lucrărilor recente, scris cu creion de grafit pe o cărămidă).

La 13 martie 1933, Henriette Rameder, „cu consimțământul soțului meu Ioan Rameder”, cerea Primăriei autorizație pentru reparații și modificări destul de însemnate¹⁸³: înlocuirea unui perete de scânduri, despărțitor la prăvălia de Ceasornicărie a lui Albert Goldstein, cu un zid subțire, de ½ cărămidă; a înlocui o ușă veche; a înlocui dușumelele putrede ale acestei încăperi de la parter (spre str. Păcurari). La Tutungeria (Regia) lui Tudose se dorea, de asemenea, construirea unui perete despărțitor, de ½ cărămidă grosime (în locul paravanului de lemn) și înlocuirea ușii de intrare. Se cerea modernizarea ușilor de la stradă a altor două prăvălii, între care magazinul de fructe al lui Saul și alta „care să rămână de închiriat după mutarea lui Tudose”. Proprietara dorea să facă aceleași lucrări de amenajare și la *prăvălia domului Elias Șaraga*, după 23 aprilie 1933, dacă se va muta¹⁸⁴. Henriette Rameder mai avea în plan să transforme peretele de scânduri de la Atelierul lui Gheorghe Ianca într-un zid de cărămizi, sub același acoperiș. Ea mai voia, prin aceeași autorizație, să transforme două camere din curtea interioară, destinate lemnelor de foc, care aveau să fie reconstruite tot cu pereți subțiri de ½ cărămidă, în locul celor de lemn. Pentru aprobarea lucrărilor, se puneau proprietarului mai multe condiții, de către serviciul specializat al Primăriei: „Va construi la parter, în locul pereților de scânduri din interior, la două camere, câte un perete despărțitor de ½ cărămidă grosime. În locul unei vitrine va înlocui „vitrina” cu o ușă nouă, cu tocul respective. Va repara magazia din fundul curții, făcându-i o ușă nouă. Tot în curte, în locul magaziei vechi din scânduri, va construi alta din cărămidă și acoperită cu material nearzător”¹⁸⁵. La dosar este atașat *Planul reparațiilor*

¹⁸⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 72.

¹⁸¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 74.

¹⁸² C. Ostap, *Cine a construit Palatul de Justiție din Iași?*, în Constantin Ostap, Ion Mitican, *Iașii – între legendă și adevăr*, Iași, Editura Tehnopress, 2000, p. 122-125. Johan Rameder a decedat în 1940 și a fost înhumat în Cimitirul „Eternitatea”, parcela I/C (catolici).

¹⁸³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 77.

¹⁸⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 77.

¹⁸⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 77v.

radicale și de întreținere la imobilul din str. Păcurari nr. 3, cuprinzând mai multe schițe: Parterul, Fundația și pivnița, precum și o secțiune verticală a clădirii¹⁸⁶.

La 17 decembrie 1934, Henriette Rameder a depus o altă cerere de autorizație a unor lucrări ce urmau a fi efectuate la același imobil: pentru a construi un perete despărțitor, a repara bolta de la pivniță, a coborî nivelul dușumelei cu 20 cm la una din camere și a deschide o nouă ușă spre curtea interioară¹⁸⁷. Este atașat și planul, pe ozalid, în care se observă, în stânga (Lăpușneanu 4?), vecinătatea cu Magazinul Nagler. Pot fi remarcate forma și dimensiunile ușilor.

În cele din urmă, la 13 august 1837, Henriette Rameder a depus o nouă solicitare de autorizație, potrivit căreia aceasta dorea făcerea a șase portale la imobilul din str. Lăpușneanu nr. 2 și Păcurari nr. 1-3. În acest document sunt enumerate prăvăliile, cu menționarea profilului și a proprietarilor lor: „prăvălia ocupată de Gh. Zane, Cofetărie; prăvălia ocupată de Goldstein, Ceasornicărie; prăvălia ocupată de Gh. Tudose, achit. C.A.M.; prăvălia ocupată de Bercovici Fructare (?); prăvălia ocupată de Gh. Curcă, Cizmărie”¹⁸⁸. Este atașat la dosar și Planul proprietății Hermina Rameder, realizat de arhit. Mihai Stoian¹⁸⁹. Pe fațada de pe str. Lăpușneanu se văd vitrinele mari, inscripționate cu denumirile de „Bodegă” (4,7 m) și „Cofetărie” (4,5 m). Fațada de pe str. Păcurari are înscrise firmele: „Ceasornicărie” (3,10 m), „Regie” (Tutungerie) (3,10 m), „Fructe” (3,14 m) și „Încălțăminte” (3,15 m). La 16 august 1937 a fost eliberată și autorizația de construcție care prevedea „să se înlocuiască ușile și ferestrele de la stradă, la parter, cu portale moderne (6 bucăți), deasupra cărora se vor așeza două traverse de fier, „dublu T”, în dimensiuni suficiente pentru a rezista sarcinilor date”¹⁹⁰.

*

Clădirea din str. Păcurari, nr. 5 (Kahane Dude, ing. Kana). Acesta era situată în continuarea clădirii din str. Păcurari nr. 1-3, pe aceeași parte a străzii, făcând parte din cvartalul de clădiri dispărut.

Dintr-un raport al Comisiei de igienă al Primăriei, întocmit la 22 iunie 1904, redactat de Dr. I. Botez și D. Burghele, aflăm câteva detalii privitoare la clădirea veche din Păcurari nr. 5 a lui Dudi Kahane: „casa este compusă din 4 camere, umede și prost luminate, pereții crăpați; latrina este de zid”. În curte mai existau atenanse, reprezentând 7 camere. Curtea era parțial pavată iar îngrăditura proprietății era considerată bună. Se impun reparații radicale și asanarea locuinței. A se pava curtea ca pentru zona I¹⁹¹. La 11 martie 1905, Dunde Cane arată că a adunat materiale pentru construcția nouă, cerută de Primărie, dar invocă starea de boală și criza economică, pentru a cere un răgaz de 3 ani, după care va construi noul imobil¹⁹².

¹⁸⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 80.

¹⁸⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 81.

¹⁸⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 85.

¹⁸⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 86.

¹⁹⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, nr. 90/1-3, f. 87.

¹⁹¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 69.

¹⁹² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 71.

La 15 februarie 1906, proprietarul Dude Cana solicita Primăriei autorizația pentru a reconstrui imobilul din str. Păcurari 5, potrivit planurilor anexate. Printr-o notă adăugat, inginerul M. I. Cana declara că va conduce și va isprăvi lucrările proiectate de tată său, pe riscul și pe răspunderea sa¹⁹³. În avizul Serviciului Tehnic se arată că, potrivit planului de aliniere aprobat prin Decret regal, acest imobil de pe str. Păcurari nu suferă nici o aliniere, fiind exact în prelungirea casei cu nr. 3, indicată ca bază, iar despre str. Elisabeta (strada nouă venind de la Râpa Galbenă) în urma modificării alinierii supus avansărei, în anul 1902, a răscumpărat de la Comună porțiunea de teren care era expusă avansărei¹⁹⁴.

Avizul este acordat, cu următoarele obligații:

1. *Clădirea actuală veche, necorespunzând cu amenajările clădirei noi proiectate, se va dărâma până în temelii și se vor construi temelii noi, conform planului, așezându-le pe teren verificat, rezistent, lucrată în piatră de calcar aleasă, cu mortar de var hidraulic și nisip. Nivelul soclurilor și a dușumelelor parterului vor fi cu cel puțin 0,30 m deasupra nivelului stradelor, iar pe stratul superior se va așterne un strat izolator contra umezelii, de asfalt sau de ciment, de cel puțin 2 cm gros. Subsolvurile vor fi cât se poate de luminate și ventilate.*
2. *În sus clădirea, la parter și etaj, se va executa cu zidărie de cărămidă, în grosimile indicate de plan și distribuțiile și dimensiunile încăperilor, asemenea. Frontonul despre vecin va fi tot de zidărie masivă și se va ridica deasupra acoperământului, cu cel puțin 0,20 m.*
3. *Plafioanele dintre subsol și parter vor fi în bolți între șine de fier, tip dublu T în profil, calculate suficient, potrivit cu greutatea ce vor avea de suportat. Restul plafoanelor (...) vor fi din grindă de brad.*
4. *Acoperământul și turnul de la colțul stradelor vor fi conform planului și vor fi acoperite cu tablă. Se vor aplica atice de zinc presat, lucarne și alte decorațiuni de zinc, iar scurgerile vor fi numai către curtea petiționarului¹⁹⁵.*
5. *Scările vor fi interioare, cu parapete metalice, suporturile de zidărie, iar dedesubtul scărilor va fi tencuit bine cu mortar de var și nisip.*
6. *În interiorul clădirii se vor amenaja câte două cabine de latrină, la parter și etaj, iar la subsol se va amenaja rezervorul. Acesta va fi bine tencuit la interior și pe fund cu mortar de ciment bine sclivisit cu mali de fer. Pardoselile cabinelor vor fi de beton de ciment sau de bolți de cărămidă. Cabinele vor fi bine luminate și aerate, având ventilații sistematice, scoase de la rezervor până deasupra acoperișului.*

Dimensiunile exterioare, interioare, lumina interioară a camerelor vor fi conform planurilor. De asemenea, se menționează că se vor aplica acestei clădiri toate condițiile prevăzute în *Regulamentul de clădiri a Comunei Iași*, în articolele posibil aplicabile unei asemenea clădiri. Clădirea fiind de oareșicare importanță, Dl. Inginer I. Cana se obligă a supraveghea construirea ei de la început până la terminare¹⁹⁶. O altă notă arată ca a fost

¹⁹³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 83.

¹⁹⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 83v.

¹⁹⁵ Întreg paragraful 4 a fost eliminat prin tăiere.

¹⁹⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 84.

respins planul acoperișului, din cauza unor deficiențe de proiectare, cel anexat la dosar fiind deja al treilea desen. Se aprobă planul clădirii în principiu, dar se cere un proiect special pentru acoperiș.

*Planul pentru reconstruirea caselor din str. Păcurari nr. 5 și str. Elisabeta, proprietatea domnului Dudi Cana, executat de inginer I. Cana, dresat de I. Tăutu. Planșa de calc cuprinde planurile subsolul fundației, parterului și etajului, planul în secțiune (subsol, parter, etaj și pod), fațada dinspre str. Elisabeta și fațada mai mică de pe str. Păcurari*¹⁹⁷. Pe acoperișul clădirii este scris „Nu se aprobă”.

Autorizația de construcție a fost emisă de Primărie la 29 aprilie 1906¹⁹⁸. Planurile modificate ale celor două fațade (copii pe ozalid albastru), spre. Bd. Elisabeta și spre str. Păcurari, au fost aprobate pe 30 aprilie 1906¹⁹⁹. La o simplă comparație, se observă că nu doar acoperișul are o altă formă, mai potrivită pentru a face față precipitațiilor. Planurile după care a fost construită clădirea au fost întocmite de arhitectul Fabini²⁰⁰.

La executarea lucrărilor, Dude Cana și-a permis o mică extindere care nu era prevăzută în proiect: el a construit un gârlici de 7 m pentru accesul la încăperile de la subsol (despre care afirma că sunt locuibile), apoi a construit deasupra gârliciului de intrare în subsol o încăpăre de 3.00x2,50 m, la nivelul parterului, iar scările le-a făcut în imediata apropiere a str. Elisabeta și nu la 1,80 m, așa cum prevedea proiectul. Primăria a reacționat foarte prompt, dispunând demolarea lucrării care depășea limitele autorizației. În contencios, judecătorii au dat dreptate Primăriei²⁰¹.

Practic, Primăria a stopat toate lucrările și abia în 25 aprilie 1907 a dispus că acestea pot fi continuate, cu condiția renunțării la extinderea ilegală de deasupra gârliciului²⁰².

La 19 septembrie 1907 se constata că trotuarul din colțul străzii Elisabeta cu str. Păcurari a fost deteriorat pe timpul lucrărilor la casa domnului David Cahane și se cerea ca reparațiile să fie făcute pe cheltuiala acestuia²⁰³. Într-o notă din 20 septembrie se arăta că trotuarul a fost stricat din cauza depunerii materialelor de construcție, dar și „din cauza unei hrube ce a fost sub trotuarul mai sus numit, și care hrubă, în timpul construcției caselor, nu a fost bine tasat pământul la astuparea ei”²⁰⁴. La 25 iunie 1909, fiind pus la plată pentru reparațiile trotuarului, Dude Cahane arăta că „tasările sunt provenite din așezarea umpluturilor ce s-au făcut cu ocazia astupării hrubelor ce erau sub imobilul care a fost al lui Alter J. Olivenbaum (expropriate de Comună pentru a amenaja acea stradă)”²⁰⁵

La 8 aprilie 1908, Dude Cana cerea acordul Primăriei ca instalația de canalizare amenajată pentru noua sa clădire să fie racordată la canalul principal al Comunei²⁰⁶.

¹⁹⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 85 (planul pe calc).

¹⁹⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 86.

¹⁹⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 87.

²⁰⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 119.

²⁰¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 93, 105-106.

²⁰² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 118.

²⁰³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 123.

²⁰⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 125v.

²⁰⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 144-144v.

²⁰⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 125.

La 30 august 1943, Regia Autonomă C.F.R. București făcea cunoscut Primăriei Iași că a fost autorizată să cumpere imobilul din str. Păcurari nr. 5, de la Alexandru Al. Căpățână și Aurelia C. Măldărescu. CFR intenționa să instaleze în acest imobil Serviciile Politehnicii C.F.R. și Serviciul Medical al C.F.R. din Iași²⁰⁷. Înainte de a face acest pas, C.F.R. cerea Primăriei să comunice în termen cât mai scurt situația imobilului în raport cu planul actual de sistematizare, sau cel puțin dacă acest imobil cu terenul aferent urmează a fi supus, în curând, vreunei exproprieri. Imobilul aflându-se în fața Palatului „Ferdinand I” (azi Biblioteca Centrală Universitară), noii beneficiari se interesau dacă există cumva vreun proiect de degajare și deschidere a unei perspective mai largi Palatului Fundației²⁰⁸.

La 8 mai 1901, N. Cugler, inginerul șef al Primăriei, semna faptul că, în urma unei inspecții, s-a constatat că, la imobilul din str. Păcurari nr. 5, colț cu str. Elisabeta, s-a văzut că „șura de paiantă și apendicele de lemn” de la această clădire amenința cu căderea. Inspectorul solicita alcătuirea unei Comisii care să decidă demolarea acareturilor respective²⁰⁹. S-a decis ca acea Comisie să fie formată de arhit. Cugler, O. Albineț și Eug. Filipescu. O copie a acestei decizii a fost trimisă proprietarului imobilului. Membrii Comisiei au constatat la fața locului, în ziua de 14 mai, faptul că „șura în chestiune este situată chiar pe linia stradei Elisabeta. Se compune dintr-o zidărie mixtă, de lemn și cărămidă, cu totul putrede, și ieșită din verticală, amenințând din moment în moment a se surpa. Acestea fiind, comisiunea este de părere că șura aceasta trebuie imediat desființată”²¹⁰.

Pe 19 mai, proprietarul, Dude Cane, scria primarului că nu șura este în pericol de a se prăbuși ci un perete dinspre str. Elisabeta, în urma surpării pământului din acea zonă, cu prilejul lucrărilor de amenajare a străzii. Cu toate acestea, el arata că nu se opune deciziei Primăriei, ci solicita doar un termen de câteva zile pentru a muta șura respectivă, cu acordul municipalității, în partea opusă a ogrăzii, „deoarece am avut destule pierderi cu deschiderea străzii Râpa Galbenă”²¹¹. Se arată că șura este așezată pe furci de stejar și acoperită cu tablă; numai peretele ce dădea la stradă era făcut pe jumătate din cărămidă.

Proprietarul Dude Cana, nu locuia la adresa din str. Păcurari nr. 5, ci își avea domiciliul în str. Golia nr. 28²¹². La 5 iunie 1901, acesta își manifestă dorința de a cumpăra un teren învecinat cu proprietatea sa din str. Păcurari nr. 5. El scria Primăriei că dorește să cumpere locul care aparținuse lui Ițic Olivenbaum, „care se megieșește cu proprietatea mea și cu str. Elisabeta (Râpa Galbenă), ofer 10 lei pe m.p.”²¹³. Pe spatele acestei oferte, inginerul șef N. Cugler: „Locul ce se oferă petiționarul a cumpăra de la Comună este menit a ne lărgi cu el intrarea în str. Elisabeta, care este actual prea strâmtă, și apele nu pot fi captate într-un canal central. Prin noul plan al *Pieței Carol I* este deja comptat pe această lărgire și rigolele așa fel aranjate încât să fie scara Râpei Galbene, cât și terenurile slabe din care este compusă acea maloperă, să fie cât se poate mai uscat ținute. Așa fiind, părerea subsemnatului ar fi că

²⁰⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 265.

²⁰⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 264.

²⁰⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 1.

²¹⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 6.

²¹¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 9.

²¹² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 12.

²¹³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 12.

această vânzare, care relativ ar produce puțin, să nu se efectueze cu orice preț, căci pentru estetica acelei părți de oraș, cât și pentru consolidarea lucrărilor care au costat milioane, este de neapreciată valoare și necesitate”²¹⁴.

La 24 august 1901, petiționarul revenea cu oferta sa: „Subsemnatul Dudi Kana, comerciant în orașul Iași, str. Golia, voind a cumpăra o porțiune de teren la Râpa Galbenă, în suprafață de 122 m.p., ce vine lângă casele mele, ce le am în strada Păcurari-Lăpușeanu, dând pe Râpă, vă rog să binevoiți a fixa prețul și a dispune întocmirea actelor de vânzare. Am onoarea de a oferi până la 10 lei pe m.p., mai mult decât a oferit Comuna în acel loc pe terenurile apropiate, cu clădiri pe ele, și la caz de licitație mă ofer ca concurent”²¹⁵. Rezoluția era ca Serviciul Tehnic al Primăriei să întocmească planul acelu loc și să se dea avizul asupra prețului, în regim de urgență.

La 25 august, ing. Gh. Stamatian înainta planul terenului respectiv, întocmit de el. „Acest teren este în suprafață de 143,15 m.p. și se distinge pe plan prin linii hașurate cu roșu. În suprafața aceasta, după cum se poate observa pe plan, este cuprinsă și 1/2 din porțiunea ocupată de zidul caselor, d-lui Dudi Cahane și care zid este comun. Rămâne ca acum dumneavoastră să decideți în privința intereselor ce comuna poate avea acolo, dacă acest loc se poate sau nu vinde”²¹⁶. Planul pe calc permite să vedem că suprafața solicitată era o fâșie de teren lungă de 47 m și cu o lățime cuprinsă între 3,60 m și 2,70 m, situată de-a lungul trotuarului din fața proprietății lui Dudi Cahane²¹⁷.

Inginerul orașului, N. Cugler, revenea cu un nou referat, la 6 octombrie 1901, către primarul Penescu, insistând să nu se vândă acest teren, deoarece „s-au cheltuit milioane cu esplanada și bellvederul de la Râpa Galbenă, s-a cheltuit cu Piața „Carol I”. Toate acestea ar pierde valoarea lor dacă pentru o minimă sumă ce ar încasa Comuna de pe fâșia de teren, ar îngusta bulevardul „Elisabeta”, care și așa nu este suficient de deschis. Așa fiind, sunt de părere a se refuza vânzarea acelu teren, și pentru ca mai târziu să nu se comită această mare greșală, în detrimentul orașului, să ne binevoiți a ne autoriza să asphaltăm”²¹⁸.

Cu toată această argumentație, Consiliul Comunal emitea o decizie, la data de 12 noiembrie 1901, semnată de primarul C.B. Penescu, prin care „admite în principiu a se vinde domnului Dude Kana, în suprafață de 143,15 mp, aflat dinaintea proprietății sale de pe bulevardul Elisabeta, și fixează la 12 lei m.p. de teren, cu condiția însă că, până în termen de doi ani de la data acestui vot, domnul Kana să construiască pe acel loc, după planul care se va aproba de Primăria Iași”²¹⁹. Decizia a fost adusă la cunoștința cumpărătorului.

*

Dude Cana răspunde la adresa Primăriei nr. 1234 din 22 iunie 1902 că: „La proprietatea mea din Bd. Ferdinand nr. 5, nu sunt construite deloc găști, ci există o cameră construită din lemn și acoperită cu acoperiș de tablă, în stare foarte bună. De asemenea,

²¹⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 12v.

²¹⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 13.

²¹⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 13v.

²¹⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 15.

²¹⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 14.

²¹⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 14. Formular tipărit, cu stema și antetul Primăriei Iași.

zăplazul meu este într-adevăr vechi, dară nu amenință deloc cu căderea, (...), ceea ce vă puteți convinge ordonând o descindere la fața locului (...). În ceea ce privește reconstruirea zăplazului, l-aș fi făcut demult, pentru înfrumusețarea străzi, dară sunt în tratative cu Onor. Primăria, (...) pentru cumpărarea terenului ce se megieșește cu proprietatea mea” și care se afla în fața acestui zăplaz. Duce Cana arăta că, potrivit înțelegerii cu Primăria, din 14 noiembrie 1901, el a acceptat să plătească prețul impus de Primărie pentru acel teren, adică 12 lei pe m.p., dar nu a fost de acord cu angajamentul de a construi ceva pe acel teren în următorii doi ani. Se angajează doar la îngrădirea locului, conform Regulamentului Serviciului Tehnic al Primăriei²²⁰. Va putea înălța o clădire pe acel teren abia în termen de 3-4 ani, socotiți de la momentul în care va primi actul de proprietate, iar zăplazul îl va putea reconstrui, potrivit normelor în vigoare, în primăvara anului 1903²²¹.

Contractul de vânzare al terenului de 143,15 mp, potrivit art. 87 din Legea pentru organizarea comunelor urbane (publicată în „Monitorul Oficial” nr. 96 din 31 iulie 1894), arată că prețul achitat în final de Duce Cana a fost de 1717 lei și 80 bani²²².

La 20 iunie 1902, un raport către inginerul-șef al orașului, N. Kugler, arăta: „cu ocaziunea inspecțiunii lucrărilor ce se execută la Râpa Galbenă, am constatat la casa nr. 5 a domnului David Cahana crâșmar, cum că gardul de la acele case amenință cu căderea și, prin urmare periclitează viețile locatarilor. Asemenea, la nr. 7 se află niște baratce a domnului Ițic Olivenbaum, și în care D-sa are instalat un debit de băuturi alcoolice (crâșmă). Aceste baratce nu se pot tolera din cauza defectuoșității, ceea ce le face inaptele pentru un local vizitat de o numeroasă clientelă și care-și periclită viața, la un moment-dat, prin surparea acelu local, mai ale că terenul este unul accidentat. Casa nr. 15 este o sinagogă evreiască, pusă sub epitropia domnului H.E. Helman; această casă are un gard ieșit deasupra nivelului stradei, ca peste 2 m înălțime.”²²³. În avizul său, N. Cugler arată că aceste barânci au fost construite fără autorizație, „așa că, pe lângă aspectul rău ce îl fac spre stradă, constituie și un pericol pentru trecători”. El cere Primarului să acorde un termen foarte scurt pentru demolarea găștilor și zăplazurilor”.

Duce Cana obținuse, în noiembrie 1902 autorizație din partea Primăriei pentru a construi o magazie de zid în curtea casei sale din Păcurari nr. 5, de dimensiunile 6,80 x 3.00 m; dar, constatând că intrarea pe unde urma să se introducă butoaietele cu vin este prea îngustă, cere permisiunea Primăriei de a mări dimensiunile acestei magazii, la 10.00x3,80 m, plătind diferența de taxă cuvenită²²⁴.

Duce Cana (ce domiciliu în str. Goliei nr. 28) dorea să facă anumite modificări la casa cea veche, din str. Păcurari nr. 5, moștenită de la tatăl său. Astfel, în 1903, el cerea Primăriei autorizație „pentru preschimbarea tocurilor de stolerie la șapte ochiuri (ferestre) și două uși, după modelul cel nou, precum și a tencui și boi fațada, dându-i o formă mai frumoasă și totodată a chitui și boi acoperământul. Toate acestea ce voiesc a le face sunt pentru

²²⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 24.

²²¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 26.

²²² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 37.

²²³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 39.

²²⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 49.

proprietatea mea din str. Principesa Elisabeta (Râpa Galbenă) nr. 1 (din vechiu, Păcurari 5)”²²⁵.

Primăria a răspuns că nu poate autoriza a se face mai multe reparații la această casă, fără ca proprietarul să se conformeze votului Consiliului Comunal din 1895, relativ la construcțiile de pe str. Principesa Elisabeta (Râpa Galbenă), aflată în modernizare. Duce Cana arată că se va conforma aceluși vot, intenționând să construiască o casă nouă, „având lumina regulamentară”, la adresa din Păcurari nr. 5, pentru care aduna materialele necesare; acesta arăta însă că ferestrele pentru care ceruse autorizație de înlocuire sunt în dos, spre str. Elisabeta²²⁶. La 30 aprilie 1904, Serviciul Tehnic al Primăriei pune un aviz detaliat pe spatele acestei cereri, arătând că imobilul aflat în discuție a fost pus pe noua aliniere dinspre str. Elisabeta, iar dinspre Păcurari este stabilit un termen de 2 ani, după care imobilul va fi reconstruit în două etaje. Atenanșele noi cât și cele vechi, din dos, fiind independente de condiționările de mai sus, recomandă să se autorizeze lucrările solicitate²²⁷.

1. Conform planului, în una din încăperi se va face un cuptor de pâine (Pitărie). Coșul va fi din zid masiv, scos de la pardosea, și până la cel puțin 1,20 m deasupra nivelului superior al acoperământului. Va fi făcut din zidărie masivă, de cel puțin 0,30 m grosime, trebuie tencuit și ferit de lemne.
2. În încăperile de lângă cuptorul vechi se vor desființa trei din zidurile actuale interne, dobândindu-se astfel, din trei, o singură încăpere, pentru odaia de lucru. În această odaie se vor scoate dușumelele vechi, se va modifica intrarea în beci, și se va face un paviment de beton de var hidraulic și se va acoperi cu o șapă de ciment. Tot cu ciment se vor tencui și pereții, de jos, împrejur, pe o înălțime de 2,00 m de la paviment în sus.
3. Se vor repara tencuielile degradate, atât la interior cât și la exterior, și vărui în culoare.
4. A schimba la corpul central vechi 7 ferestre și o ușă, așezând altele noi în tocuri nouă, după model²²⁸.

Plan pe coală de calc (și copie pe ozalid albastru)²²⁹: *Proprietatea D-ului Duce Cane din str. Principesa Elisabeta nr. 3. Planul parterului și situația locului.* Pe plan sunt indicate Magazia de făină, Odaia lucrătorilor, Cuptorul vechi, Odaia de lucru și Cuptorul nou cu dimensiunile acestora. Pe varianta desenată pe calc, cuptorul nou este colorat cu roșu.

Printr-o adresă din 7 mai 1904, Primăria anunța pe Duce Cane că și Dl. I. Frost a cerut să facă un cuptor nou și oarecare reparațiuni la imobilul Dv. din Păcurari 5, colț cu str. Elisabeta, dar că solicitarea acestuia a fost respinsă, astfel încât cel dintâi va trebui să se conformeze votului Consiliului Comunal și să realizeze construcția după proiectul aprobat de Consiliu²³⁰. *Planul unui cuptor la Pităria domnului I. Frost, str. Păcurari nr. 5 (pe ozalid albastru)*²³¹

²²⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 53.

²²⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 59.

²²⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 59v.

²²⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 59v.

²²⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 62 (ozalid), 63 (pe calc)

²³⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 65.

²³¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 57.

La 22 iunie 1911, Primăria acorda autorizație domnului M. Korinfeld de a face la imobilul din strada Păcurari nr. 5, colț cu esplanada „Principesa Maria”, următoarele lucrări: „a repara tencuielile saelor, în interior cât exterior, în urmă a da cu culoare de var la exterior, iar la interior coloare de oloi. A reface cuptorul vechi după felul cuptorului nou, din cărămidă aparentă și prevăzut cu gurile necesare de ventilare și inspectare”²³².

Cooperativa de Consum a Corpului Didactic arăta, la 16 noiembrie 1923, „pe lângă unele mici reparațiuni pe care dorim a efectua în interiorul localului ce ocupăm în str. Păcurari nr. 5, avem neapărată nevoie a deschide o ușă în peretele de cărămidă aparentă dinspre bulevardul Elisabeta, precum și refacerea ferestrelor subsolului, tot spre bulevardul Elisabeta, pentru a avea mai multă lumină”²³³. În final se solicita autorizația Primăriei pentru efectuarea acestor lucrări.

Un proces-verbal din 18 aprilie 1932, comisie destinată să examineze starea imobilului ing. Cahane din Bd. Elisabeta nr. 1, sosiți la fața locului au constatat următoarele: această proprietate, retrasă cu 4 m de la bulevard, este un șir de case numai cu parter. „Construcția este foarte solidă, însă din cauză că reparațiile s-au făcut foarte târziu, adică în toamnă și iarnă, încăperile au căpătat miros de mucegai. Pereții spre vecin prezintă puțină umezeală, din cauza defectării conductei de apă de la vecin. Construcția însă este solidă, nu amenință cu dărâmarea și nu poate fi declarată nici ca insalubră, putând fi locuită”²³⁴.

*

Clădirea din str. Păcurari nr. 7 (I. Olivenbaum). Aceasta este clădirea învecinată cu cea din str. Păcurari nr. 6, colț cu str. Elisabeta. La 6 octombrie 1898, Ițic Olivenbaum, domiciliat în Despărțitura I, str. Păcurari nr. 7, solicită Primăriei autorizația necesară pentru a construi pe locul său, ce i-a rămas din cumpărătura de la Comună și care am avut condiție în declarația făcută înaintea dumneavoastră, acum voiesc a face trei odăi pe acel loc și alături și o cămară²³⁵. Este atașat și un plan pe calc: *Proprietatea D-lui Olivenbaum pe strada Păcurari și prelungirea stradei Carol*.

Fâșia de teren existentă permitea construirea unei clădiri foarte înguste. Potrivit planului anexat, est vorba despre o clădire fără etaj, ce se întindea pe de 15,50 m, având trei camere de 5,00 m lungime și doar 2,04 m lățime (la interior). Camerele erau înalte de 2,70 m. Fiecare cameră avea câte o ușă și o fereastră spre stradă. În capătul din vale se făcea accesul pe o scară zidită, cui 9 trepte, iar între camere erau uși de acces, ca la locuințele tip „vagon”. Acoperișul a fost conceput cu o singură înclinare, streășina fiind la înălțimea de 4,20 m (partea din spate avea înălțimea de 5,00 m)²³⁶. Pe acoperiș se văd și două hogeaguri pentru sobe. Planul redă și fațada clădirii, cu o arhitectură clasică; aliniamentul fațadei se afla la 8,50 m de axul „Stradei proiectate Carol spre Râpă” (viitoarea stradă Elisabeta).

²³² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 108.

²³³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 160.

²³⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/5, f. 194.

²³⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 1.

²³⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 3; alt plan, pe ozalid, la f. 6.

Potrivit altui plan general al locului, pe aceeași fâșie îngustă se afla, în spatele clădirii, o șură de 4,00 x 1,50 m, iar apoi o curte foarte alungită, cu doar lățimea de 2,50 m²³⁷.

La 2 martie 1901a fost redactată o altă solicitare prin care „subsemnatul Ițic Olivenbaum comerciant, domiciliat în str. Carol, voind a-mi construi o pivniță cu ziduri de piatră, pe locul meu din Bulevardul Elisabeta, nr. (...)”²³⁸, sau str. Păcurari nr.15; cere și învoire a îngrădi provizoriu locul, până va reuși să construiască pivnița și casa, și va nivela locul; anexează și o schiță de plan²³⁹.

Petiționarul a anexat următoarele documente privitoare la istoricul terenului: 1. copie legalizată după actul din 28 iunie 1850, prin care „Mendel Zisovici și Leizer tapițer au cumpărat prin mezat o bucată de loc de aice din capitale, aflătoare în dosul dughenelor din ulița care duce la biserica Sf. Nicolai (poreclit „Sărac”) spre Păcurari”, 2. Act autentificat la 19 decembrie 1900, „cu care petiționarul cumpără de la Mendel Zisovici o porțiune de teren în suprafață totală de 253 mp, din trupul locului ce posedă în str. Păcurari nr. 15, astăzi numită str. Elisabeta. 28 m despre sud, învecinat cu restul locului rămas vânzătorului și cu imobilul lui Johan Capucinsky, fost mai înainte a lui Loghin Bogome (...); 12 m răsăritul învecinat cu imobilul domnului Avram Ițic Kaufmann, 25 m învecinat cu imobilul succesorilor lui David Olivenbaum, 2,60 m spre nord, învecinat tot cu imobilul domnului David Olivenbaum; și (...) tot spre nord cu fundul imobilului petiționarului, pe lungime de 3,00 m²⁴⁰.

La 22 martie 1901 proprietarul arăta că vrea să îngrădească provizoriu locul pe care îl posedă în Bd. Elisabeta (Păcurari 15), cu grilaj înalt de 1,60 m, vopsit în oloi, stachetele la vârf vor fi strunjite, poarta și porțițele cu deschidere înăuntru. Grilajul va fi situat la nivelul trotuarului și pe aliniamentul bulevardului. Despre vecini zăplazul va fi așezat pe hotarele locului, înalt de 1,80 m, vâpsit pe oloi pe ambele părți. Asemenea este autorizat a construi o pivniță de zid masiv, conform planului vizat, nu va putea trece, sub nici un cuvânt, pe sub terenul public. Petiționarul va scobori mai întâi suprafața locului său la nivelul trotuarului, săpând tot malul și îndepărtând pământul²⁴¹.

Este anexat și *Planul pivniței de pe proprietatea domnului Ițic Olivenbaum*, care era o pivniță cu gârlici, care coboară 14 trepte, bolțile fiind înalte de 1,80 m; avea formă de „L” (12,00 m x 6,00 m), cu latura mică de-a lungul străzii Elisabeta²⁴².

La 19 iunie 1901 proprietatea din str. Păcurari 15 aparținea doamnei Popovici, nu a domnului Ițic Olivenbaum, după cum se arată în adresă, și nu se construiește nici o pivniță...²⁴³.

Ițic Olivenbaum a primit o somație de la Primărie, prin care i se cerea să dărâme găștile din ograda caselor sale din Bd. Ferdinand (?) nr. 7, fiindcă ar amenința cu căderea (...) „acele baratce, deși sunt vechi, dar sunt bune și vin în interiorul ogrăzii, și informațiunea dată dumneavoastră nu este agreeată”. Cere a fi lăsat în pace deoarece acele construcții sunt

²³⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 4.

²³⁸ Loc liber în text.

²³⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 7.

²⁴⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 7v-8.

²⁴¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 10.

²⁴² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 11, 12.

²⁴³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 16.

bune²⁴⁴. Primăria îi acordă doar un răgaz de 6 luni. Proprietarul solicita, la 29 august 1901, autorizație pentru a construi (str. Ferdinand, fostă Păcurari) în locul găștilor de scânduri dărâmate o cămară de zidărie masivă, deasupra pivniței, cu dimensiunea de 5,00 x 6,00 m²⁴⁵.

La 30 august 1902, C. Iamandi arăta că locul din str. Elisabeta (fost din vechi Păcurari nr.7) pe care petiționarul voiește a construi odaia proiectată, fiind clasat în zona I, conform art. 22 din Regulamentul de clădiri, nu se poate învoi decât clădirea de case cu două etaje, și numai cu aprobarea Consiliului Comunal s-ar putea învoi construirea unei case cu un singur rând²⁴⁶. Arhitectul N. Cugler adăuga și el: „Domnule Primar, nu se pot autoriza construcțiuni cu un singur etaj (doar parter) în zona I și pe una din cele mai prezentabile străzi a orașului”. La 21 septembrie 1902, Consiliul Comunal acorda însă această dispensă²⁴⁷. Anexate două planuri pe calc al acestei odăi, str. Elisabeta nr. 7²⁴⁸. Autorizația emisă de Primărie pe 25 septembrie 1902²⁴⁹.

Comisia locuințelor insalubre constată, la 22 iunie 1904, pe proprietatea lui I. Olivenbaum o locuință de zid cu două camere, o latrină de scânduri, rău întreținută; 6 camere, în stare veche, șură de scânduri veche și rău întreținute; curte nepavată, îngredire proastă²⁵⁰.

Agentul sanitar consemna, la 2 martie 1907, că la proprietatea domnului I. A. Olivenbaum, crășmar, din strada Râpa Galbenă, latrina fiind rea, îngropate două poloboace vechi, și părțile dinafară de scânduri, care latrină servește și pentru Sinagoga Israelită, ce este în ogradă și pentru alți chiriași. Proprietarul să fie somat a-și face o latrină sistematică²⁵¹.

I. Olivenbaum cere autorizație, la 16/29 martie 1907, pentru a construi o latrină sistematică, cu două cabine (conform planului Serviciului Tehnic), și pentru repara învelitoarea de tablă la casa veche, înlocuind pe cele uzate, chituind și vopsind acoperișul²⁵². Toate detaliile tehnice (rezervor din zidărie de piatră, iluminat, ventilație etc.) sunt precizate pe spatele documentului și reluate în autorizație²⁵³. Planul acestei construcții, frumos executat de serviciul Tehnic al Primăriei, este și el anexat²⁵⁴. Din planul de situație al acestei planșe se vede bine amplasarea casei vechi, la care urma să se repare acoperișul, situată de-a lungul străzii Elisabeta, și casa nouă, amplasată spre str. Păcurari. Se vede și învecinarea cu Dude Kana. Proprietatea e situată pe partea cealaltă a străzii Elisabeta.

Cu toate acestea, la 12 mai 1909, agentul sanitar constata, din nou că: „în strada Râpa Galbenă, proprietatea doamnei Ruhla Olivenbaum, unde este un stabiliment de băutură, una Sinagogă de rugăciuni și mai mulți chirigii, la acea proprietate latrinele sunt foarte rele și

²⁴⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 17.

²⁴⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 19.

²⁴⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 19v.

²⁴⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 20.

²⁴⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 23, 24.

²⁴⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 25.

²⁵⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 40.

²⁵¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 41.

²⁵² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 42.

²⁵³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 43.

²⁵⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 46.

nici până în prezent nu le-au construit; deși posedă autorizație de construcție din partea Primăriei, termenul de execuție a expirat²⁵⁵.

La 26 iunie 1909, Ruhla Olivenbaum arată că la imobilul din Păcurari nr. 7, este proprietărea doar cu numele, în realitate fiind ipotecat către domnul H. Hellman, care i-a și trimis înștiințare că a început procedurile de executare a acestei ipoteci și de vânzare a proprietății. „Eu ca văduvă, lipsită de mijloace, nu am de unde construi această latrină, și deoarece imobilul este scos în vânzare” vă rog să acordați o amânare până ce se va stabili cine este proprietarul locului²⁵⁶.

Dr. C. Isac, str. Păcurari nr. 7, cere, la 13 mai 1938, autorizație de separație de lumină electrică, conform planului anexat²⁵⁷. Din acest plan se vede că este vorba despre casa dispusă perpendicular pe str. Păcurari. Se văd patru camere și încă o încăpere dispusă în capătul mai îndepărtat al clădirii. Primăria a acordat autorizația solicitată, pentru instalarea unui contor separat²⁵⁸.

Fundația „Regele Ferdinand I” (B.C.U.) răspundea Primăriei, la 16 martie 1930, că nu are cunoștință despre vreo intenție de expropriere în privința clădirilor aflate în vecinătatea Fundației, așa că petiționarele ce s-au adresat Primăriei nu pot fi expuși la vreo expropriere²⁵⁹.

*

La 24 febr 1939, soții Emilia și Gheorghe Artenie solicită autorizație din partea Primăriei ca la proprietatea lor din Iași, „imobilul de pe str. Păcurari nr. 7 (fost Sofia Rouner?) pentru reparații radicale, ridicarea mansardei dinspre str. Păcurari la aceeași înălțime cu partea din curte, precum și unele transformări conform anexatului plan”²⁶⁰. Avizul tehnic de pe verso arată că imobilul din str. Păcurari nr. 90/ 17/ 7, situat în fața Fundației Ferdinand este situat pe linia de aliniere, însă autorizația solicitată nu se poate acorda din următoarele motive: „1. Cum imobilul se află în fața Fundației, credem că este cazul a se cere și avizul Fundației. 2. Deoarece Fundația este lipsită de perspectivă, va fi necesar a se expropria tot lanțul de clădiri de vis-a-vis, pentru a se degaja fațada despre str. Păcurari”²⁶¹. Fundația Ferdinand răspundea Primăriei că nu există nici un plan de expropriere a clădirilor de vis-a-vis, astfel încât proprietarii acelor imobile nu se află în pericol de a fi expropriați²⁶². Pe această bază Serviciul de Arhitectură recomandă autorizarea etajării imobilului din str. Păcurari nr. 7.

La 8 mai 1939, Primăria acorda autorizație ca „să consolideze și să înalțe peretele de la parterul existent, iar în urmă va suprapune un etaj cu două camere din zidărie de cărămidă. Acoperișul va fi învelit cu material nearzător. Construcția va ocupa o suprafață de 57 mp, conform planului anexat. Asemenea va executa la parter transformări și casa scării, cu parter

²⁵⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 49.

²⁵⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 53.

²⁵⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 77.

²⁵⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 79.

²⁵⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 80, 81.

²⁶⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 85.

²⁶¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 85v.

²⁶² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 87.

și un etaj, pe o suprafață de 9 mp. Balconul va fi din material nearzător. Vederile spre proprietatea vecină se vor executa conform normelor în vigoare. Fațada casei spre str. Păcurari și Căminul studențesc se va executa estetic, având o arhitectură plăcută, iar calcanul spre cămin se va desființa, făcându-se tot o fațadă, însă nu ca cea actuală, ci conform zonei și situației pe care o are pe teren”²⁶³.

Este atașat un plan pe ozalid: *Proprietatea Emilia și Gheorghe Artenie*, str. Păcurari nr. (...) ²⁶⁴. O planșă cuprinde fațadele clădirii, cea mică fiind spre str. Păcurari și cea alungită spre căminul studențesc de alături²⁶⁵. Este o clădire stil „block-haus”, care va căpăta o mare amploare în următoarele 2-3 decenii.

Planșa conține planurile parterului și etajului, cu dimensiuni și destinația încăperilor²⁶⁶. Nivelele par a fi două locuințe paralele. Parterul are ca ax un lung hol numit „oficiu”; de o parte este bucătăria, cămară, baia și un birou, iar de partea cealaltă dormitor, cameră de zi și sufragerie. La etaj, în mod neașteptat, partiționarea este diferită iar unele funcționalități se repetă: un mic hol-oficiu flancat de două bucătării simetrice, două sufragerii și două dormitoare simetrice, ca și cum aici ar locui două familii diferite.

La dosar se află o planșă: *Extras Copie de pe planul Orașului Iași din anul 1896-1987, a proprietății din str. Păcurari 17/7*. Este un plan de situație mai amplu, care oferă o viziune de ansamblu asupra zonei, până în str. Anastasie Fătu²⁶⁷. Imobilul soților Artenie, situat chiar la str. Păcurari, este marcat în culoare verde.

Gh. Artenie, domiciliat în str. Universității nr. 12²⁶⁸, se ceruse direct garanții Fundației Ferdinand, dar reprezentantul acesteia a arătat că nu are competențe pentru a angaja astfel de promisiuni²⁶⁹.

La 7 iulie 1939, Emilia și Gh. Artenie cer Primăriei autorizație pentru a ridica, în str. Păcurari nr. 7, o construcție cu subsol, parter și două etaje, conform planurilor anexate²⁷⁰. Este atașat un plan ozalid fațadele clădirii, spre str. Păcurari și lateral (mai amplă)²⁷¹. Această clădire a fost construită în stil „block-haus”, foarte răspândit la vremea respectivă. Este atașat un Plan subsol (ar interesa mai mult săpăturile arheologice)²⁷²; un alt plan reprezintă parterul, etaj și mansarda²⁷³.

Primăria, la 15 iulie 1939, se adresa soților Artenie: „vă rugăm să binevoiiți a lua măsurile necesare pentru executarea construcției și dărâmării imobilului, stropind foarte des, pentru a nu a nu se face praf, a face cu scânduri împrejmuirea fațadei imobilului, la înălțimea necesară

²⁶³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 84.

²⁶⁴ Loc liber în textul documentului.

²⁶⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 83.

²⁶⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 82. La f. 90 aceleași planșe sunt mai clare, pe calc, și cu marcaje în culoare.

²⁶⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 98.

²⁶⁸ La 17 iulie 1939 cei doi soți comunicau ca domiciliu str. Cișmeaua Păcurari nr. 1, vezi DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 104.

²⁶⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 91.

²⁷⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 92.

²⁷¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 95.

²⁷² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 96.

²⁷³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 97.

pentru a se evita căderea molozului îndărăt, pentru a nu se împiedica circulația publică. Se arată că proprietatea soților Artenie din str. Păcurari nr. 7, la 23 august 1939, avea instalație de apă și apometru, montat la 2 noiembrie 1938. Se etalează *Planul pentru prelungirea instalației de apă și canal* la imobilul din str. Păcurari nr. 7, anul 1939²⁷⁴. Este anexat și devizul detaliat al lucrărilor, cu materiale și cantități necesare (cisternă de beton de 2,00 x 1,00 m, două camere de vizitare de 0,70 x 0,70 m, sifon general, tuburi de fontă, chiuvete de fontă, țevă galvanizată, lavoare de faianță, boiler pentru încălzirea apei, etc.)²⁷⁵.

La 9 martie 1940, Emilia și Gh. Artenie cer autorizație Primăriei pentru a instala lumină electrică și cinci contoare separate, la imobilul lor din str. Păcurari nr. 7²⁷⁶; urmează autorizația emisă de Primărie²⁷⁷.

La 22 octombrie 1940, Emilia și Gh. Artenie, în calitate de foști proprietari ai imobilului situat în Iași, str. Păcurari nr. 7, construcție executată în anul 1939, având ieșire numai prin Bd. Elisabeta, și care proprietate am vândut-o lui I. Moscu Stern (?), pentru a putea întocmi o nouă carte de imobil (...), vă rugăm să ni se comunice noul număr la proprietatea vândută²⁷⁸. La 30 octombrie 1940, Primăria comunica faptul că s-a fixat adresa „Bd. Elisabeta, nr. 2 bis”, fiind trecut sub acest număr în Registrul de numerotare al Serviciului Planului al acestei Primării²⁷⁹.

Clădirile de pe strada Elisabeta

Aleea ce coboară de la Fundația Ferdinand spre Râpa Galbena, în ax, primise denumirea de „str. Elisabeta”, după numele reginei României. Spre confuzia celor de astăzi, aleea se numește astăzi „Gheorghe Lascăr”, precum strada din apropiere, astăzi dispărută. Aceasta străduța, denumita uneori și „bulevard”, făcea legătura între bulevardul Carol I (Copou) și bulevardul Ferdinand I (strada Gării). Bine conceputa urbanistic, inițial, strada va fi ulterior compromisă, prin măsuri neinspirate ale administrației locale din acea epoca.

Casa din str. Elisabeta nr. 3 (Gheorghe Popa Radu). La 19 septembrie 1918, Gheorghe Popa Radu solicită autorizație pentru a construi „un chioșc din lemn finisat, în fața prăvăliei mele din Bd. Elisabeta nr. 3, pentru a servi ca local de consumație în timpul verii”²⁸⁰. Era vorba despre o construcție provizorie, cu dimensiunile de 6,50 x 6,50 m. Este prezent și un plan pe calc, reprezentând fațada „pavilionului portativ din lemn”, cu o frumoasă arhitectură²⁸¹.

La 5 aprilie 1922 se constata că există o barată din lemn în fața prăvăliei din pe Bd. Elisabeta, nr. 3, dar nu mai servește la depozitarea benzinei, întrucât aceasta urmează a fi

²⁷⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 102.

²⁷⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 107.

²⁷⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 115.

²⁷⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 114.

²⁷⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 116.

²⁷⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 90/7, f. 117.

²⁸⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 1.

²⁸¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 2.

depozitată în pivniță²⁸². Se decide că baraca poate fi demolată. Proprietarul primește somație, la 12 aprilie 1922, pentru a demola baraca în termen de 10 zile²⁸³.

I. Ciurea raporta arhitectului orașului, la 21 martie 1925, că, deplasându-se personal la proprietatea din Bd. Elisabeta nr. 3, a constatat că „în fundul curței, lângă proprietatea vecinilor, s-a construit fără autorizația Primăriei, o mică șură de scândură, în dimensiune de 2,10 x 1,80 m, care în interior este lipită, având o plită la care se gătește mâncare de către chiriașul Bempasat. Având în vedere pericolul permanent, cât și art. 53 din Regulament, care nu permite astfel de lucrări în zona I și zona II, va rog să binevoiți a dispune”²⁸⁴. La 11 iunie 1925, comisia deplasată la fața locului constata că „s-a construit o gheretă din scânduri, alipind-se de corpul latrinelor din interiorul curții, amenajându-se în bucătărie, având un coș de tablă scos deasupra acoperișului, și fiind lipită cu lut în interior”²⁸⁵. Comisia recomandă demolarea micii construcții. La 31 iulie 1926, proprietarul solicita autorizație pentru a construi o bucătărie de 3x4 m, în incinta imobilului²⁸⁶. Planșa pe calc anexată reprezintă *Planul bucătăriei*, o construcție de 16 mp (fațadă, plan, secțiune și schiță de amplasare)²⁸⁷. În autorizația eliberată pe 15 august, se arată că această construcție va trebui să fie zidită din cărămidă bine arsă, pe temelie de beton și acoperită cu material nearzător²⁸⁸.

La 8 martie 1928, ing. I. Cana, proprietarul imobilului din Bd. Elisabeta nr. 3, arăta că acesta „stă deschiriat și nelocuit de aproape trei ani și pentru care am fost scăzut ultimul an de la plata dărilor comunale. Localul fiind actualmente nefuncționabil pentru brutărie, neavând pozițiune și local pentru desfacerea pâinei și stând atâta timp deschiriat, negăsindu-se amatori pentru local de brutărie, vă rog să binevoiți a elibera autorizație de a face reparațiuni interioare și exterioare, în tencuieli, șlefuieli, văruieli, reparațiuni la ferestre și uși, dușumele, repararea acoperișului de tablă și vopsirea, repararea ulucilor, burlanelor și desființarea cuptoarelor, pentru a putea închiria acest local (imobil) pentru o altă destinație, având în acest caz și Comuna un profit, la impunere”²⁸⁹. Cu efectuarea reparațiilor arătate a fost însărcinat ing. arhitect Neculai Ribalski. Autorizația prevedea ca „să reconstruiască plafoanele, înlocuind pe unde va fi necesar grinzile, fără a înălța construcția și acoperișul; desființarea cuptoarelor, refacerea pardoselelor din beton, construirea în interior a pereților din cărămidă, pe fundație de piatră. Să înlocuiască tocurele la uși, ferestre, a jgheburilor, burlanelor, tabla de pe acoperiș. Refacerea tuturor tencuielilor interioare și exterioare cu mortar de var și nisip aspru. Va construi, pe linia actuală, un grilaj de stachete fasonate, pe furci de stejar. Poarta și portița se vor deschide înspre interior. Ghereta de lemn din fața casei se va de Comună în contul proprietarului”²⁹⁰.

La 25 august 19231, se arăta că Vasile Volintiru, domiciliat în Bd. Elisabeta nr. 3, de profesie cizmar, în etate de 58 de ani, cu soție și doi copii, nedispunând de nici un fel de

²⁸² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 8.

²⁸³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 9.

²⁸⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 12.

²⁸⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 20.

²⁸⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 26.

²⁸⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 27.

²⁸⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 28.

²⁸⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 30.

²⁹⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 31.

avere, țin în chirie o cameră în curte de la proprietarul inginer Cane, și odăița fiind mică și fiind imposibil a o întrebuința pentru meserie și pentru locuit, am făcut în fața ei un mic paravan, care ocupă suprafața de 3 mp, la distanța de 8 m de stradă și în care încap eu cu lucru. Neștiind că pentru un mic paravan trebuie numaidecât autorizație, nu am făcut-o, și acum, din acest motiv ar urma să mi se strice. Petentul face apel la bunătatea D-lui Primar, rugând din suflet să nu lase în părăsire pe un cetățean român muncitor cinstit, și a da ordin ca să mă lase să pot câștiga o bucată de pâine pentru copii”²⁹¹. La 16 septembrie 1931, Primarul i-a acordat un termen de 6 luni „pentru a locui în ghereta ce a construit neregulamentar”²⁹². La 7 iulie 1932, cizmarul era din nou somat „să evacueze ghereta ce a construit neregulamentar, deoarece i-a expirat termenul acordat, trebuind dărâmată”²⁹³.

În urma reclamației Depozitului Regional de Echipament al Corpului IV Armată, la 17 septembrie 1943, proprietarul Popa Radu era somat să dărâme magazia de scânduri de 8,00 x 2,30 m, lipită de clădirea fostului proprietar ing. Bejan, așezată pe linia străzii, la proprietatea din str. Elisabeta nr. 3, care în prezent servește de bucătărie pentru chiriașul Johan Scherlovski, constituind un permanent pericol de incendiu, fiind veche și construită fără autorizație și neregulamentară²⁹⁴. Răgazul acordat pentru demolare era de cinci zile de ore. Somația era adresată doamnei Iuliana Dr. Popa Radu, domiciliată în apropiere, pe str. Florilor, la nr. 36.

Casele din str. Elisabeta nr. 5-9 Christea (Tameles). La 6 iulie 1920, proprietarul Christea Temelis solicita autorizație pentru a transforma baraca de scândură frumos construită în Bd. Elisabeta nr. 3, pentru distribuția pâinii, într-una de cărămidă; aceasta fiindu-mi necesară întrucât și distribuția pâinii se face mai bine și mai ușor; și pâinea o dețin în local mai departe, de cuptoare care ar face să se usuce mai curând decât trebuie”²⁹⁵. Este anexată o planșă pe calc: *Plan pentru construirea unei camere pentru vânzare de pâine la Brutăria domnului Christea Tameles, Bulevardul Elisabeta nr. 3, (plan, secțiune și fațadă, cu firma „Brutăria Tameles”)*²⁹⁶. Urmează autorizația acordată în urma solicitării²⁹⁷.

Clădirile de pe strada Lăpușneanu

Strada Lăpușneanu era ulița de promenadă a Iașilor de altădată, echivalentul local al mult mai întinsei străzi bucureștene Calea Victoriei. Această veche arteră *pietonală* a inspirat mai multe opere literare, din care amintim: Mihail Sadoveanu, *Strada Lăpușneanu. Cronică din 1917*, Iași, 1921; Liviu Rebreanu, pretextul romanului *Adam și Eva*; Cezar Petrescu, *La Paradis general*. Strada ocupă de multă vreme un privilegiat în memoria afectivă a ieșenilor.

²⁹¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 36.

²⁹² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 37.

²⁹³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 39.

²⁹⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/3, f. 44.

²⁹⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/5-9, f. 1.

²⁹⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/5-9, f. 2.

²⁹⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 36/5-9, f. 3.

Pentru cunoașterea evoluției istorice a străzii Lăpușneanu beneficiem de câteva valoroase contribuții recente²⁹⁸. Denumirea străzii a fost dată în amintirea domnitorului Alexandru Lăpușneanu, care, pe la 1564, a așezat capitala Moldovei „mai cu temei la Iași”. Faptul trebuie să se fi petrecut la 1866, când, sub primarul Dimitrie Gusti, mai multe străzi din Iași au primit numele unor personalități istorice. Prima mențiune sigură a noii denumiri datează însă din 1873²⁹⁹. În secolele anterioare, strada purta numele de Ulița Sârbească; documentele o amintesc începând cu anul 1665.

Planul orașului Iași, întocmit la 1819, de ing. Giuseppe Bayardi, arăta că Ulița Sârbească începea din colțul dughenelor agăi Greceanu (din Piața Unirii) până în colțul caselor postelnicului Beldiman, lângă biserica Sf. Nicolae cel Sărac (pe locul *Căsei Studenților*); ulița avea 270 stânjani, adică 602 m³⁰⁰. Astăzi constatăm strada este mult mai scurtă, ea pierzându-și, în timp, ambele capete. În trecut, această stradă începea din capătul străzii Vasile Alecsandri, unde se afla, pe vremuri, biserica Sf. Ilie; traseul ei se pierde în Piața Unirii de astăzi. Celălalt capăt al străzii Lăpușneanu, aproape o treime din dimensiunea actuală, a dispărut prin amenajarea „Pieței Tineretului” (astăzi „Mihai Eminescu”), în actualele sale dimensiuni. Pe întreaga lungime inițială, Ulița Sârbească a fost inclusă, după 1832 (Regulamentul Organic) în Ulița Mare a Iașilor, Strada Mare ce constituia axul capitalei Moldovei. Aceasta pornea din fața Palatului Ocârmuirii (pe locul Palatului Culturii) și ajungea până la Grădina Copou, contopind traseele străzilor Ștefan cel Mare, Lăpușneanu și Carol I. Strada și-a reluat identitatea, sub denumirea de str. Alexandru Lăpușneanu, după 1866, după cum am văzut.

Potrivit administrației ieșene de odinioară, strada Lăpușneanu nu începea dinspre Piața Unirii, așa cum o vedem noi astăzi, ci dinspre Păcurari. Coborând ușor, puteau fi găsite numerele cu soț pe partea dreaptă, iar cele fără soț pe partea stângă. Imobilele aflate cândva pe locul clădirii ce astăzi adăpostește la parter Biblioteca Facultății de Filozofie aparțineau tot de strada Lăpușneanu, mai importantă cândva decât Strada de Sus (Bd. Independenței). Pe acest mic spațiu dintre str. V. Conta (Ulița Sf. Nicolae) și Bd. Independenței (Ulița Târgului de Sus) se înșiruiau localul lui Cozma, Academia Liberă și Magazinul Smirnov, în fața vestitului Han Binder, singurul care s-a mai păstrat până astăzi.

Imobil Lăpușneanu nr. 4 (maior V.A. Vasiliu, actor Miluță Gheorghiu). Prima referire la acest imobil, cuprinsă în dosar, datează din 22 mai 1904 și este o sesizare către Primărie. Potentul arată că „în str. Lăpușneanu nr. 4 este casa domnului maior Vasiliu, ocupată de chiriașii Iancu Moscovici crășmar și A. Baron. Casa este alipită de imobilul doamnelor Vexler și Weisengrün, a cărui pereți fiind în ruină, amenință cu căderea și constituie un pericol pentru trecătorii prin sală”. Se cerea Primăriei să dispună măsurile necesare³⁰¹.

²⁹⁸ Ion Mitican, *Strada Lăpușneanu de altădată*, Editura Tehnopress, Iași, 2002, 44 p; Aurica Ichim, *Strada Lăpușneanu. Schiță istorică*, în „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei, VIII-IX, 2002-2003, p. 95-108.

²⁹⁹ Aurica Ichim, *op. cit.*, p. 95-108. Din acest studiu am preluat mai multe informații incluse în paragraf.

³⁰⁰ N.A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, Iași, 1913, p. 228

³⁰¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 1.

Dintr-un raport al Comisiei de igienă, întocmit la 22 iunie 1904, aflăm unele detalii privitoare la imobilul din str. Lăpușneanu nr. 4. „casa locuinței este compusă din 6 camere în 2 etaje, cele de jos întunecoase și umede; latrina este de zid, în stare umedă și prost întreținută; atenele sunt 4 camere în 2 etaje, umede și nelocuibile; curtea este nepavată”³⁰².

În solicitarea pentru autorizație de construcție, din iulie 1905, se arat că: „Subsemnatul maior V.A. Vasiliu, voiesc a face o reparație la acoperișul caselor mele din str. Lăpușneanu nr. 4, urmând ca acoperișul să se facă din tablă nouă și veche, din actualul acoperiș”³⁰³. Pe spatele solicitării Serviciul Tehnic al Primăriei face următoarele recomandări, la 29 iulie 1905: „1. Se vor înlocui toate tablele ce se vor găsi improprii cu altele noi, pe acoperământul casei principale și pe cel al atenelelor din curte, ambele cu două etaje. 2. Se vor reface ulucele și țevile de scurgere și se vor vopsi cu culoare”.

Ecaterina Vasiliu, soția răposatului maior Vasiliu, domiciliată în casa din str. Lăpușneanu nr. 4, solicita autorizație din partea Primăriei, la data de 7 iunie 1910, pentru a face mici lucrări de întreținere și un mic balcon la această clădire³⁰⁴. Pe verso, raportul către inginerul șef al Primăriei arată că acest imobil se conforma alinierii stradale în vigoare, avea latrine de zid, aflate în stare bună, iar curtea interioară era pavată și canalizată, potrivit standardelor din zona I, prin urmare, lucrarea solicitată putea fi autorizată. Autorizația a fost eliberată la 11/24 iunie 1910. Prin acest document se autoriza „refacerea tencuielilor la exterior și interior, iar la final să se dea cu o culoare de lapte de var; să se repare învelitoarea de tablă la acoperământ, ulucele, și să vopsească cu oloi în culoare. La balconul de la stradă se va schimba dușumeaua de scândură, înlocuind-o prin o tăblie de fier pe traverse din fier”³⁰⁵.

La solicitarea primarului, din 15 decembrie 1915, s-a constituit o comisie care să constate starea acestui imobil, din str. Lăpușneanu nr. 4. Această comisie înainta un raport la 27/11 februarie 1916 (Direcțiunea Serviciul Apelor și Canalelor).

Un proces-verbal, din 17 februarie 1916, consemnează mai multe informații privitoare la starea clădirii³⁰⁶. Membrii comisiei, sosiți la fața locului, constată că proprietatea doamnei Ecaterina Vasiliu este un imobil compus din parter și etaj. Acesta are în subsol un sistem de pivnițe suprapuse, după cum se vede în planul alăturat, una din aceste ramuri, care trece pe sub calea publică și e în parte rezidită, vine așezată imediat sub conductele publice de alimentare cu apă și canalizare.

Zidurile principale de elevație ale acestei clădiri, perpendiculare pe axa străzii Lăpușneanu, servesc de ziduri comune și proprietăților vecine, ale domnilor Frații Iacobovici, str. Lăpușneanu nr. 2, cât și doamnei Anette Diamant, str. Lăpușneanu nr. 6, iar zidurile pivnițelor, care sunt de o construcție veche și rudimentară, servesc în parte și de fundații clădirii.

Se constată că zidurile comune prezintă niște crăpături însemnate în sens vertical, crăpături care au tendință de continuare și care pun în pericol stabilitatea atât a acestui

³⁰² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 2.

³⁰³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 3.

³⁰⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 16. Cerere înregistrată la 9/21 iunie 1910.

³⁰⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 17.

³⁰⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 19-19v; 20-20v (copie pentru contencios).

imobil cât și a imobilelor învecinate. Ramura de pivniță ce trece pe sub calea publică are o porțiune în parte prăbușită (însemnată pe plan cu „A”) de dimensiunile 3,50 x 3,00 x 2,20 m, care vine așezată exact sub conductele publice de alimentare cu apă și sub canalul colector.

Din constatările făcute rezultă că: a. crăpăturile zidurilor de elevație sunt o consecință a tasării fundațiilor de construcție rudimentară și veche; b. Prăbușirea din porțiunea de pivniță situată sub uvragiile publice trebuie atribuită faptului că asemenea pivnițe ne zidite nu se pot menține un timp îndelungat, mai ales într-o stradă așa de circulată cum este str. Lăpușneanu.

Având în vedere că această stare de lucruri cere o remediere imediată, opinăm:

1. Doamna maior Catinca Vasiliu să fie obligată a face, de urgență, consolidarea fundațiilor zidurilor de elevație perpendiculare pe axa străzii Lăpușneanu și a celor de legătură, adâncindu-le și întărindu-le și făcându-le solidare printr-un sistem de ancoragii.
2. Doamna proprietară să fie obligată a consolida întreaga ramură de pivniță care trece sub stradă, deocamdată în mod provizoriu, și în urmă, sub scutul acesteia, a începe imediat o consolidare definitivă, în așa fel ca uvragiile publice să nu fie expuse.
3. Consolidarea de mai sus odată terminată, ramura ce trece sub stradă să fie izolată de restul de pivnițe, printr-un zid puternic și bine legat, de ambele părți, în terenul dindărătul picioarelor drepte ale pivniței”.

Semnează membri comisiei, ing. M.V. Protopopescu, Al. Velciu și ing. M. Velt. Este anexat și Planul pivnițelor și al proprietăților Frații Jacobovici, D-na Maior Vasiliu și D-na Adela Diamant, din str. Lăpușneanu (copie)³⁰⁷. Planul arată pivnițele de sub toate clădirile, de la numerele 2, 4, 6, precum și o prăbușitură a canalului colector din fața proprietății de la nr. 4.

Pivnița doamnei Vasiliu, Secțiunea verticală AB: Scara gârliciului cobora 25 de trepte, în linie dreaptă, până la un nivel intermediar; apoi urca 7 trepte până la nivelul de călcare al pivniței nr. 1 (corespunzător cu nivelul treptei a 15-a de la suprafață) și cobora 7 trepte până la nivelul de călcare al pivniței nr 2 (care ajungea astfel, la adâncimea totală de 32 de trepte). Nu se dau dimensiunile în metri. Ambele niveluri ale pivnițelor erau construite pe sistemul de argea (plafoane din bârne de lemn). Este anexat și planul fațadei clădirii Lăpușneanu 4, cu balconul de la etaj (foaie de calc)³⁰⁸. De asemenea, există la dosar un plan general al întregii zone, cu nume de proprietari, interesant³⁰⁹.

Ecaterina Vasiliu, făcea un apel către Primărie, la data de 7 septembrie 1936, arătând că „viind apa în beciul caselor mele din str. Lăpușneanu nr. 4, vă rog să binevoiți a dispune Companiei de Pompieri să delege să se scoată apa, care provine de la canalizarea defectă a străzii și ar putea să mi se dărâme clădirea din acea cauză”³¹⁰.

La 12 martie 1930 era înaintată următoarea cerere: „Domnule Primar, subsemnatul Miluță Gheorghiu, proprietarul imobilului din Iași, str. Lăpușneanu nr 4, fost proprietatea

³⁰⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 21.

³⁰⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 32.

³⁰⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 34.

³¹⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/4, f. 40.

defunctei Ecaterina maior Vasiliu, vă rog să binevoiți a-mi acorda o autorizație pentru a curăța și zugrăvi fațada”. Cererea poartă semnătura actorului Miluță Gheorghiu.

Clădirea de pe str. Lăpușneanu nr. 6 (Carol Walter, M. Diamant). Cea mai impozantă clădire pe str. Lăpușneanu, cel puțin din partea de sus a acesteia, (astăzi dispărută) este cea cu două etaje, construită de croitorul de lux Carol Walter. La 30 mai 1899, Carol Walter solicita Primăriei autorizație pentru a construi, la imobilul său din str. Lăpușneanu nr. 6, o cisternă pentru scurgerea apelor, după planul alăturat³¹¹. Bruionul autorizației arată că era vorba despre o cisternă subterană zidită din piatră având pereții tencuiți cu mortar de ciment, cu bolți pe șine de fier, prevăzută la partea superioară cu un grătar solid de fier; două rezervoare pentru latrine, construite în condițiile cisternei, având câte un capac de fontă pentru curățenie³¹². Este anexată o planșă calc: *Planul pentru construirea unei cisterne cu două hasnale de latrină la proprietatea domnului Walter, din str. Lăpușneanu nr. 6*³¹³. Din planul imobilului se vede că cisterna, având dimensiunile de 2,20x2,20 m, era amplasată în mica grădină din spatele proprietății, chiar pe axul intrării, iar cele două latrine erau dispuse lateral, tot în zona din spate. La 28 iunie 1900, proprietarul Carol Walter cerea autorizație „pentru a face mici reparații la casele ce posed”³¹⁴.

În anii următori proprietarul caselor din str. Lăpușneanu nr. 6 era *M. Diamant*. La 27 martie 1902 acesta adresa o cerere Primăriei, în care arăta că a început „a destupa și curăți canalul de la atenanse, ce trece prin cămărilor de lemn, în vecinătate cu proprietatea domnului Ițick Schwartz, nr. 8, în scop ca toată apa ce provine din ploi, de pe acoperământ, să-și aibă cursul ei regulat, spre a nu incomoda vecinul”³¹⁵. Lucrarea a fost oprită deoarece fusese începută fără autorizația Primăriei. Preavizul de pe verso arată că „se va elibera autorizația pentru a înlocui țevile de scurgere din ogradă cu tuburi de bazalt, precum și a repara țeava pentru scurgere de ape menajere și să pună un grătar și sifon regulamentar la gura canalului”.

La 25 septembrie 1902, *M. Diamant* cerea Primăriei o altă autorizație „pentru a schimba la acoperământul caselor tâblia pe alocuri, unde e stricată, și a o înlocui în câteva locuri, pe unde curge”³¹⁶. Avizul de pe verso arată că „aceste case (foste Walter) sunt situate în fața trotuarului și servesc ca bază de aliniere în partea locului”, așa că autorizația poate fi acordată (*N. Cugler*).

Proprietarul revine cu o altă solicitare, al 2 mai 1902, cerând autorizație „pentru așezarea a patru balcoane în interiorul ogrăzii, în lungime de patru metri fiecare, așezate pe știfturi de fier, împreună cu parapete de fier”, la casele din str. Lăpușneanu nr. 6³¹⁷.

Dintr-un proces-verbal al Comisiei de igienă, din 22 iunie 1904, se constată că imobilul a fost ipotecat, deoarece la proprietar figurează Creditul Urban București. „Casa

³¹¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 1.

³¹² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 2.

³¹³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 5.

³¹⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 7.

³¹⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 10.

³¹⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 12.

³¹⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 13.

locuinței este compusă din 36 camere, 3 anteturi și 3 etaje” (P+2); la atenanse este menționat atelierul fotografic; se precizează faptul că ograda interioară era pavată³¹⁸.

Dr. Peride, decanul Facultății de medicină, cerea Primăriei, la 23 martie 1905, să ia act de faptul că „voiesc a zugrăvi apartamentul și a curăța sobele casei în care voiesc a mă muta, din str. Lăpușneanu”³¹⁹. În avizul de pe verso, N. Cugler arăta că „pentru zugrăvitul camerelor în interior nu se impune autorizare și nici taxe, așa că Dl. Dr. Peridi să nu fie oprit de Poliția care poate ar interpreta greșit regulamentul”.

La 20 aprilie 1906, doamna Adela Diamant arăta că o furtună a dezvelit tabla acoperișului de pe niște camere din imobilul zis „Casa Walter”, din str. Lăpușneanu nr. 6, și cerea autorizație pentru a bate la loc acele table³²⁰. Din avizul de pe spatele cereri se vede însă că nu este vorba de clădirea principală, ci de tabla de pe niște cămări de lemn, situate într-un colț al ogrăzii interioare.

Doamna Adela Diamant, revenea, la 16 mai 1907, cu o altă solicitare de autorizație pentru „a face mici reparațiuni de tencuieli la pereți și repararea și vopsitul ulucilor și burlanelor de la imobilul meu”³²¹. Este vorba despre simple lucrări de întreținere, tencuiala clădirii fiind în bună stare.

La 10 ianuarie 1909, Doamna Adela M. Diamant, proprietara caselor Walter din str. Lăpușneanu, solicită autorizație „pentru a repara stricăciunile produse de incendiu la o parte din interiorul clădirii, asemenea de a construi în interiorul ogrăzii, la etajul I, două balcoane, conform planului ce îl anexez”³²². N. Cugler notează pe verso condițiile în care se vor executa reparațiile: „se vor reconstrui la etajul a III-lea pereții distruși de incendiu, la apartamentele dinspre stradă. Lucrarea se va efectua după schița de plan alăturată și văzută de noi, cu următoarele modificări de rezistență: grinzile de lemn se vor așeza opus prescripțiunii planului și anume cu capetele pe zidurilor externe. Aceste grinzi vor avea dimensiunea de 18x20 cm; aceste grinzi cât și pereții proiectați se vor odihni pe traverse de fier B, profil 0,30 și profil 0,22. În punctul A se vor așeza asemenea două traverse profil 0,22 sub capetele traversei B, spre a evita lunecarea. Poate aceste traverse vor fi duble, așezate pe cuzinete de piatră și fier și bine betonate. Pe aceste traverse se vor ridica zidurile despărțitoare, fie din cărămidă în grosime de 0,15 sau gips armat. Se vor construi din nou dușumelele în aceste camere, precum și mici reparațiuni la uși și ferești. Se mai autorizează construcția unor balcoane, prevăzute în plan, dinspre curte, aceste vor fi efectuate din beton armat pe traverse de fier, profil 0,16 în distanță maximă de 0,70, ele vor intra în zid în adâncime de 0,30 fiind bine consolidate cu beton de ciment”. Este anexată autorizația³²³ precum și un *Plan pentru reconstruirea părților distruse de incendiu și construirea a două balcoane la imobilul D-nei Adela Diamant, din str. Lăpușneanu nr. 6 (fostă casă Walter)*, întocmit de ing. I. Tăutu³²⁴. Planșa conține planul etajului II (cu cele două balcoane noi), etajului III (camera de pe fațadă unde a avut loc incendiul) și o secțiune verticală a clădirii.

³¹⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 17.

³¹⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 19.

³²⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 27.

³²¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 29.

³²² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 31.

³²³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 33.

³²⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 34.

La 1 aprilie 1912, Adela Diamant obține autorizație pentru lucrări de întreținere la imobilul din str. Lăpușneanu nr. 6. Potrivit acestui document, se „va repara tencuielile casei și atenanselor, la exterior și la interior și se va da cu culoare de lapte de var. Va repara poarta la fierărie și să o vâpsească cu o culoare de oloi; asemeni toate stoleriile la uși și ferestre”³²⁵.

La solicitarea conducerii Primăriei, s-a format o comisie pentru constatarea stării de soliditate a imobilului din str. Lăpușneanu nr. 6, a doamnei Adela Diamant. „Comisia prescrie ca proprietara să ia o serie de măsuri în scop de a consolida părțile slabe ale imobilului, pentru a feri de eventualele pagube imobilele vecine și uvrațiile publice. Credem oportun ca proprietara să fie somată a executa de urgență aceste lucrări și să i se puie în vedere că pentru orișice daune cauzate, fie proprietăților vecine, fie uvrațiilor publice, este și rămâne responsabilă”³²⁶.

Procesul-verbal din 2 martie 1912 oferă mai multe detalii asupra imobilului și a problemelor sale de rezistență³²⁷. Se arată că „imobilul, compus din parter și etaj, are un subsol despărțit în mai multe camere, servind de depozite de lemne și alte rechizite; tot din acest subsol se bifurcă o ramură de pivniță în direcția aripei imobilului (însemnată pe planul alăturat cu A1) și pe sub fundația acestui perete, care are crăpături în dreptul closetelor.

Fondațiile zidurilor principale de elevație ale acestui imobil, până la care se întind și subsolurile, sunt paralele cu axa străzii Lăpușneanu și în imediată apropiere de conductele de alimentare cu apă din menționata stradă. Zidul comun cu proprietatea doamnei maior Catinca Vasiliu, ce e perpendicular cu axa străzii Lăpușneanu, prezintă de asemenea crăpături însemnate și cu tendință de continuare, punând în pericol atât stabilitatea acestui imobil cât și a celui a doamnei maior Catinca Vasiliu, din str. Lăpușneanu nr. 4.

Din constatările făcute la fața locului rezultă că: a) crăpăturile zidului principal al aripei drepte a atenanselor imobilului, sunt o consecință a tasării fundațiilor de construcție veche și plasat în apropierea pivniței ale cărei picioare drepte sunt mișcate; b) crăpăturile zidului principal comun cu proprietatea doamnei maior Catinca Vasiliu, sunt de asemenea o consecință a faptului că fondațiile sunt plasate pe un teren de umplutură și sunt o construcție rudimentară și veche”³²⁸.

La 24 iulie 1920, doamna Anette Bucur aducea la cunoștința Primăriei faptul că „la imobilul din str. Lăpușneanu nr. 6, proprietatea doamnei Diamant, s-a dărâmat în curte o parte din pavaj chiar lângă peretele apartamentului locuit de D-l orghist Cupper, un closet cu o magazie în rând cu acest apartament. „Closetul și magazia sunt locuite de mine, prin contractul de închiriere. Din cauza dărâmării, care datează de câțiva ani, eu sunt lipsită de dreptul de folosință și expusă la accidente grave. Am cerut proprietarei, în mai multe rânduri să închidă acel closet, fiind foarte periculos, dăunându-mi mie, în altă parte, dreptul de folosință”. Proprietarul refuză categoric. „Acum, din cauza ploilor, s-a dărâmat și mai mult, însă personalul din magazinul meu, cum și din alte magazine (majoritatea fiind copii) frecventează zilnic acest closet, unde se prevede sigur un caz fatal”. Reclamanta solicită

³²⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 41.

³²⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 47.

³²⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 49.

³²⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 49.

repararea sau închiderea urgentă a respectivului closet³²⁹. Deplasat la fața locului, reprezentantul Primăriei constata personal faptul că: „1. Bolțile ferestrelor de la aripa dreaptă a clădirii situată spre curte sunt tasate și crăpate, amenințând cu căderea; 2. Pavajul din jurul soclului este tasat în mai multe locuri cu tendință de prăbușire; 3. Closetul parterului, cu pardosele de beton de ciment lipsă și degradată, fiind în pericol de accidente pentru locatari; 4. Vecin cu closetul, două magazii de lemn în stare de murdărie, cu lemnăria învechită și degradată cu totul; 5. În pivnița ocupată de doamna Anette Bucur, prin infiltrația pereților, pătrunde apa înăuntrul imobilului, din cauza conductei de apă sau canalului, fiind stricate”³³⁰. În final se solicită numirea unei comisii care să examineze aceste probleme la fața locului și să propună măsurile necesare.

La 19 iulie 1920 dr. Jean Guttman solicita Primăriei, în numele doamnei Adela Diamant, proprietara imobilului din str. Lăpușneanu nr. 6, alcătuirea unei Comisii formate din specialiști care să examineze starea imobilului mai sus menționat³³¹.

Procesul-verbal din 14 iulie 1920 arăta următoarele: „am constatat că întreg corpul de clădire din dreapta curței este dislocat de clădirea vecină, prezentând crăpături imense ca și o periculoasă tasare. Ferestrele au luat poziție oblică, în genere o complectă desfigurare a întregului corp”. Latrinele erau în stare infectă de întreținere. „Curtea prezintă numeroase gropi pronunțate (...) În subsolul respectiv, al pivniței, în care apa curge încontinuu, fie din izvoare, fie din conductă, în special argeaua de sub corpul periclitat. Corpul prezentând pericol iminent de prăbușire, în termen ce nu se poate preciza, hotărâm imediata evacuare a familiilor Kupfer, Diamant și Bădărău, precum și sigilarea”³³².

O altă comisie de expertiză, formată din ing. Mihai Enea, arhitect Marcovici și ing. Mallenski, a formulat propriile constatări în procesul-verbal din 28 iulie 1920: „La colțul aripei drepte, din curte, la o distanță de 3 m de la colț, se observă la parter lăsarea zidului. La o distanță de circa 4 m, din cauza lăsării, se observă crăpături pronunțate, la etajele de sus, pe o distanță de 8 m, colțul însă de 3 m rămânând intact, fără lăsare și fără ieșire din verticală. Pivnița conține apă, nu prezintă nici o crăpătură. Încât privește crăpătura între proprietate și zidul vecin, aceasta n-are nici o însemnătate, deoarece zidul este independent și prezintă siguranță de stabilitate. Deci, am putut constata că corpul casei, neprezentând pericol iminent de prăbușire și tasarea poate fi făcută în cursul unei luni, fără a lua vreo măsură de evacuare”³³³.

La 31 iulie 1920 se încheia un proces-verbal: „Domnule președinte, alăturatul, proces-verbal, cu rezultatul celei de-a doua Comisiuni ce ați venit la casele doamnei Diamant, încarcă comuna de o mare răspundere, dacă imobilul nu se sprijinește (?) imediat și nu se evacuează, astfel cum s-a decis în prima Comisiune. Subscrisul, fiind dator cu orice mijloc ca o zi, o oră, o lună, indiferent cât voi sta în scaunul ce ocup, să fiu un aprig apărător al intereselor numai a Comunei, în ce privește atribuțiunile mele, cu onoare vă rog a aproba acest raport al meu, prin care vă rog a numi o nouă Comisiune, ce de urgență să pășască la fața locului, spre a lua hotărârea definitivă, în sensul că Comuna să fie degajată de orice

³²⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 68.

³³⁰ Continuarea documentului la f. 73.

³³¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 75.

³³² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 78.

³³³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 85.

răspundere de orice natură. Iar Art. 101 din Regulamentul de construcții, al II-le spune că, pericolul fiind iminent, Comisia va fi convocată și invitată să lucreze în aceeași zi chiar. Iar Art. 103 spune: „dacă ancheta ar găsi că se poate evita primejdia făcându-se oricare lucru permis de acel regulament” să se procedeze în consecință³³⁴.

Adela Diamanat solicita, la 16 august 1920, autorizație din partea Primăriei, pentru a repara aripa dreaptă, din curte, a imobilului său din str. Lăpușneanu nr. 6, potrivit cu recomandările primite³³⁵. Pe verso erau făcute următoarele recomandări tehnice: „va repara peretele de la aripa de clădire principală, situată spre nord, ce este ieșită din verticală și prezintă mai multe crăpături, desfăcând zidăria temeliei în partea unde e tasată, construind două picioare din beton de ciment și cu traverse din fier. Va ancora pereții de la partea de sus a etajului și parterului și va desființa bolțile de la ferestre ce sunt ieșite din verticală, înlocuindu-le prin traverse din fier. Va repara pardoselile de beton de la closetele parterului și va vărui cu lapte de var restul imobilului. Va repara tabla la acoperământ, la jgheaburi și burlane”.

Doamna Anetta Bucur, domiciliată în str. Lăpușneanu nr. 6, cerea autorizație, la 15 octombrie 1823, „ca mărfurile de cofetărie ce le desfac în magazinul meu să le pot desfăce nu numai *en-gros* ci și *en-detail*, în magazin, conformându-mă legii”³³⁶. Serviciul de sănătate publică a impus solicitantei ca, în termen de 10 zile să introducă conducte cu apă curentă în local, după care vânzarea cu amănuntul va putea fi autorizată³³⁷.

La 17 iulie 1931, Emanoil Marcovici³³⁸, proprietar din str. Lăpușneanu nr. 6, solicita autorizație pentru a construi, în fundul curții, o cameră care va servi de bucătărie³³⁹. Este atașat planul, o planșă de ozalid³⁴⁰. Bucătăria, o construcție de cărămidă de 3,00 × 4,00 m, urma să fie construită chiar în colțul stâng din spatele proprietății.

Vasile Lăzărescu, cerea autorizație pentru a face reparații la fațada librăriei sale, „Cartea Românească”, ce funcționa în clădirea din str. Lăpușneanu nr. 6, proprietatea d-lui Emanuel Marcovici³⁴¹.

La 10 noiembrie 1942, ing. Paul Sădeanu solicita Primăriei delegarea șefului Serviciului tehnic pentru a participa la recepția lucrărilor de reparații executate în regie proprie de către Secția III Poduri C.F.R. Iași, la imobilul din str. Lăpușneanu nr. 6, apartamentele 10 și 11, proprietatea C.F.R., în care s-a instalat Secția III Poduri C.F.R.”³⁴².

*

În curtea interioară a acestui imobil au existat, succesiv, două ateliere fotografice: B. Chaland & Co. La 25 octombrie 1903, solicita Primăriei, o autorizație pentru a construi un atelier fotografic, din cărămidă, în ograda imobilului din str. Lăpușneanu nr. 6 (Casa

³³⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 93.

³³⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 90.

³³⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 99.

³³⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 100.

³³⁸ Emanoil Marcovici își avea domiciliul în str. Ștefan cel Mare nr. 15 (și în str. Cuza Vodă, nr. 18).

³³⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 105.

³⁴⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 104.

³⁴¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 108.

³⁴² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 117.

Walter)³⁴³. Pe verso se arată că pavilionul urma a se construi în fundul curții imobilului: „se va construi pe temelii de piatră, soclul fiind înălțat cu cel puțin 0,30 m deasupra nivelului ogrăzii. Se va folosi un strat izolator împotriva umezelii, pe bază de ciment sau asfalt. Pereții, atât ai atelierului cât și a cămăruței de alături vor fi din zidărie de cărămidă, executați cu mortar de var gras și nisip. Se vor face în interior dușumelele; plafonul nu se face, din cauza destinației pentru care se construiește. Acoperământul se va construi cu șarpantă din lemn, parte învelit cu tablă, iar parte vitraj din sticlă. Uși și ferestre se vor așeza în locurile arătate în plan, păstrându-se toate dimensiunile clădirii, în conformitate cu planurile alăturate” (C. Iamandi). Avizul este semnat de arhitectul lui N. Cugler. Este anexată și o *Schiță pentru construirea unui atelier de fotografie în curtea caselor din str. Lăpușneanu nr. 6* (tuș pe calc), amplasat în partea dreaptă a curții³⁴⁴. La dosar există și o antemăsurătoare a acestui atelier, cu calculul materialelor de construcție necesare (întocmit de C. Iamandi și contrasemnat de N. Cugler)³⁴⁵. Pavilionul avea dimensiunile de 8,60 × 4,60 m, iar camera obscură era de 1,30 × 3,30 m.

B. Chaland este un fotograf cu notorietate la Iași. El a realizat o cunoscută carte poștală cu imaginea Casei Walter (în curtea interioară a căreia își avea propriul atelier). La 1907 Chaland și Weiss au realizat fotografiile oficiale de la ceremonia în care primarul Gh. Lascăr săpa primele pene de hârleț pentru lucrările de aducțiune a apei potabile a Iașului de la Timișești³⁴⁶.

Atelierul foto Rosenthal. La 17 aprilie 1920, Solo Rosenthal solicita primăriei autorizație pentru construirea unui atelier fotografic în curtea imobilului din str. Lăpușneanu nr. 6, „dimensiunile fiind arătate în alăturatul plan”³⁴⁷. Serviciul tehnic al Primăriei impunea ca noua construcție să fie de zidărie de cărămidă, pe fundație de piatră sau beton și acoperită cu tablă, după forma și dimensiunile din alăturatul plan.

La dosar este anexată o planșă calc (color). *Planul construirii Atelierului de Fotografie din str. Lăpușneanu nr 6, a D-lui Solo Rosenthal* cuprinde patru schițe: plan general de amplasare, plan orizontal și secțiune verticală a construcției, precum și fațada principală. Pe aceasta din urmă este inscripționată denumirea atelierului: „Rembrandt”. Atelierul avea să fie amplasat în fundul proprietății Diamant, alipit de proprietatea Iacobovici și dispus invers (de-a lungul) decât atelierul foto existent anterior pe acel loc. Era vorba despre o construcție de 11,24 × 4,60, în care era cuprins atât salonul cât și camera obscură. Încăperea principală avea un luminator în acoperiș (la înălțimea de 3,30 m), pentru a asigura lumină naturală suficientă fotografierii, iar peretele fațadei era, în parte, tot din sticlă, cu același scop.

Clădirea din str. Lăpușneanu, nr. 8 (I. Schwartz, ing. L. Cana). Aceasta era învecinată cu nr. 6, fiind amplasată în același front de clădiri. La 22 iunie 1904, Comisia Locuințelor Insalubre consemna că „imobilul din str. Lăpușneanu nr. 8, proprietatea lui Ițic

³⁴³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 14.

³⁴⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 15.

³⁴⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 16.

³⁴⁶ Nicolae Peiu, Dionisie Simionescu, *Lungul drum al apei către Iași*, p. 102.

³⁴⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile, 58/6, f. 64.

Schwartz, este o locuință cu patru camere dispuse pe două etaje; încăperile din dos sunt umede și întunecoase. Latrina este din scânduri. Atenanșele sunt 10 camere pe două etaje, puțin luminate; cele de la parter sunt umede. Curtea interioară era pavată, dar îngrăditura proprietății era proastă³⁴⁸.

Printr-o adresă anterioară, din 30 iunie 1905, Primăria îi impunea să facă „borduri din zid”. Proprietarul cerea o amânare a lucrărilor cerute, invocând lipsa de mijloace: „cum însă eu sunt bătrân și timpurile sunt foarte grele, apoi imobilul este deja amanetat”. El cerea o prelungire de 3 luni pentru a se conforma, termen pe care Primăria i-l acordă³⁴⁹.

La 8 aprilie 1910, inginerul șef al Primăriei, N. Cugler, semnala în scris că, „la casele proprietatea domnului Ițic Sfartz, str. Lăpușneanu nr. 8, grevate la Creditul Urban din Iași, are parterul aripei din curte într-o stare de insalubritate ce depășește orice margină posibilă, și anume: lumina și soarele este complet luată de un zid înalt așezat la depărtare de 1,5 m, așa că aceste locuinți sunt adevărate morminte, umede, fără lumină și aer. Cred că este strict necesar să se instituiască o comisiune care, conform art. 151 din Legea sanitară, să decidă dacă încăperile acestui parter mai pot fi locuite de oameni”³⁵⁰. La data de 3 mai 1910, comisiunea deplasată la fața locului constata că „camerele parterului din aripă și camerele dindărătul băcăniei sunt fără lumină și umede; curtea foarte mică, limitată de un zid înalt, așa că aerul este cu totul viciat”³⁵¹. Comisia decide că aceste camere sunt insalubre și nu pot fi locuite.

O autorizație pentru lucrări la acest imobil a fost emisă la 5/11 noiembrie 1911. Prin aceasta Iosip Ițic Schwartz era autorizat să execute următoarele lucrări la imobilul său din str. Lăpușneanu nr. 8: „a construi o latrină din zidărie masivă, în conformitate cu planul alăturat”³⁵². Este atașat planul unei latrine cu trei cabine (pe calc)³⁵³. La 7/20 iunie 1914 se constata însă că aceste latrine nu erau construite regulamentar și se solicită ca proprietarul să fie obligat să le reconstruiască, în termen de 20 de zile, potrivit normelor, cu closet, apă curentă și racordare la canalizarea orașului³⁵⁴.

La 14/27 iunie 1918, Adolf Schwartz, unul dintre moștenitorii răposatului Ițic Schwartz, cerea Primăriei să ia măsuri împotriva „chiriașului Moise Zingher, cârciumar, din acel imobil, care din neglijență și rău tratament condus de d-sa asupra cârciumei ce o are, lăsând robinetele de apă deschise, timp de vreo 8-9 zile, cât a ținut localul închis, din care cauză apa s-a scurs în pivniță, surpându-se bolta pivniței de sub dușumeaua localului de consumație; și cum zilnic în acel local este continuă aglomerație de consumatori, amenințând asupra întregului local. Deci, subsemnatul, neavând nici un amestec într-o eventuală nenorocire, degajându-mă de orișice răspundere, vă rog a ancheta la fața locului, rugându-vă a opri funcționarea localului până la repararea definitivă a pivniței, de care d-sa este răspunzător față de noi”³⁵⁵. Reprezentantul Primăriei, deplasat la fața locului, constata

³⁴⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 4.

³⁴⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 6.

³⁵⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 15.

³⁵¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 25.

³⁵² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 30.

³⁵³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 31.

³⁵⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 32.

³⁵⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 37.

că „o parte din bolta pivniței unde se află deasupra Birtul Zingher, din cauza conductei de apă în pivniță a căzut, astfel încât dușumeaua dughenei unde circulă multă lume pe deasupra bolței căzute a rămas fără multă siguranță, amenințând și un perete de la mijloc a se lăsa, după cum se vede din crăpăturile pronunțate din el”³⁵⁶. Se cer reparații urgente, în caz contrar recomandându-se închiderea și evacuarea prăvăliei, potrivit art. 1 din Regulament.

În procesul-verbal al Comisiei însărcinate cu constatarea stării de soliditate a clădirii din str. Lăpușneanu nr. 8, proprietatea Hana Svartș și Avram Svartș, încheiat la 3 iulie 1918, se constata că: „o parte din bolta pivniței a căzut, din cauza conductei de apă din care cauză și pereții care este așezat pe boltă e crăpat amenințând cu căderea”. Comisia recomandă ca „d-l chiriaș M. Zingher să pună de urgență șpraițuri de stejar în pivniță pentru susținerea peretelui și a o parte din boltă (...) mai întâi va așeza o grindă din fier bine fixată în ambii pereți și în urmă a repara crăpăturile prin țesătura de cărămidă făcută cu mortar de ciment și asta în cel mult cinci zile, în caz contrar se va cere închiderea prăvăliei”³⁵⁷.

Moise Singer, proprietarul magazinului de băuturi spirtoase și a restaurantului din str. Lăpușneanu nr. 8, arată, la 4/17 decembrie 1918, că a făcut reparațiile cerute la bolta pivniței încă din luna iulie, la somația Primăriei, deși acestea trebuiau făcute de proprietar. El arată că demersurile Primăriei sunt o urmare a intervențiilor proprietarului imobilului, cu care se află în proces și care urmărește evacuarea sa din imobil³⁵⁸.

Proprietarii imobilului, Hana Schwartz și Ițic Schwartz, răspundeau, la 13 septembrie 1919, că după primele măsuri de consolidare a pivniței cu bârne de stejar, nu se pot angaja la lucrări mai ample de consolidare a clădirii, deoarece mai existau și alți moștenitori (care ar avea această obligație), dintre care unii mobilizați pe front. Ei afirmă că, în contextul istoric dat, nu reușesc să obțină un împrumut ipotecar care să acopere o cheltuială foarte mare, necesită de consolidarea imobilului. „Având în vedere situația precară și costul exorbitant al materialelor precum și al manoperei” proprietarii cereau o nouă amânare, până în primăvară, pentru efectuarea lucrărilor³⁵⁹.

La 11 octombrie 1920, Curtea de Apel Iași respingea acțiunea Anei Schwartz împotriva chiriașului Moise Singher, decizând că ea, în calitate de proprietar al imobilului, avea obligația de a face și de a plăti lucrările de consolidare a pivniței imobilului³⁶⁰. Tribunalul Județului Iași, la 23 octombrie 1925, lua aceeași decizie în cazul plângerii lui Schwartz Avram, considerându-se că proprietarul este cel care este obligat să facă reparațiile³⁶¹.

Imobilul din str. Lăpușneanu nr. 8, la data de 27 mai 1933, se afla în proprietatea avocatului P. Sion. Acesta obținea autorizație din partea Primăriei pentru „a repara tencuielile pe unde va necesita și în urmă șlefui și vărui imobilul”³⁶². Din solicitarea scrisă de mâna proprie, constatăm că avocatul P.V. Sion era beneficiarul succesiunii Capucinski, iar autorizația solicitată se referea doar la o parte din imobilul amintit, nu la întreaga clădire³⁶³.

³⁵⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 37v.

³⁵⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 42.

³⁵⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 73.

³⁵⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 83.

³⁶⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 90.

³⁶¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 92.

³⁶² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 100.

³⁶³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 101.

La 9 iunie 1936, Valeria Ștefănescu, în calitate de administrator al imobilului din str. Lăpușneanu nr. 8, cerea Primăriei autorizația necesară pentru a face reparațiile necesare la tencuiala exterioară a clădirii, din str. Lăpușneanu și str. Gh. Lascăr³⁶⁴.

Mihai Cana, reprezentant și administrator al moștenitorului Șchfartz din str. Lăpușneanu nr. 8 solicita, la data de 7 decembrie 1936, autorizație pentru a construi în fundul curții a două cabine de closet cu parter și etaj și o magazie de cărămidă, 10 metri de gard între vecini și curățirea fațadei la stradă și în curte³⁶⁵. Plan pe calc³⁶⁶. Autorizația de construcție³⁶⁷.

La 21 august 1937, Primăria soma pe doamna Leia Cana să consolideze de urgență piciorul de zid a imobilului din str. Lăpușneanu nr. 8 (Magazin Mihalache)³⁶⁸. Leia Cana nu locuia aici, ci domiciliu în str. Cuza Vodă nr. 27³⁶⁹.

Ing. I. Cana sancționat, la 15 februarie 1938, pentru lucrări făcute fără autorizație la imobilul din str. Lăpușneanu nr. 8³⁷⁰.

La 6 iunie 1938, „Valeria Ștefănescu, în calitate de sechestru judiciar al imobilului din Iași str. Lăpușneanu nr. 8, proprietatea Kapucinski, cere Primăriei autorizația cuvenită pentru a repara balconul din extremitatea clădirii, colț cu str. Gheorghe Lascăr. Această reparație este absolut necesară, întrucât, pe lângă aspectul inestetic, prezintă și un pericol pentru locatari; însă având un caracter provizoriu, deoarece această parte a clădirii este supusă exproprierii”, se cere acordul pentru efectuarea reparațiilor de strictă necesitate, „pentru ca balconul să fie utilizabil temporar, cheltuieli prea mari nefiind justificabile, din cauza provizoratului pe care eventuala expropriere îl impune”³⁷¹. Se mai cerea autorizație pentru tencuit și văruiet restul fațadei. La 10 iunie Primăria acorda autorizația solicitată, „va înlocui pardoseala balconului existent, peste tot, și văruierea întregului imobil”³⁷².

Inginerul Gheorghe Iritz solicita autorizație, la 30 noiembrie 1938, pentru a face o separație electrică pentru reclamă luminoasă la proprietatea moștenitorilor Schwartz din str. Lăpușneanu nr. 8. În conformitate cu alăturatul plan³⁷³. Planșa de ozalid, cu data de 2 decembrie 1938, cuprinde un plan de situație a imobilului, din care se poate vedea contextul urban al amplasării sale (între imobilul de la nr. 6. Gh. Marcovici și cel de la nr. 10, Axinte) și un plan în secțiune a clădirii, cu firma „Radio Telefunken. La ing. Iritz”³⁷⁴.

La 5 iulie 1939, în urma somației Primăriei, proprietarul cere autorizație pentru realizarea unui planșeu de beton la balconul imobilului din str. Lăpușneanu nr. 8, precum și repararea gangului principal și văruierea fațadei³⁷⁵.

³⁶⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 105.

³⁶⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 107.

³⁶⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 109.

³⁶⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 110.

³⁶⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 112.

³⁶⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 115.

³⁷⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 102.

³⁷¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 118.

³⁷² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 119.

³⁷³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 120.

³⁷⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 121.

³⁷⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 123.

Serviciul Arhitecturii din cadrul Primăriei solicita, la 17 iunie 1939, somarea doamnei Liza Cana (domiciliată în str. Cuza Vodă) ca să desființeze de urgență balconul de scânduri de la imobilul său din str. Lăpușneanu nr. 8, „care este în stare foarte rea și amenință să cadă în stradă, peste pietoni”³⁷⁶. Proprietara urma să solicite autorizație pentru a construi un balcon nou, „din material nearzător” și să repare fațada clădirii.

O armeană Arșaluis Aslanian, cere autorizație, la 29 ianuarie 1940, pentru a amenaja o vitrină în locul ferestrei și ușii existente la imobilul domnișoarei Valeria Ștefănescu din str. Lăpușneanu nr. 8, potrivit planului alăturat³⁷⁷. Pe verso, condiții: „v-a executa un portal potrivit planului alăturat; zidurile de deasupra vor fi sprijinite prin traverse de fier în dublu T, în dimensiuni suficiente pentru a rezista sarcinilor date” (arh. C. Ciurea). Este atașat planul desenat pe calc³⁷⁸. A fost emisă și autorizația necesară, la 30 ianuarie 1940³⁷⁹.

La 24 octombrie 1940, Valeria Ștefănescu aducea la cunoștința Primăriei că, în urma cutremurului din data de 22 octombrie 1940, imobilul din str. Lăpușneanu nr. 8 „a suferit stricăciuni la fațada din stradă și anume: de la o cornișă s-au detașat niște lespezi de piatră care ar periclita circulația, în caz când nu s-ar repara imediat”³⁸⁰. Ea solicita să facă aceste reparații foarte repede, fără să mai fie nevoie de obținerea autorizației necesare. La 25 octombrie 1940 i se eliberează autorizația solicitată³⁸¹.

Doi chiriași, Valeria Grosaru și Vasile Grosaru, ce locuiau în acest imobil, semnaleză în scris Primăriei, la data de 12 noiembrie 1940, că, în urma cutremurului din 9/10 noiembrie 1940, „imobilul în care locuim a suferit mari stricăciuni, căzând plafoanele, coșurile, dislocându-se pereții și căzând cornișa zidului dinspre str. Gh. Lascăr. Ei solicitau constituirea unei Comisii care să constate „dacă imobilul mai poate fi locuit fără a prezenta un pericol imediat pentru locatari, întrucât vedem cum crăpăturile se măresc, încât dărâmarea întregului imobil este iminentă”³⁸².

La 25 ianuarie 1941, ing. Cana este anunțat că, în ziua de 30 ianuarie, Comisia va sosi la fața locului pentru a constata starea de rezistență a imobilelor din str. Lăpușneanu, nr. 8 și 10³⁸³. În aceeași zi este anunțat și ing. Gh. Iritz (domiciliat în str. Râpei nr. 4), procuratorul d-lui ing. Cana, despre deplasarea comisiei³⁸⁴.

Serviciul Electricității din cadrul Primăriei autoriza, la 3 octombrie 1941, pe domnii Th. Gh. Raicu și C.P. Sofincu să instaleze un contor electric separat pentru consumul industrial³⁸⁵. Este atașată și planșa pe calc: *Planul separației de curent industrial al Magazinului „Energia”, proprietatea domnilor Th. Gh. Raicu și C.P. Sofincu*³⁸⁶.

³⁷⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 125.

³⁷⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 130.

³⁷⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 131.

³⁷⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 132.

³⁸⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 133.

³⁸¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 137.

³⁸² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 119.

³⁸³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 141.

³⁸⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 143, 147.

³⁸⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 161, 162.

³⁸⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 58/8, f. 163.

Clădirile de pe strada Gheorghe Lascăr

Gheorghe Lascăr (1857-1929) a fost primar al Iașului în perioada 24 decembrie 1904 - 9 aprilie 1907, rămânând în memoria ieșenilor ca un gospodar destoinic, un primar cu realizări notabile. Gheorghe Lascăr organizează, alături de alte personalități politice ale vremii, festivitățile prilejuite de împlinirea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare și Sfânt. La 15 octombrie 1906, Gheorghe Lascăr participă la inaugurarea statuii lui Vasile Alecsandri, amplasată în fața Teatrului Național. Statuia fusese executată, la inițiativa lui Vasile Pogor, de sculptorul Wladyslaw C. Hegel.

Primarul Lascăr a obținut un împrumut de 13,5 milioane de lei pentru alimentarea cu apă din sursa Timișești și pentru canalizarea orașului. Proiectul de canalizare, aprobat în ședința din 13 mai 1906, includea și lucrările de rectificare a albiei Bahluiului. La 9 februarie 1907, primarul a încheiat contractul cu firma *Union Baugesellschaft* din Viena pentru lucrările de captare și aducțiune a apei din Timișești, iar în ședința Consiliului Primăriei din 6 aprilie propune și este înființat Serviciul Lucrărilor de Alimentare cu apă a orașului de la Timișești.

Imobilul din str. Gheorghe Lascăr, nr. 1 (Gheorghiu, Gr. Bejan). Se înaintează planul de construcție al unei camera pentru birou și un șopron, în str. Gheorghe Lascăr, pentru depozitul meu de lemne, cerut de Serviciul sanitar, se cere autorizație de construcție³⁸⁷. Va construi o magazie închisă din toate părțile, din zidărie masivă, pe temelie de piatră și acoperită cu tablă (...) Proprietarul nu s-a conformat cerințelor, construind un șopron de lemn pe picioare de zidărie, pentru care va fi somat în repetate rânduri să o demoleze³⁸⁸.

La dosar sunt atașate mai multe schițe: *Planul se situație a depozitului de lemne din Esplanada Elisabeta și Esplanada Principesa Maria, 16/7, proprietatea domnului inginer Grigore Bejan pe care voiește a construi un șopron, una cameră (birou) și o latrină conform cerințelor Serviciului sanitar*³⁸⁹; *Plan de situație a imobilului din str. Gh. Lascăr, proprietatea d-lui inginer Grigore Bejan; terenul avea suprafața totală de 578, 35 mp; suprafața supusă exproprierii, pentru lărgirea străzii Gheorghe Lascăr este colorată în roșu*³⁹⁰.

Căminul studențesc. În urma diverselor discuții și reproșuri, la 31 ianuarie 1940, ing. Gr. Bejan oferea gratuit clădirea Căminului pentru cazarea a 200 de „izolați” (acolo nu aveau ce strica, nici ce fura). Clădirea aparținea Societății Căminul Cultural Creștin, reprezentată prin domnul A. C. Cuza. Când va prelua din nou acel cămin va avea oricum numeroase reparații și cheltuieli, deși Codreanu (Zelea) când l-a ocupat era cu totul nou³⁹¹. El dorea să evite ca acei izolați să fie cazați chiar în Hotelul său.

Imobilul din str. Gheorghe Lascăr, nr. 3 (S. Marcovici, Sinagoga Spaner Jurist). La 21 mai 1919 Mendel Marcovici, proprietar, „în calitate de episcop al Sinagogei din str. Gheorghe

³⁸⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/1, f. 1.

³⁸⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/1, f. 44.

³⁸⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/1, f. 3.

³⁹⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/1, f. 21.

³⁹¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/1, f. 48.

Lascăr nr. 3, cere autorizație pentru a face niște reparații de întreținere la acea sinagogă: a repara tencuielile și a vărui fațada, a repara și vopsi acoperișul de tablă al clădirii³⁹². Se constată că imobilul nu cade în zona de aliniere, astfel încât a fost eliberată autorizația solicitată.

Joseph Zoller, în calitate de epitrop al Sinagogii Șloim Jurist, din str. Gheorghe Lascăr nr. 3, cere autorizație, la 6 iulie 1921, pentru a împrejmuji cu gard de lemn curtea acestui imobil, precum și de a construi un corp de latrine cu 3 cabine și o cămară pentru ținut lemne³⁹³. La 15 iunie 1921 se arăta că: „întrucât Comuna are dreptul la trecătoare pe sub bolta caselor din amont de sinagogă, veți cere actele sinagogei, spre a se ști cum să se deie aliniamente și să se fixeze limitele³⁹⁴. Funcționarii însărcinați cu această problemă consemnau că nu era nimeni de găsit la Sinagogă, nici măcar petiționarul. Este atașată o planșă pe calc: *Plan pentru construirea a unui closet cu 3 cabine și o magazie, proprietatea Sinagogei Șloim Jurist*³⁹⁵. Magazia amintită urma să aibă dimensiunile de 4,5 × 4 m, iar anexa destinată closetului avea să fie de 4,5 × 2,0 m.

Epitropia Spitalului Israelit din Iași anunța în scris Primăria, la 24 iulie 1923, „că ultima furtună ce a bătut deasupra orașului nostru a descoperit și sinagoga proprietatea acestei Epitropii, din str. Gh. Lascăr nr. 3, făcându-se imposibilă efectuarea rugăciunilor, lipsind o mare parte dintre coreligionarii noștri de posibilitatea de a-și satisface cerințele lor sufletești³⁹⁶. Se cere acordarea de urgență a autorizației necesare efectuării lucrărilor de reparație. În anul 1924, epitropii Sinagogei „Sturdza” din str. Gheorghe Lascăr (Râpa Galbenă) cer autorizație pentru a îngrădi cu gard de lemn acest imobil³⁹⁷. Pe verso condițiile de autorizare. „Se va construi despre str. Gheorghe Lascăr și esplanada Principesa Maria un grilaj de ștachete fasonate de stejar ecarisate, având capetele care intră în pământ carbonizate sau ecarisate. Înălțimea grilajului nu va trece de 2,00 m; poarta și portița se vor deschide către interior³⁹⁸. Autorizația a fost eliberată la 26 septembrie 1924³⁹⁹. A fost anexat și un plan pe calc: *Extras din planul de aliniere a străzilor Gh. Lascăr și Principesa Maria*. Acesta este un plan de situație, în care proprietatea Comunității israelite este marcată cu albastru (în partea din vale a rondului esplanadei Maria). La 1924 Ancel Rotemberg, repară acoperișul imobilului de pe str. Gh. Lascăr nr. 6⁴⁰⁰.

La 14 august 1924, s-au stabilit limitele de fixare a gardului Sinagogii, la 1,5 m de la bordura trotuarului⁴⁰¹, pentru a asigura trecerea pietonilor. Autorizație la 26 iulie 1923⁴⁰².

S. Marcovici, domiciliat în str. Gheorghe Lascăr nr. 3, cerea, la 26 iulie 1926, autorizație pentru a construi, la acea adresă, două camere și o latrină, conform planurilor

³⁹² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f.1.

³⁹³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 3.

³⁹⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 4.

³⁹⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 5.

³⁹⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 9.

³⁹⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 12.

³⁹⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 5.

³⁹⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 18.

⁴⁰⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 12-14.

⁴⁰¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 17.

⁴⁰² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 10.

anexate⁴⁰³. Planșa amintită cuprinde planul clădirii, secțiunea și fațada viitoarei clădiri⁴⁰⁴. Casa, cu fațada spre str. Lascăr, avea să fie amplasată chiar lângă sinagogă. Latrina era lipită de corpul casei, dar cu acces din exterior, lângă ușa de intrare. În autorizația de construcție, emisă la data de 29 iulie 1926, se arată că se va construi din zidărie masivă de cărămidă pe fundație de piatră, a cărei adâncime să fie „până când se va da de pământ sănătos”. Closetul va fi prevăzut cu un capac de fontă pentru curățire și ventilator pentru aerisire⁴⁰⁵.

În anul 1928, Iosip Leibovici cerea autorizație pentru a deschide un depozit de lemne de foc, la imobilul din str. Gh. Lascăr nr. 3, spre Râpa Galbenă. La 18 mai 1928 se constata „terenul ca suprafață și situație îndeplinește condițiile”. „1. Se va construi un șopron cu picioare de zid, acoperit cu tablă, la 10 m depărtare de stradă și la 4 m de hotarul vecin; 2. Un closet regulamentar conform zonei; 3. Una cameră pentru custode și una pentru lucrători; 4. Curtea să fie pavată pe partea carosabilă”⁴⁰⁶. Planșa calc: *Planul de situație a terenului pentru depozit de lemne, str. Gh. Lascăr, suprafață totală 620 mp (cu dimensiunile locului; sinagoga, curte, closete, locuințe)*⁴⁰⁷.

La 30 mai 1929, Iosib Leibovici, comerciant, domiciliat în str. Gheorghe Lascăr nr. 3 (casele comunității evreiești), se obligă să desființeze toate lucrările și construcțiile pe care le-a făcut în str. Lăpușeanu nr. 26 (în curtea din dos) și pentru care era autorizat de Primăria Iași în vederea înființării și funcționării unui depozit de lemne în acel loc, în cazul în care Primăria, prin noul regulament pe care îl va pune în vigoare, va hotărî desființarea depozitelor de lemne din oraș, fără a avea vreo pretenție, de nici o natură⁴⁰⁸. Petentul trebuia să construiască o cameră de zidărie din cărămidă masivă, pe fundație de piatră, având acoperișul din lemn, acoperit cu material nearzător. Un șopron pe picioare de zid, acoperit cu tablă. Lucrările se vor executa pe locul indicat pe planul de situație, adică la 4 m de hotarul vecinilor și la 10 m de stradă. Va executa un closet regulamentar de zid, cu apă și legătură la canal. O cameră pentru lucrători, de 3 × 3 m, cu înălțimea de 3 m, pe fundație de beton, restul de cărămidă, acoperită cu tablă. Se va pava curtea, pe partea carosabilă. Va avea instalație de apă cu furtun, pentru care se va cere autorizație specială⁴⁰⁹.

Iosub Cahana cerea autorizație, la 12 iulie 1938, pentru a face reparații radicale necesare la sinagoga din Bulevardul Elisabeta, de lângă Hotel Bejan⁴¹⁰. Autorizația, emisă în 27 iulie 1938, arăta că „va reconstrui, sub acoperișul existent, peretele lateral din curte, cu cărămidă arsă pe fundație de piatră și beton; va repara acoperișul chituind tabla pe unde va necesita și vopsind-o peste tot, și reface toate cheltuielile, la interior și exterior.

Printr-o adresă din 9 decembrie 1938, Primăria era anunțată că Serviciul Agricol al Ținutului Prut și Serviciul Agricol al județului Iași, și-au mutat birourile în imobilul din *Aleea Principesa Maria nr. 5*. Cum accesul trăsurilor și mașinilor se face greu, din cauza drumului deteriorat, vă rugăm să binevoiiți a soma pe domnul Emanoil Marcovici să repare

⁴⁰³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 28.

⁴⁰⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 29.

⁴⁰⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 30.

⁴⁰⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 22.

⁴⁰⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 23.

⁴⁰⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 24, 25.

⁴⁰⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 26.

⁴¹⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 64.

acel drum, sau eventual să îl repare Primăria în contul acestuia⁴¹¹. Pe verso se arată că Serviciul Agricol era chiriaș al domnului Marcovici, proprietarul grupului de imobile denumite „Aleea Principesa Maria” și, din această poziție cerea ca Primăria să îl someze pe domnul Marcovici să repare drumul ce-i deservește imobilele, sau să îl repare Primăria. „Nu avem calitate ca să îl somăm pe proprietar și își repare proprietatea sa, iar Primăria nu poate repara un drum particular. Inspectoratul Agricol trebuia să prevadă în contractul de închiriere obligativitatea proprietarului de a repara acel drum”⁴¹².

Imobilul din str. Gheorghe Lascăr, nr. 4 (Inginer Gr. Bejan). La 22 septembrie 1939: Serviciul Arhitecturii informa Primăria că ing. Gr. Bejan nu s-a conformat somației de a îngrași proprietatea din str. Gheorghe Lascăr nr. 4 (depozit de lemne). Se cerea să fie somat din nou⁴¹³. „Pentru străinii care vin de la gară este un aspect cu totul necivilizat, când dau cu ochii de o îngădire așa rudimentară”⁴¹⁴.

La 28 martie 1940, ing. Gr. Bejan cere autorizație pentru a face lucrările semnalate de Primărie⁴¹⁵. Planșa pe calc anexată (executată de arh. I. Tăutu) arată un plan de situație, planurile orizontale ale construcției și fațada acesteia, care seamănă mai mult cu aceea a unei locuințe decât cu cea a unui depozit⁴¹⁶. Clădirea destinată depozitării lemnului, era una de mici dimensiuni, 9,00 × 5,00 m; aceasta avea două încăperi din care doar una, de 5,90 × 5,00 m, era pentru lemne. O altă clădire era destinată biroului, pentru vizitatori. Consiliul de igienă, într-o ședință din 29 septembrie 1939, decide închiderea depozitului de lemne a lui Gr. Bejan, care funcționa în condiții improprii („condiții insalubre, inutilizabile și inestetice”)⁴¹⁷.

La o altă cerere de funcționare a depozitului, înregistrată în 1940, primarul răspunde că „întrucât depozitele de lemne de foc sunt clasificate ca industrii de categoria a doua, nu vi se poate permite funcționarea depozitelor pe acel teren”⁴¹⁸.

La 4 decembrie 1941, Serviciul Sanitar arăta că „prin prezenta vă facem cunoscut că s-au dărmat, conform ordinului nr. 1/1940 a Inspectoratului General Sanitar, construcțiile din curtea depozitului de lemne din Bulevardul Elisabeta nr. 8, proprietatea domnului ing. Gr. Bejan”⁴¹⁹.

Imobilul din str. Gheorghe Lascăr, nr. 5 (Dr. D. Romano). La 5 februarie 1938, Dr. D. Romano cere autorizație pentru a construi un imobil pe terenul său din str. Gheorghe Lascăr nr. 5, potrivit planului anexat. Imobilul va fi compus din subsol, parter și etaj, în suprafață de 138 mp⁴²⁰. În *avizul tehnic* se cere o comisie de specialiști care să își dea avizul, deoarece este foarte important de analizat dacă terenul, fiind umplutură, se poate construi. Se recomandă să facă fațada spre Râpa Galbenă, deoarece are perspectivă deschisă spre gară.

⁴¹¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 73.

⁴¹² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/3, f. 73v.

⁴¹³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/4, f. 1.

⁴¹⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/4, f. 4.

⁴¹⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/4, f. 8.

⁴¹⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/4, f. 9.

⁴¹⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/4, f. 15, 16.

⁴¹⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/4, f. 11.

⁴¹⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/4, f. 21.

⁴²⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 1.

Urma să se analizeze dacă fațada, simplă cum este tratată, corespunde importanței străzii, văzute din Lăpușneanu. A fost verificat și aliniamentul pe care va trebui să se lucreze, pentru a se conforma planurilor de urbanism⁴²¹.

La dosar sunt prezente și o serie de planșe, precum: *Copie de pe planul de aliniere a str. Gheorghe Lascăr* (strada trasată cu roșu)⁴²². Planșă ozalid: *Proprietatea Dr. D. Romano, str. Gheorghe Lascăr nr. 5*. Este vorba despre o locuință în stil „block-haus”, cu subsol, parter și etaj⁴²³. Sunt reprezentate fațadele dinspre str. Gheorghe Lascăr și dinspre strada nouă, precum și planurile parterului și etajului, fiind date și dimensiunile. Potrivit planurilor orizontale, se observă că una dintre fațade urma o linie în arc de cerc, potrivit liniei pieții (Gh. Lascăr).

Autorizația, emisă la 10 februarie 1938, prevedea că se va construi acest imobil, cu 25 de încăperi, cu suprafața de 198 mp. Clădirea va fi zidită din cărămidă pe fundație de beton sau piatră, iar acoperișul va fi din material neazător. Planșeul betonului va fi obligatoriu din beton armat⁴²⁴.

La 11 aprilie 1938 a fost depusă cererea de autorizație pentru a face instalația de apă și canal, în conformitate cu planul alăturat⁴²⁵. Firma ing. Gh. Iritz a fost cea aleasă pentru realizarea instalației de apă și canalizare, precum și „instalația electrică și de soneriei”. La dosar este prezentă o „convențiune” între părți, de fapt un deviz detaliat asupra materialelor necesare pentru aceste lucrări, a manoperei și a taxelor ce trebuiau să fie plătite⁴²⁶. Este atașată și o planșă în ozalid: *Schiță de plan pentru instalația de apă și canal*⁴²⁷. Autorizația a fost emisă la 12 aprilie 1938⁴²⁸. 15 septembrie 1938: Solicita ca instalația de lumină electrică să fie construită cu trei separații, potrivit planului alăturat⁴²⁹.

La dosar există și un alt plan pe ozalid: *Dr. D. Romalo, str. Gheorghe Lascăr nr. 5. Una instalație și trei separații electrice*. Planșa conține trei planuri: subsol, parter și etaj; un tabel special indică destinația încăperilor. Planșa mai are și un plan de situație a pieții Gheorghe Lascăr, cu amplasarea clădirilor; se vede proprietatea Romano, de la nr. 5, alături de sinagoga de la nr. 3⁴³⁰. A fost emisă autorizația solicitată în acest sens⁴³¹.

Imobilul din str. Gheorghe Lascăr, nr. 6 (A. I. Iacobovici). La 16 iulie 1909, Frații Iacobovici „vrând a construi pe locul nostru din str. Gheorghe Lascăr colț cu str. Elisabeta, loc rămas nouă după exproprierea făcută de Onor Comuna Iași, două case de locuință cu atenansele ei arătate în alăturatul plan, vă rugăm să binevoiți a ne elibera cuvenita

⁴²¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 1v.

⁴²² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 3.

⁴²³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 5.

⁴²⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 6.

⁴²⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 8.

⁴²⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 9-10.

⁴²⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 11.

⁴²⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 12.

⁴²⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 13.

⁴³⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 14.

⁴³¹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/5, f. 15.

autorizație”⁴³². Ei cereau și scutirea de taxă pentru construcții. În avizul tehnic de pe verso arhitectul orașului arăta că: „După cum se vede din planul de situație al acestor clădiri proiectate, corpul A este astfel situat din cauza formei greșite ce s-a dat acestei străzi, încât numai satisfăcător esteticii nu poate fi. Am cercat la fața locului să dau altă pozițiune clădirii, mai avantajoasă, însă mi-a fost imposibil din cauza rondonului prea mic al acestei străzi, și unde cercând a adapta clădirea pe profilul alinierii, ne-ar da o formă ridicolă și chiar imposibilă de executat. Iar partea despre vale, unde am avea o linie dreaptă, este impropriu pentru construcție, fiind umplutură mai adâncă de 15 m. Cu totul altfel ar fi dacă acest mic rond ar dispărea, și ar rămâne numai colțul spre exterior rotunjit la întretăierea acestor trotuare, atunci am așeza clădirea pe aliniament, ceea ce ar fi mult mai avantajos esteticii.

În caz însă dacă D-Voastră aprobați așa cum se cere de proprietar și după planul de situație ce-l alăturăm, atunci condițiile de autorizare sunt următoarele: Se va construi din zidărie masivă de cărămidă atât corpul A cât și corpul B, pe fundamente de piatră, așezat pe teren solid. Ambele corpuri vor fi acoperite cu material nearzător. Proprietarul renunță la subsolurile prevăzute în plan, aceasta din cauza terenului vicios al acelei regiuni și în acest caz clădirea se va așeza pe picioare de zidărie („arce de descărcare”?) care nu vor fi mai mici în dimensiune de 1,50 m, mai înguste de 0,60 m, așa ca să depășească cu 0,12 cm grosimea zidurilor ce au de suportat, iar la bază vor avea un strat de beton și ciment, în grosime de 0,40 cm și mai larg cu 0,30 cm decât piciorul. Coarda între picioare nu va fi mai mare de 3 m, iar clădirea va fi așezată pe traverse de fier cu profilul necesar al greutateii ce li se va impune⁴³³. Ușile și ferestrele vor avea deschiderile înăuntru, latrinele vor fi cu rezervor impermeabil, pavimentele și pereții cimentați și înzestrate cu ventilații cu secții de 0,20 cm. Clădirile vor fi ornamentate conform planului, tencuite și zidite cu mortar de var gras sau hidraulic în proporție de 1/2. Porțiunile de teren lăsate în curte vor fi pavate cu beton de ciment în grosime de 0,10 cm. Restul terenului se va îngrădi cu grilaj de fier pe aliniamentul ce se va da de acest Serviciu. Proprietarul mai era obligat a amenaja scurgerea apelor naturale de la vecin, astfel ca clădirile sale să nu provoace stagnațiuni”. „Asemenea, va construi un zid de fortificație către vecin, acolo unde taluza va cere, iar restul îl va îngrădi cu lemn, conform regulamentului”⁴³⁴.

La 31 august 1909, A.I. Iacubovici arată că, la recomandarea Serviciului Tehnic, a renunțat la subsolurile clădirilor pe care voia să le construiască în str. Gheorghe Lascăr, crezând că terenul este vicios. Făcând însă un sondaj sistematic, pentru a se încredința, a constatat că terenul este foarte sănătos. În consecință, cere autorizație pentru a construi și acele subsoluri, așa cum prevedeau planurile inițiale⁴³⁵.

La dosar a fost anexat un *Plan pentru construirea caselor de locuință proprietatea D-lor Frații Iacubovici, situate în str. Elisabeta și Gh. Lascăr*⁴³⁶. Fațada lungă era situată pe str. Elisabete, iar cea scurtă pe str. Gheorghe Lascăr. Deasupra intrării, din colț, se afla chiar inscripția „Frații Iacubovici”. Acestor schițe li se adaugă două planuri și două secțiuni ale clădirilor (cu dimensiunile respective). În unele cazuri, este indicată destinația încăperilor

⁴³² DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/f.n., f. 1.

⁴³³ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/f.n., f. 2.

⁴³⁴ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/f.n., f. 2.

⁴³⁵ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/f.n., f. 2.

⁴³⁶ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/f.n., f. 4.

(antret, odaie, salon, cămară, ș.a.). O altă planșă atașată este *Planul de situația a locului din str. Elisabeta colț cu str. Gheorghe Lascăr prop. D-lor Frații Jacobovici*⁴³⁷. În spatele acestui teren era proprietatea moștenitorilor (erezilor) Kapucinsky. Clădirea A se afla pe str. Gheorghe Lascăr, iar clădirea B după colț, pe strada Elisabeta, lângă o pivniță existent anterior.

În autorizația emisă la 5 septembrie 1909, se accepta ca proprietarul să construiască cele două imobile ale sale cu subsolurile prevăzute inițial. Partea de elevație avea să fie construită din cărămidă de cea mai bună calitate. Subsolurile vor fi din zidărie de piatră, lucrat cu mortar de ciment. Se arăta că „acest subsol însă va fi nelocuibil”⁴³⁸. Pentru zona I, clădirile trebuiau să aibă etaj, potrivit regulamentului. Suprafața locului Jacobovici era de 683, 58 mp.

Planșa pe calc din 28 mai 1913 reprezenta *Planul general al proprietăților Jacobovici* de pe str. Gheorghe Lascăr, Esplanada Principesei Maria și str. Elisabeta (cu indicarea distanțelor, în metri)⁴³⁹. La 25 ianuarie 1915, Moisa Iacobovici obține autorizația de a îngrădi proprietatea cu gard de lemn, de 1,60 m înălțime⁴⁴⁰.

*

Cu evocarea vechilor clădiri de pe str. „Gh. Lascăr” se încheie „turul” imobilelor care existau, cândva, pe locul Pieței „Mihai Eminescu”. Privind spațiul actual al Pieței, pare acum îngust, și greu ne putem imagina acel mare număr de clădiri pe un teren de dimensiuni relativ modeste. Cvartalul de altădată a fost însă real, și a reprezentat un capitol de istorie ieșeană. El oferă un bun material documentar pentru istoria clădirilor ieșene, pentru evoluția urbanistică în general.

⁴³⁷ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/f.n., f. 5.

⁴³⁸ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/f.n., f. 6.

⁴³⁹ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/f.n., f.19.

⁴⁴⁰ DJANI, Primăria Iași. Dosare de imobile 63/f.n., f.20.

Fig. 1 – M.M. Ivanov, Orașul Iași văzut dinspre vest. Râpa Galbenă (1790)
© Muzeul Rus din Sankt Petersburg

Fig. 2 – Proprietățile Bisericii „Sf. Nicolae cel Sărac“ la 1807. Piața „Mihai Eminescu“
© Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale ale României

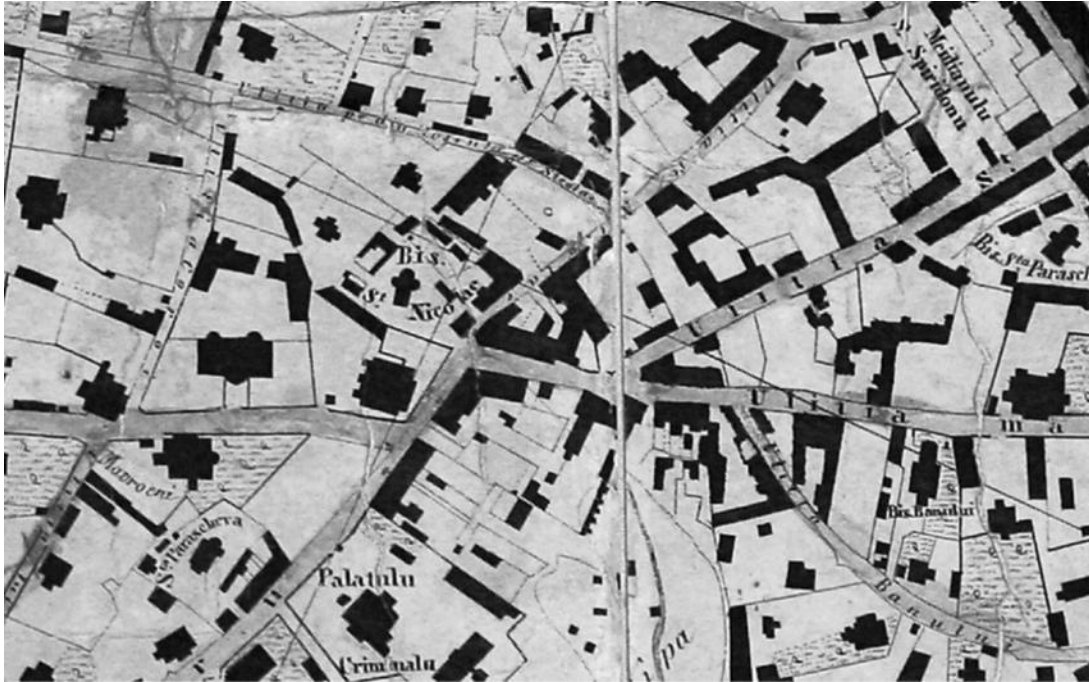

Fig. 3 – Zona Pieței Eminescu în Planul orașului Iași realizat de Fr. Peitavin, la 1857. Detaliu
© Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale ale României

Fig. 4 – Piața Tineretului din Iași, 1971 Foto: I. Miclea